

**DIE ROL EN ERVARING VAN DIE
GROOTMOEDER
AS FAMILIEPLEEGOUER**

Dorothea Catharina van Rensburg

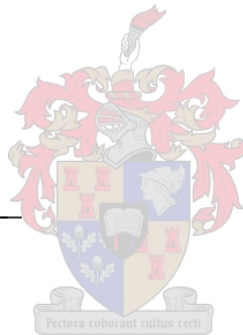
Tesis ingelewer ter gedeeltelike voldoening aan die vereistes vir
die graad van Magister in Maatskaplike Werk
(Welsynsprogrambestuur) aan die Universiteit van Stellenbosch

Studieleier: Prof Sulina Green

April 2006

VERKLARING

Ek, die ondergetekende, verklaar hiermee dat die werk in hierdie tesis vervat, my eie oorspronklike werk is en dat ek dit nie vantevore in die geheel of gedeeltelik by enige universiteit ter verkryging van 'n graad voorgelê het nie.

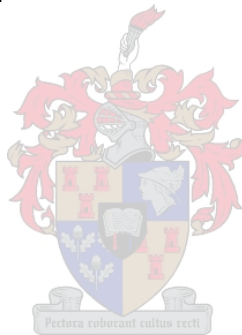
Handtekening

Datum

ERKENNING

Hiermee word opregte dank en waardering oorgedra aan die volgende persone en instansies:

- Prof S. Green, my studieleier, vir haar ondersteuning en uitstekende leiding.
- Kindersorg Suid-Afrika: Stellenbosch vir toestemming om onder hul vaandel navorsing te doen. Veral vir Me. Sylvia Nomavuka, wat as gids in Kayamandi opgetree het.
- Mev S. Winckler, vir die professionele wyse waarop sy die tikwerk voltooi het.
- Mev S. Carstens, vir die professionele taalversorging van die verhandeling.
- My gesin, veral my seun Pieter, vir voortdurende ondersteuning wat bygedra het dat die studie voltooi is.

OPSOMMING

'n Verkennende studie met 'n beskrywende inslag is gebruik om meer kennis en begrip oor grootmoeders as familiepleegouers vir hul kleinkind, te verkry. Die navorser het bewus geraak van die toename in die gebruik van die grootmoeder as familiepleegouer, sowel as die tekort aan literatuur in Suid-Afrika. Die genoemde aspekte het gedien as motivering vir die studie. Die leefervaring van die grootmoeder in Kayamandi as familiepleegouer is ondersoek. Die doel van die studie is om riglyne aan maatskaplike werkers te stel vir dienslewering aan grootmoeders wat die familiepleegouer is.

Die literatuurstudie het 'n historiese oorsig van pleegsorg en familiepleegsorg in biede die Verenigde State van Amerika (VSA) en Suid-Afrika gegee, waarna pleegsorg as 'n proses beskryf is: van voorkomende dienste tot permanensiebeplanning. Spesifieke aandag is gegee aan die grootmoeder as familiepleegouer. Aangesien die literatuur van die VSA meestal konsentreer op die Afro-Amerikaner, is die studie in Kayamandi gedoen, waar die familiepleegmoeders wat grootmoeders is, meestal isiXhosa-sprekend is.

Die steekproef het bestaan uit 15 grootmoeders wat Afrikaans of Engels magtig is. In die ondersoek is die gemengde ontwerpmodel (*mixed methodology design model*) gebruik deur aspekte van kwalitatiewe sowel as kwantitatiewe navorsing te meng: gestruktureerde onderhoude is gevoer aan die hand van 'n onderhoudskedule.

Die ondersoek het bygedra dat 'n profiel van die grootmoeder as familiepleegouer sowel as van die familiepleegkind in Kayamandi omskryf word. Verder het die resultate meestal die literatuurstudie bevestig: die leefervaring van die grootmoeder as familiepleegouer word gekenmerk deur gemengde gevoelens, maar is tog oorheersend 'n positiewe ervaring.

In die aanbevelings is gefokus op drie areas naamlik die grootmoeder, die familiepleegkind, en die leefervaring as familiepleegouer. Die behoefte vir ondersteuning aan beide grootmoeder en kleinkind, is die sentrale tema. As aanbeveling vir verdere navorsing kan gefokus word op die ontwikkeling van 'n ondersteuningsprogram spesifiek vir grootouers as familiepleegouers.

ABSTRACT

An exploratory study with a descriptive design has been used in order to get more information and insight about the tendency of grandmothers as kinship caregiver (family foster parent) for their grandchildren. The researcher became aware of the increase in the use of the grandmother as a kinship caregiver, as well as the shortage of literature in South Africa. The abovementioned aspects lead to the motivation for the study. The experience of the grandmother in Kayamandi as kinship caregiver was studied. The aim of the study is to provide guidelines to social workers for service rendering to grandmothers as kinship caregivers.

The literature study gave a historical overview of foster care and kinship care in both the United States of America (USA) and South Africa. Foster care was described as a process: from preventative services to permanency planning. Specific attention was given to the grandmother as kinship caregiver. As the literature in the USA focused on the Afro-American, it was decided to do the study in Kayamandi, where the grandmother as kinship caregiver is mostly isiXhosa-speaking.

The sample consists out of 15 grandparents who are either Afrikaans or English speaking. The mixed methodology design model was used by mixing qualitative as well as quantitative research: structured interviews based on structured questionnaires.

The study enabled the researcher to draw up a profile of the grandmother as kinship caregiver as well as the family foster child in Kayamandi. The results of the literature confirmed the results of the study; the experience of the grandmother as kinship caregiver is marked with mixed feelings, but is overall a positive experience.

The recommendations focused on three areas; the grandmother, the grandchild and the experience of the grandmother as kinship caregiver. The central theme for both grandmother and grandchild was the need for support. It is recommended that future research focus on the development of support programs aimed specifically at grandparents as kinship caregivers.

INHOUDSOPGAWE

HOOFSTUK 1 : GROOTMOEDERS IN KAYAMANDI SE ERVARING VAN FAMILIEPLEEGSORG

1.1	MOTIVERING VIR STUDIE	1
1.2	DOELSTELLING EN DOELWITTE	5
1.3	NAVORSINGSVELD	6
1.4	NAVORSINGSMETODOLOGIE	6
1.4.1	Navorsingsmetode	6
1.4.2	Universum en steekproef	7
1.4.3	Dataversameling	7
1.4.3.1	Onderhoudvoering	8
1.5	DATAVERWERKING	8
1.6	BEPERKINGS OP DIE STUDIE	9
1.7	INHOUD EN AANBIEDING VAN DIE NAVORSING	10

HOOFSTUK 2: 'n OORSIG OOR PLEEGSORG AS VORM VAN SUBSTITUUTSORG

2.1	INLEIDING	11
2.2	'n GESKIEDKUNDIGE OORSIG OOR PLEEGSORG	12
2.2.1	VSA	12
2.2.1.1	Voor die agtiende eeu: Fisiese versorging	12
2.2.1.2	Negentiende eeu: Naastediens	12
2.2.1.3	Twintigste eeu: Regeringsbetrokkenheid	14
2.2.2	Tendense in Suid-Afrika	17
2.2.2.1	Negentiende eeu: Versorging deur kerke	17
2.2.2.2	Twintigste eeu: Regeringsbetrokkenheid deur middel van wetgewing	18
2.3	DIE PLEEGSORGPROSES	21
2.3.1	Begripsomskrywing	21
2.3.2	Tipes substituuksorg	22
2.3.3	Voorkomende dienste	25
2.3.4	Verwydering van kind	26
2.3.5	Plasing van pleegkind in pleegsorg	28

2.3.5.1 Toesigdienste	28
2.3.5.2 Finansiële ondersteuning	29
2.3.6 Permanensiebeplanning	30
2.3.6.1 Begripsomskrywing	31
2.3.6.2 Aard van permanensiebeplanning	31
2.3.6.3 Wetgewing met betrekking tot permanensiebeplanning	32
2.4 KOMPONENTE VAN PLEEGSORG	33
2.4.1 Biologiese ouers	33
2.4.1.1 Begripsomskrywing	33
2.4.1.2 Dienslewering aan biologiese ouers	34
2.4.2 Toesig van die pleegkind	35
2.4.2.1 Begripsomskrywing	35
2.4.2.2 Trauma van verwydering	36
2.4.2.3 Toesigdienste	36
(a) Toesigdienste aan die kind	36
(b) Dienslewering aan die pleegouer rakende die kind	37
2.4.3 Pleegouers as substituutouers	38
2.4.3.1 Begripsomskrywing	39
2.4.3.2 Werwing van pleegouers	39
2.4.3.3 Kriteria vir keuring van pleegouers	40
2.4.3.4 Keuring en opleiding van pleegouers	42
2.4.3.5 Take van die pleegouer	42
2.4.3.6 Dienslewering aan die pleegouer	43
2.5 SAMEVATTING	44

HOOFSTUK 3: ASPEKTE VAN FAMILIEPLEEGSORG

3.1 INLEIDING	45
3.2 GESKIEDKUNDIGE OORSIG VAN FAMILIE-PLEEGSORGPLASINGS IN DIE VSA EN SUID-AFRIKA	46
3.2.1 VSA	46
3.2.1.1 Sewentiende eeu: Slawerny	46
3.2.1.2 Agtiende eeu: Vrystelling van slawe	48
3.2.1.3 Negentiende eeu: Klemverskuiwing van pleegsorg na familiepleegsorg	49

3.2.1.4	Twintigste eeu: Terugkeer na die uitgebreide gesin	50
3.2.2	Suid-Afrika	55
3.2.2.1	Voor die negentiende eeu: Die tradisie van ubuntu	56
3.2.2.2	Negentiende eeu: Die verkryging van demokrasie	56
3.2.2.3	Twintigste eeu: 'n Kultuur-georiënteerde perspektief	57
3.2.3	Samevatting	60
3.3	'n OORSIG OOR FAMILIEPLEEGSORG	61
3.3.1	Begripsomskrywing	61
3.3.2	Tipes familiepleegsorg	63
3.3.3	Bydraende faktore tot familiepleegsorg	64
3.3.4	Voorkomende dienste	65
3.4	KOMPONENTE VAN FAMILIEPLEEGSORG	66
3.4.1	Die familiepleegkind	66
3.4.1.1	Profiel van familiepleegkind	66
3.4.1.2	Voordele van familiepleegsorg	67
3.4.2	Familiepleegouers	68
3.4.2.1	Werwing van familiepleegouers	68
3.4.2.2	Opleiding van familiepleegouers	69
3.4.2.3	Die demografiese en geografiese karaktereienskappe van die familiepleegouer	70
3.4.2.4	Motivering van familiepleegouer	72
3.4.3	Permanensiebeplanning	72
3.4.4	Evaluering van die familie-pleegsorgtuiste	73
3.4.5	Die grootouer as pleegouer	74
3.4.5.1	Begripsomskrywing van die grootmoeder in die VSA	75
3.4.5.2	Probleme wat die grootouerversorger ervaar	75
3.4.5.3	Probleme van die grootmoederversorger in Suid-Afrika	77
3.5	DIE BIOLOGIESE OUER	78
3.6	DIENSLEWERING AAN DIE FAMILIEPLEEGSORGGESIN	78
3.7	SAMEVATTING	83

HOOFSTUK 4: GROOTMOEDERS SE ERVARINGS AS FAMILIE- PLEEGMOEDER VIR BIOLOGIESE KLEINKINDERS

4.1	INLEIDING	85
4.2	VOORBEREIDING VIR DIE STUDIE	86
4.2.1	Navorsingsveld	86
4.2.2	Navorsingsmetode	87
4.2.3	Universum en steekproef	88
4.3	BEVINDINGS VAN NAVORSING	89
4.3.1	Profiel van die grootmoeders	89
4.3.1.1	Ouderdom van die grootmoeders	89
4.3.1.2	Die huwelikstatus van die grootmoeders	90
4.3.1.3	Opvoedkundige vlak	90
4.3.1.4	Huidige werk	91
4.3.1.5	Bron van inkomste van die grootmoeder	92
4.3.1.6	Behuising	94
4.3.1.7	Gesondheid	96
4.3.1.8	Godsdienstverband	97
4.3.2	Inligting oor die familiepleegkind	98
4.3.2.1	Ouderdom van die familiepleegkind	98
4.3.2.2	Geslag van die familiepleegkind	99
4.3.2.3	Opvoedkundige vlak van die familiepleegkind	99
4.3.2.4	Probleme wat die familiepleegkind ervaar	100
4.3.2.5	Dissiplinerings van die familiepleegkind	101
4.3.2.6	Aanleidende omstandighede tot familiepleegsorgplasing	103
4.4	DUUR VAN FAMILIEPLEEGOUERSKAP	104
4.5	OPLEIDING AS FAMILIEPLEEGOUER	105
4.6	NA DIE FAMILIEPLEEGPLASING	106
4.6.1	Kontak tussen familiepleegouer en maatskaplike werker ná pleegsorgplasing	106
4.6.2	Kontak tussen die familiepleegsorggesin en die biologiese gesin	107
4.7	PLEEGOUERTOELAAG	109
4.8	PERMANENSIEBEPLANNING	110
4.9	DIE GROOTMOEDER SE LEEFERVARING AS FAMILIEPLEEGOUER	111
4.9.1	Huidige stand van sake van die grootmoeder as familiepleegouer ...	111

4.9.2	Verskil in opvoeding tussen die familiepleegkind en eie kinders	112
4.9.3	Lewensbeskouing van die grootmoeder	113
4.9.4	Die rol van die familiepleegouer	115
4.9.5	Hulp in die versorging van die familiepleegkind	115
4.9.6	Die houding van die gemeenskap	117
4.9.7	Probleme van die grootmoederversorger	119
4.10	SAMEVATTING	120

HOOFSTUK 5: GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

5.1	INLEIDING	121
5.2	GEVOLGTREKKINGS	121
5.2.1	Profiel van die grootmoeder	121
5.2.2	Profiel van die familiepleegkind	122
5.2.3	Aanleidende omstandighede tot familiepleegsorgplasings	122
5.2.4	Die leefervaring van die grootmoeder as familiepleegouer	122
5.3	AANBEVELINGS	124
5.3.1	Die grootmoeder as familiepleegouer	124
5.3.2	Die familiepleegkind	124
5.3.3	Die leefervaring van die grootmoeder as familiepleegouer	125
5.4	RIGLYNE VIR VERDERE NAVORSING	125
5.5	SAMEVATTING	125
	BIBLIOGRAFIE	126

BYLAE A: VRAELYS

BYLAE B: QUESTIONNAIRE

BYLAE C: INGELIGTE TOESTEMMING/*INFORMED CONSENT*

LYS VAN TABELLE

Tabel 4.1: Inwoners in die familiepleegsorggesin	95
Tabel 4.2: Godsdiensverband	97
Tabel 4.3: Probleme wat die familiepleegkind ervaar	100
Tabel 4.4: Aanleidende omstandighede tot sorgbehoewendheid	103
Tabel 4.5: Omstandighede van die biologiese gesin na die familie- pleegsorgplasing	107
Tabel 4.6: Reaksie oor die rol as familiepleegouer	115
Tabel 4.7: Tipe hulp verlang	116
Tabel 4.8: Probleme van die grootmoederversorger	119

LYS VAN FIGURE

Figuur 4.1: Ouderdom van die grootmoeders	89
Figuur 4.2: Huwelikstatus van die grootmoeders	90
Figuur 4.3: Opvoedkundige vlak van die grootmoeders	91
Figuur 4.4: Huidige werk van die grootmoeders	92
Figuur 4.5: Inkomstebron van die grootmoeder	93
Figuur 4.6: Gesondheid van die grootmoeder	96
Figuur 4.7: Ouderdom van die familiepleegsorgkind(ers)	98
Figuur 4.8: Opvoedkundige vlak van die familiepleegkind	99
Figuur 4.9: Duur van familiepleegouerskap	105
Figuur 4.10: Opleiding as familiepleegouer	106
Figuur 4.11: Veranderde omstandighede van die biologiese moeder	109
Figuur 4.12: Pleegouertoelaag	109
Figuur 4.13: Hulp in die versorging van die familiepleegkind	116
Figuur 4.14: Ondersteuningsbron.....	118

HOOFSTUK EEN

GROOTMOEDERS IN KAYAMANDI SE ERVARING VAN FAMILIEPLEEGSORG

1.1 MOTIVERING VIR STUDIE

Pleegplasings by familie as vorm van substituutsorg, is die vinnigs groeiende kinderwelsynsdiens in die Verenigde State van Amerika (voorts genoem die VSA) as gevolg van 'n afname in geskikte gesinne as pleegouers (Wilson & Chipunga, 1996:387). Dieselfde word in Suid-Afrika ondervind. Volgens die Witskrif vir Welsyn (Ministry for Welfare and Population Development, 1997) neem versorging van kinders buite hul biologiese ouerhuise toe. Die *Discussion Paper* van die Kinderwet beaam dat die veranderde behoeftes in Suid-Afrika lei tot 'n afname in geskikte pleegouers (South African Law Commission, 2002:713). Everett (1995:253) noem dat verdere studie oor familieledes as pleegouers nodig is om die kindersorgbeleid in die VSA beter te ontwikkel en meer aandag aan permanensiebeplanning te gee. Die navorser het bewus geword van die toenemende gebruik van grootmoeders as pleegmoeders en geïnteresseerd geraak in die tendens. Die oorweging om die ervaring van die grootmoeder as pleegouer te bestudeer, is versterk deur Strydom (2003:302) se bevinding dat daar weinig kwalitatiewe navorsing oor bejaardes beskikbaar is. Blytheway (2003:980) ondersteun die gedagte en noem dat navorsing oor die daaglikse leefwyse van bejaardes, afgeskeep word en onvoldoende is.

Aangesien die Kinderwet van Suid-Afrika (no. 74 van 1983) net die *pleegkind* en *pleegouer* definieer, word daar tans gepoog om die term *pleegsorg* te beskryf. Colton en Williams (SA Law Commission, 2002:714) verduidelik die begrip soos volg:

Foster care is care provided in the carer's home, on a temporary basis through the mediation of a recognised authority, by specific carers, who may be relatives or not, to a child who may not be officially resident with the foster carers.

Uit bostaande definisie kan pleegsorg omskryf word as:

Die staatsbefondsde, voltydse versorging deur familie of ander persone, van 'n kind wat tydelik uit sy/haar biologiese ouerhuis verwyder is deur middel van wetlike prosedures, onderworpe aan toesigdienste van 'n welsynsorganisasie.

Pleegplasings by familie word ook *kinship care* genoem. Volgens die *Encyclopedia of Social Work* (Everett, 1993:425) word *kinship care* of familiepleegsorgplasings omskryf as:

Die voltydse versorging en beskerming van kinders deur familieledede van hul stam/etniese ras, grootouers of enige ander volwassene met wie die kind en die kind se ouers 'n familieband het.

Die Kinderwet (no. 74 van 1983) maak egter geen onderskeid tussen familiepleegplasings of pleegsorg buite die familie nie. Familiepleegplasings is volgens die *Discussion Paper* van die Kinderwet (no. 74 van 1983) (SA Law Commission, 2002), die mees algemene vorm van pleegsorg in Afrika. In die VSA is die grootste groep kinders in familiepleegplasings Afro-Amerikaners (*Encyclopedia of Social Work*, 1994:425). Ongeveer 442 000 kinders is in 1992 in Amerika buite hul ouerhuise versorg. Dit beteken 'n verhoging van 42% sedert 1982. In 1996 is ongeveer 500 000 kinders deur die welsynsdienste gedek. Oorsake soos MIV/vigs, armoede, tronkstraf van die biologiese moeder en andere is bydraende faktore wat aanleiding gee daartoe dat ouers nie in staat is om hul kinders self te versorg nie (Bennedict, 1996:530).

Uit die 1998/99 Jaarverslag van die Departement van Welsyn (1998/1999:295) in Suid-Afrika, blyk dit dat daar 12 806 kinders onder toesig van ander persone as hul biologiese ouers is. Die meeste nuwe aanmeldings het gelei tot pleegsorg. Volgens die Jaarverslag van die Departement Sosiale Ontwikkeling (2002-2003:39) was daar 'n merkbare toename in die toekenning van pleegsorg-toelaes tussen April 2000 en April 2003. In die jaar 2000 het 49 843 pleegouers pleegsorgtoelaes ontvang. Dit verhoog in **2001** na 61 268. 'n Verdere styging na 90 680 word aangedui vir 2002, en in 2003 is dit 138 763,

dus 'n verhoging van 178% of 88 920 toelaes. Pleegplasings in Suid-Afrika neem dus skerp toe.

Die *Discussion Paper* van die Kinderwet (no. 74 van 1983) (SA Law Commission, 2002:722) beveel verder aan dat kinders wat wees is of sonder ouerlike toesig gelaat is; in die toesig van familie geplaas behoort te word deur eenvoudige wetlike prosedure. Staatsgefundeerde finansiële hulp vir pleegouers, formele pleegsorg by familie en informele versorging by familie, word aanbeveel. Illinois, VSA, het in 1988 die Kinder- en Gesinswet verander dat voorkeur verleen word aan familie as pleegouers (SA Law Commission, 2002:717). Die doel van familiepleegsorg-programme is om na die behoeftes van familie, veral grootouers wat hul kleinkinders versorg, om te sien (Kolomer, 2000:85). Strydom (2003:303) noem dat daar in die jaar 2002 ongeveer 35 miljoen persone van 60 jaar en ouer is. Die geleidelike toename in ouer persone sal daartoe lei dat ouer persone in die jaar 2030, 21% van die wêreldbevolking uitmaak. Omdat daar so 'n groei in die getal ouer persone is, sal daar onder andere 'n toename in swak gesondheid, asook die agteruitgang van geestelike en fisiese welsyn van ouer persone, wees. Dorsey, Rodriguez en Brathwaite (2002) gaan verder deur te noem dat ouer persone wat die ouerrol moet vervul, aanpassingsprobleme ondervind. Van die aanpassingsprobleme is 'n tekort aan ruimte in die huis, finansiële druk en probleme met kinderopvoeding. Ouer persone moet ook aanpas by veranderde gedragsnorme en –standaarde in die samelewing. Een van die vrese wat ouer persone het, is dat hulle nie lank genoeg sal lewe om die kinders onder hul versorging te ondersteun tot volwasseheid nie.

Die beskikbaarheid van literatuur oor familiepleegsorg met die grootmoeder as pleegouer in Suid-Afrika, is beperk. Van die literatuur wat gebruik is oor pleegsorg in Suid-Afrika is die Verslag van die komitee van ondersoek na pleegsorg van kinders (Departement van Gesondheid en Welsynsdienste, 1990); *Final Draft for the National Policy for Families* (Department of Social Development, 2004a), sowel as die *Review of Childcare Act. Discussion Paper* (SA Law Commission, 2000). Die tekort aan literatuur het die navorser genoop om navorsing te doen oor die tendense van pleegsorg en meer

spesifiek familiepleegsorg in die VSA. Aandag is gefokus op die situasie van Afro-Amerikaners en daar is gepoog om die inligting van toepassing te maak op Suid-Afrika.

Afro-Amerikane is afstammelinge van onder andere slawe van Afrika met soortgelyke fisiese eienskappe, maar is burgers van die VSA. Tog verbind sekere kulturele gebruike hulle nog steeds met die vasteland van Afrika. Die term "Afro-Amerikaner" verwys dus na die geografiese oorsprong, asook die fisiese velkleur (Leashore, 1994:101).

Die navorsingsprojek bestudeer familiepleegsorg in Kayamandi en meer spesifiek die grootmoeder as familiepleegouer. Aangesien die inwoners in Kayamandi grotendeels isiXhosa-sprekend is, word oorsigtelik na die Xhosa-stam gekyk. Die Xhosa- en die Zulu-stamme vorm saam die Nguni-groep. Die Nguni praat verskillende dialekte van dieselfde taal. Die Xhosa het hoofsaaklik gemigreer vanaf die Oos-Kaap na die weste, en in aanraking gekom met die Khoi-Khoi. In die vroeë negentiende eeu maak die Xhosa kontak met Europese sendelinge, wat gelei het tot verwestering en die vervreemding van hul tradisies. In die twintigste eeu vorm die Xhosa die kern van die opkomende professionele klas in Suid-Afrika. Tradisioneel het die Xhosa in 'n hut soortgelyk aan 'n byekorf gewoon. As gevolg van verstedeliking, word die wonings in die stede meestal van karton of sinkplaat gemaak. Die Xhosa het sy bestaan in die platteland gemaak deur te boer met beeste en gewasse en hulself van kos voorsien deur te jag. Dié aktiwiteite is nie moontlik in die stede nie, en armoede en werkloosheid is bydraende faktore tot gesinsverbrokkeling (Xhosa: South Africa, 2004).

Alvorens die kind in pleegsorg geplaas word, is hy/sy deel van 'n gesin. Die *Final Draft for the National Policy for Families* (Department of Social Development, 2004a:13) omskryf die "gesin" as volg:

*The **family** is a group of two or more people bounded together through consent, descent, legal means, adoption, and / or emotional ties within a socio-economic system with the intent of permanency, and who share responsibilities, have a common goal, and functions as a unit governed by family rules where norms, values, and morals are developed and maintained.*

Van die verskillende tipe gesinne waaraan erkenning verleen word is:

- **Kern gesin:** bestaande uit die vader en moeder met/sonder kinders;
- **Die uitgebreide gesin:** die tradisionele gesin met die grootouers / ouers / ooms / tantes wat saam leef en;
- Die gesin met die **grootouer as hoof**.

Die studie gebruik al drie genoemde gesinsvorme.

Soos blyk uit statistiek wat voorheen genoem is, is daar 'n duidelike styging in pleegsorgplasinge, maar 'n afname in geskikte pleegouers. Die gevolg is dat van familie gebruik gemaak word as pleegouers, met 'n toename in die grootmoeder as pleegouer. Die ondersoek is gegrond op hierdie verskynsel. Die vrae wat ontstaan met betrekking tot hierdie ondersoek is: wat is die profiel van die betrokke grootmoeder en wat is haar leefervaring van die familie-pleegsorgplasing? Na aanleiding hiervan wil die navorser ondersoek instel na die grootmoeder in Kayamandi se belewenis van familiepleegsorg asook 'n profiel saamstel van die betrokke grootmoeder. Riglyne voortvloeiend hieruit word saamgestel sodat welsynsorganisasies in hul dienslewering kan fokus op die grootmoeder as pleegouer.

Ten einde die navorsing te doen, word 'n oorsigtelike blik oor die inhoud van die studie verskaf (Padgett, 1998:28). Eerstens word die doelstelling en doelwitte omskryf.

1.2 DOELSTELLING EN DOELWITTE

Die doel van hierdie studie is om inligting aan maatskaplike werkers te verskaf oor grootmoeders se ervaring van familiepleegplasinge.

Ten einde hierdie doelstelling te bereik, is die volgende doelwitte daargestel:

- Om 'n oorsig van pleegsorg as vorm van substituutsorg in Suid-Afrika en die VSA aan te bied as vertrekpunt vir die studie;
- Om faktore wat aanleiding gee tot familiepleegsorg as onderafdeling van pleegsorg, in Suid-Afrika en die VSA te ondersoek as raamwerk vir die studie;

- Om grootmoeders in Kayamandi, Suid-Afrika, se ervaring van familiepleegsorg te ondersoek.

1.3 NAVORSINGSVELD

As navorsingsveld is gefokus op die woongebied Kayamandi buite Stellenbosch in die provinsie Wes-Kaap, Suid-Afrika. Alle grootmoeders woonagtig in Kayamandi wat geregistreer is by 'n welsynsorganisasie, sowel as 'n pleegmoeder vir hul biologiese kleinkind is en woonagtig in die genoemde gebied, was die teikengroep.

1.4 NAVORSINGSMETODOLOGIE

Die metode van navorsing wat gebruik is, is **beskrywende navorsing met 'n verkennende inslag**, aangesien weinig inligting beskikbaar is oor die genoemde onderwerp in Suid-Afrika (Babbie & Mouton, 2001:232). Die doel van die studie is om inligting te bekom oor die biologiese grootmoeder as pleegouer woonagtig in Kayamandi. Onder die metodologie word verskillende aspekte bespreek, naamlik die navorsingsmetode, die universum en steekproef, en dataversameling. Daar word eerstens gekyk na die navorsingsmetode.

1.4.1 Navorsingsmetode

Soos reeds genoem, beteken beskrywende navorsing met 'n verkennende inslag dat 'n **literatuurstudie** wat ondersoekend is, onderneem sal word (Perry, 2000). Die literatuuroorsig is daarop gemik om inligting aan maatskaplike werkers te verskaf oor pleegsorg, en meer spesifiek familiepleegsorg as vorm van substituutsorg. Die familiepleegsorg situasie wat ondersoek is, is in Kayamandi, Suid-Afrika, waar die grootmoeder as pleegmoeder optree.

Inligting vir die literatuurstudie is verkry deur literatuurbronne wat beskikbaar is in die J.S. Gericke Biblioteek en die Erica Theron-leeskamer. Interbiblioteeklenings, handboeke, vaktydskrifte, verslae van konferensies en kongresse was literatuurbronne. Literatuur is ook van verskillende webtuistes op die internet verkry, byvoorbeeld: EBSCOhost Researsch Databases, PsycINFO en andere (De Vos, Strydom, Fouché & Delport, 2002:127-136, 265-269). Verder is navorsingsverslae, proefskrifte en tesisse

gebruik, byvoorbeeld Osman (2003) se werk oor Kayamandi, sowel as Mokgosi (1997), wat navorsing gedoen het oor familiepleegsorg in swart woongebiede. Nadat die inligting verkry is deur die literatuurstudie, is 'n empiriese studie uitgevoer om die doel van hierdie studie te bereik. Alvorens die empiriese studie uitgevoer is, is 'n universum en steekproef afgebaken (Grinnell, 1988:241; Padgett, 1998:50).

1.4.2 Universum en steekproef

Die Witskrif vir Maatskaplike Werk (Ministry for Welfare and Population Development, 1997) noem dat Kindersorgorganisasies 'n groot persentasie van alle pleegsorg-gevalle hanteer. **Toestemming** om onder die vaandel van Kindersorg Suid-Afrika: Stellenbosch (voorheen Stellenbosch Kinder- en Gesinsorgvereniging) navorsing te doen, is verkry (Grinnell & Williams, 1990:15; Padgett, 1998:36; De Vos et al., 2002:283). Die grootmoeders is dus kliënte van die organisasie. Die empiriese studie is gedoen binne die gemeenskap van Kayamandi en uit hierdie gemeenskap is die universum en steekproef gekies. Die **universum** is alle grootmoeders woonagtig in Kayamandi wat as pleegouer optree vir hul biologiese kleinkind in formele familiepleegsorg, onder toesig van 'n maatskaplike werker van Kindersorg SA: Stellenbosch. Uit bogenoemde groep is 'n **niewaarskynlike steekproef**, bestaande uit grootmoeders wat die pleegmoeder is vir hul biologiese kleinkind, gekies (Grinnell & Williams, 1990:125, 127; Padgett, 1998:52; Babbie & Mouton, 2001:160; 287-290; De Vos et al., 2002:282, 334). Vyftien pleegouer grootmoeders is geïdentifiseer en insluitingskriteria was dat die grootmoeders Engels of Afrikaans magtig moet wees.

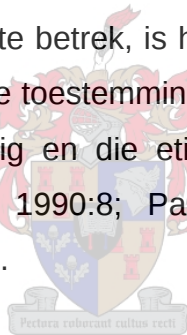
1.4.3 Dataversameling

In die navorsing word gebruik gemaak van beide kwalitatiewe en kwantitatiewe navorsing (De Vos et al., 2002:365). In hierdie studie word spesifiek gebruik gemaak van die gemengde ontwerpmodel ("*mixed methodology design model*") deur aspekte van kwalitatiewe en kwantitatiewe navorsing te meng. Kwalitatiewe navorsing vereis 'n literatuurstudie (De Vos et al., 2002:85). Twee kwalitatiewe dataversamelingsmetodes is gebruik naamlik waarneming en onderhoudvoering (Padgett, 1998:55; Babbie & Mouton, 2001:288; De Vos, 1998:99).

1.4.3.1 Onderhoudvoering

Navorsing in Suid-Afrika toon dat onderhoudvoering die mees algemene metode van inligtingsinsameling tydens nasionale ondersoeke is. Onderhoude, in teenstelling met gesprekvoering, het 'n sentrale tema. In die navorsingsprojek is 'n onderhoudskedule benut tydens onderhoude; die tema is die grootmoeder in Kayamandi se ervaring van familiepleegsorg (De Vos et al., 2002:291-320). Om te verseker dat alle inligting vasgevang word, is toestemming verkry om bandopnames tydens onderhoud te gebruik (Grinnell & Williams, 1990:211; Padgett, 1998:48, 60; Babbie & Mouton, 2001:233, 270; De Vos et al., 2002:291-305). Die onderhoud is gebaseer op 'n semi-gestruktureerde vraelys (sien Bylae A). Die studie is ook 'n deduktiewe studie wat beteken dat die vraelys gebaseer is op die literatuurstudie, waarna afleidings gemaak word en getoets word in die praktyk (Grinnell, 1988:101).

Om die respondente in onderhoude te betrek, is hul toestemming (sien Bylae C) verkry deur 'n vorm te laat teken vir ingeligte toestemming (Grinnell, 1988:68-72; De Vos et al., 2002:65-66). Deelname was vrywillig en die etiese kode van maatskaplike werk is gehandhaaf (Grinnell & Williams, 1990:8; Padgett, 1998:35; Babbie & Mouton, 2001:521; De Vos et al., 2002:64-75).

'n Onderhoudskedule (Bylae A) is gebruik as 'n deel van die kwalitatiewe (Grinnell 1988:189) en verduidelikende studie (Perry, 2000). Met behulp van hierdie onderhoudskedule is gepoog om meer inligting oor die navorsingsonderwerp in te samel. Van die temas wat gedek is, is vrae rondom die grootmoeder se lewensfase, byvoorbeeld haar fisiese omgewing, haar emosionele en sosiale ervaring binne familiepleegsorg. Die inligting wat verkry is uit die onderhoude, is vertroulik en anoniem (Grinnell & Williams, 1990:216; Babbie & Mouton, 2001:239-249:523).

1.5 DATAVERWERKING

Data verwerking is gedoen volgens die data analise-spiraal van Creswell (De Vos et al., 2002:340). Die data is ingesamel, neergeskryf en hanteer, waarna dit vasgelê is. Daarna is data beskryf, geklassifiseer en geïnterpreteer voordat dit aangebied is (De Vos et al., 2002:334). Data uit die onderhoude en vraelyste is per hand verwerk.

Mededelings van deelnemers is ook aangebied. Netso is temas en insidente geïdentifiseer. Verder is statistieke om tendense te bevestig, indien beskikbaar, gebruik (Padgett, 1998:73; Grinnell & Williams, 1990:233; Perry, 2000).

1.6 BEPERKINGS OP DIE STUDIE

- Van die belangrikste beperkings in die studie was die tekort aan literatuur in Suid-Afrika.
- Weens 'n gebrek aan mannekrag is familiepleegsorg by slegs een organisasie bestudeer. Hierteenoor betrek navorsing in die VSA meestal 'n baie groter area met 'n baie groter steekproef.
- Verder is dit nie noodwendig dat alle grootmoeders in ander gemeenskappe dieselfde ervarings as die familiepleegmoeders in Kayamandi ondervind nie.
- Die beskrywing van 'grootmoeder' het 'n ander betekenis vir die wit navorser. 'Grootmoeder' in die Xhosa-kultuur kan ook 'n materne tante wees. Met die bestudering van die gevalle leërs om 'n steekproef af te baken, het dit aanvanklik verwarring by die navorser veroorsaak.
- Taal was 'n beperking. Meeste van die pleegmoeders is isiXhosa-sprekend met 'n gebroke Engels of Afrikaans, met die gevolg dat van die vrae moontlik verkeerd geïnterpreteer kon word. Om dit te voorkom was 'n hulpwerker wat isiXhosa-sprekend is teenwoordig tydens alle onderhoude.
- Familiepleegsorg is nog nie amptelik omskryf in Suid-Afrika nie en word as 'n onderafdeling van pleegsorg gesien. Gevolglik is daar nie 'n dringendheid om die onderwerp indiepte te ondersoek en te omskryf nie.
- Die landdroste in die Wes-Kaap metropool verskil onderling oor die wenslikheid van familiepleegsorgplasing, en veral waar die familiepleegmoeder die grootmoeder is. Gevolglik is die plasing nie algemene praktyk in Suid-Afrika nie.
- Al blyk die bydraende faktore tot die familiepleegsorgplasing meestal dieselfde te wees in Suid-Afrika en die VSA, kan die gebruik van ander navorsingsmetodes, kultuurverskille, die tydsperiode van toetsing, en taal, ook moontlike beperkings plaas op toepassing van die inligting op Suid-Afrika.

1.7 INHOUD VAN AANBIEDING VAN DIE NAVORSING

Hoofstuk twee bespreek pleegsorg as vorm van substituutsorg in Suid-Afrika en die VSA; aan die hand van 'n literatuurstudie.

Hoofstuk drie gee 'n oorsig van familiepleegsorg in Suid-Afrika en die VSA met spesifieke verwysing na die grootmoeder as pleegouer.

Hoofstuk vier beskryf die empiriese studie sowel as die resultate daarvan.

In **hoofstuk vyf** word die gevolgtrekkings voortvloeiend uit die studie bespreek en aanbevelings word gemaak.

HOOFSTUK TWEE

'n OORSIG OOR PLEEGSORG AS VORM VAN SUBSTITUUTSORG

2.1 INLEIDING

Pleegsorg is 'n vorm van substituuksorg wat algemeen gebruik word. Die eerste doelwit van die studie is om 'n oorsig van pleegsorg as vorm van substituuksorg in Suid-Afrika en die VSA te gee. Alvorens pleegsorg ondersoek word, word gekyk na die biologiese gesin. Die gesin is die kern van die samelewing en dit is belangrik dat die kern gesond en veilig is (Department of Social Development, 2004a:6). Whittaker en Maluccio (2002:115) onderskryf die belangrikheid van die gesin deur die *First White House Conference on Care of Dependent Children* van 1909 aan te haal:

"Home life... is the highest and finest product of civilization. It is the great moulding force of mind and character. Children should not be deprived of it except for urgent and compelling reasons."

Die belangrikheid van die kind se vorming in 'n gesin word verwoord, asook die noodsaaklikheid dat dit in die kind se belang is om sover moontlik deel van die kern uit te maak. Die *Discussion Paper* van die Kinderwet, no. 74 van 1983 (SA Law Commission, 2002:713) onderskryf dat die kind binne sy/haar ouerhuis moet opgroei. In 'n poging om die kerngesin te behou, is dit die maatskaplike werker se taak om risiko-gesinne te identifiseer en die kind se veiligheid te verseker (Departement van Gesondheid en Welsynsdienste, 1990:5). Indien dit bedreig word, moet eerste na die belang van die kind omgesien word. As dit onmoontlik is om die kind in gesinsverband te hou, word die kind sorgbehoewend bevind, en uit die ouerhuis verwyder. Daarna word verskeie opsies van substituuksorg oorweeg. Een opsie is pleegsorg.

Daar word na pleegsorg as deel van kinderbeskermingsdienste gekyk deur 'n geskiedkundige oorsig te gee oor pleegsorg in die VSA en Suid-Afrika, en ooreenstemmende tendense uit te wys.

2.2 'n GESKIEDKUNDIGE OORSIG OOR PLEEGSORG

Tendense in die geskiedkundige ontwikkeling van pleegsorg in die VSA en Suid-Afrika word bespreek om die ontwikkeling van pleegsorg weer te gee. Daar word deurgaans na die VSA en Suid-Afrika gekyk, aangesien die twee lande sekere tendense het wat ooreenstem, hoewel pleegsorg in Suid-Afrika later ontwikkel het. Aandag word eerstens aan die VSA gegee.

2.2.1 VSA

Die geskiedenis van pleegsorg in die VSA word verduidelik na aanleiding van sekere tydperke. Hierdie periodes is: voor die agtiende eeu, die negentiende eeu, en twintigste eeu. Die eerste periode wat bestudeer word, is dié van voor die agtiende eeu.

2.2.1.1 Voor die agtiende eeu: Fisiese versorging

Die plasing van kinders buite hul ouerhuise is al sedert **Bybelse tye** in die praktyk toegepas (Whittaker & Maluccio, 2002:113). Netso is kinders van arm gesinne in die Amerikaanse geskiedenis meestal deur ander mense versorg. Die wyse van versorging het met verloop van tyd egter verander. Gedurende die agtiende eeu het die plaaslike owerheid, deur toesig te hou oor armoede, 'n vrye hand gehad om kinders uit arm huise te verwyder. By die plasing van die kinders, is duidelike riglyne neergelê soos byvoorbeeld dat die kinders gevoed en geklee moet word, behuising verskaf word en vaardighede aangeleer moet word. In uitsonderlike gevalle is kinders skolasties onderrig. In sommige gevalle het ouers hul kinders vrywillig in ander se sorg geplaas, aangesien hulle nie self in staat was om hul kinders te versorg nie (Hacsi, 1995:163). In hierdie periode is gefokus op die versorging van kinders uit arm huise en die daarstel van riglyne vir hul versorging deur plaaslike owerhede.

Die tweede periode is die negentiende eeu.

2.2.1.2 Negentiende eeu: Naastediens

Hierdie periode is gekenmerk deur meer georganiseerde handeling: inrigtings en weeshuise word gestig en pleegsorg word geskep. **Inrigtings** vir weeskinders was 'n algemene tendens in die VSA tussen 1800 en 1850 (Whittaker & Maluccio, 2002:113).

In hierdie periode is kinders uit die stad verwyder en in die platteland by families geplaas.

Die stigting van **weeshuise** was 'n ander vorm van naastediens. Whittaker en Maluccio (2002:113) noem voorts dat die vroeë negentiende eeu gekenmerk is deur 'n periode waartydens slegs kinders uit lae-inkomstegroepe uitgeplaas is in substituutsorg. Dit het weeskinders ingesluit. In 1834 begin die staat van Pennsilvanië met gratis skoolopleiding vir weeskinders. Verder word vereistes vir kinderversorging buite hul biologiese ouerhuis vasgestel wat bepaal dat kinders drie maande skoolopleiding moet ontvang. Na aanleiding van die cholera-epidemie van 1832, asook armoede in die vinniggroeiende stedelike gebiede, is kerklike en vrywillige organisasies genoop om weeshuise te stig. Tussen 1830 tot 1860 is inrigtingversorging dus die belangrikste metode van kinderversorging. Hierteenoor ontstaan die gebruik van pleegsorg as alternatiewe substituutsorg vir kinders wat uit hul ouerhuise verwyder is.

In 1853 stig Charles Loring Brace die *New York Children's Aid Society (CAS)* vir die versorging van grotendeels Protestantse kinders, aangesien hy een van die groot kritici van inrigtingversorging was. Die CAS was 'n voorstander dat kinders van New York na die platteland uitgeplaas word (Hacsi, 1995:163-167). Cook (1995:183-193) noem dat Brace (1853) veral onthou sal word as 'n pionier op die gebied van **pleegsorg**. Hy het gesien dat liefdadigheidsorganisasies se dienslewering nie voldoende was om in die sosiale probleme - wat die gevolg was van die vinnig veranderende gemeenskap - te voorsien nie. Whittaker en Maluccio (2002:115) noem dat die Protestante-beweging onder Brace daartoe gelei het dat verskeie Katolieke inrigtings gestig is om te voorkom dat Katolieke kinders opgevoed word in Protestantse pleegsorg. Hacsi (1995:163-167) gaan voort en noem dat toenemende kritiek van voorstanders van institusionele versorging op substituuutplasings by families, daartoe gelei het dat aandag gegee word aan die keuring van geskikte pleegouers. Kinderverwaarlosing en -mishandeling is ook as belangrike probleme geïdentifiseer. Dit lei tot die stigting van die Vereniging vir die Voorkoming van Wreedheid teenoor Kinders (*Society for the Prevention of Cruelty to Children*) *SPCC*. Met die totstandkoming van die organisasie het die hof organisasies die reg gegee om kinders uit onwenslike omstandighede te verwyder. Gevolglik is jonger

kinders in kinderhuise versorg, terwyl dit aanvaarde praktyk was dat tieners wat in inrigtings versorg is, die arbeidsmark moes betree om 'n inkomste te verdien (Hacsi, 1995:163-167). Aangesien tieners gedwing is om te werk, is aandag gegee aan toelae vir pleegouers.

Vanaf 1880, '90 begin organisasies gesinne betaal vir pleegsorg om te voorkom dat pleegkinders verplig word om te werk. Dit was veral tot groot hulp van kinders met spesiale behoeftes (Steenkamp, 1988:157). Uit bogenoemde is dit duidelik dat die negentiende eeu gekenmerk is deur die daarstel van alternatiewe substituuksorg, naamlik weeshuise en pleegsorg.

Die laaste fase is die twintigste eeu.

2.2.1.3 Twintigste eeu: Regeringsbetrokkenheid

Hierdie eeu word gekenmerk deur 'n klemverskuiwing na pleegsorg, pleegsorg by families en pleegsorg as permanente plasing. Volgens Hacsi (1995:170) is daar in 1890 drie 'tipe' kinders geïdentifiseer vir verwydering: afhanklike kinders wat deur armoede as bydraende faktor verwyder moet word, verwaarloosde kinders en jeugoortreders. Tussen 1900 en 1930 raak die regering betrokke by kinderversorging. Die samewerking tussen professionele maatskaplike werkers en die toenemende betrokkenheid van die regering by kindersorg, het die klem laat verskuif vanaf kinderhuise na **pleegplasings**.

Verder noem beide Steenkamp (1988:157) en Hacsi (1995:164) dat familiepleegplasings as alternatiewe sorg reeds toe al gebruik is. Whittaker en Maluccio (2002:115) beskryf die *First White House Conference on Care of Dependent Children* in 1909 as 'n belangrike mylpaal in die ontwikkeling van substituuksorg. Dit het bygedra tot die afname in groepversorging van kinders en gelei tot die groei van pleegsorg by families. Teen 1930 word meer gebruik gemaak van plasing by families onder wetlike sorg as van ander institusionele versorging en gratis versorging by ander families. Hiermee saam verseker die stigting van die *Aid to Dependent Children (ADC* en later *AFDC*); (*Act iv of the Social Security Act, 1935*), dat 'n gesinstoelaag aan arm gesinne toegestaan word om te verseker dat hulle self hul eie kinders kan onderhou en versorg

(Hacsi, 1995:174). Volgens Whittaker en Maluccio (2002:118) is pleegsorg in hierdie tydvak slegs 'n tydelike maatreël; die doel is om die gesin te herenig. Die alternatief is permanente of langtermyn-substituutsorg.

Maas en Engler publiseer in 1959 'n ondersoek na kinders in pleegsorg en in inrigtings en bevraagteken pleegsorg as 'n tydelike plasing. Die navorsing is in nege state in die VSA gedoen. Van die bevindings dui daarop dat:

- biologiese ouers min kontak het met hul kinders in pleegsorg;
- daar min kans is op die hereniging van die gesin ná pleegsorg;
- min of geen aandag aan toekomsbeplanning gegee word;
- pleegsorg, hoewel dit 'n tydelike maatreël is, oorgaan na 'n permanente plasing, en
- ondersteunings- en rekonstruksiedienste aan die biologiese ouer minimaal is (Nel, 1994:18-20; Maluccio, Fein, Hamilton, Klier & Ward, 1980:517; Fein et al., 1990:2; Whittaker & Maluccio, 2002:114). Hieruit kan afgelei word dat, hoewel pleegsorg aanvanklik 'n tydelike plasing is, dit 'n permanente plasing word, met min of geen rekonstruksiedienste aan die biologiese ouers, en hereniging van die biologiese gesin skraal is.

Maluccio et al. (1980:517) en Fein et al. (1990:2) noem dat Gruber, in sy evaluasie van die pleegsorgprogram in Massachusetts, Maas en Engler se bevindings bevestig dat ten spyte daarvan dat pleegsorg 'n tydelike maatreël is, dit meestal lei tot **permanente plasings**. Verder is daar weinig gedoen om die gesin as eenheid te herenig of om verwydering te voorkom as gevolg van min kontak tussen die maatskaplike werker en die biologiese ouers. Die lewer van rekonstruksiedienste was dus beperk. Met die toename in pleegsorg as permanente versorging, verskaf die staat finansiële ondersteuning.

Die staat se finansiële betrokkenheid dra in 1950 daartoe by dat daar meer kinders in pleegsorg versorg word as in inrigtings. Teen 1960 is die verhouding 2:1 tussen pleegsorg en substituutsorg, en in 1968 verhoog dit tot 3:1 (Hacsi, 1995:174). Whittaker en Maluccio (2002:114) noem verder dat die skerp verhoging in pleegplasings tussen 1960 en 1970 moontlik die gevolg is van die toename in kindermishandeling. Thoburn

(1990:2) bevestig ook die klemverskuiwing van pleegsorg as tydelike plasing na permanente plasing. Aangesien pleegsorg dus 'n permanente plasing is, moes oor die kind se toekoms besin word by die aanvang van die pleegplasing. Derhalwe is permanensiebeplanning in die lewe geroep.

In 1970 daal die waarde van die gesinstoelaag drasties as gevolg van inflasie. Dit lei weer tot 'n skerp styging in pleegplasings omdat ouers nie hul gesinne finansiëel kan onderhou nie. Die tydperk wat kinders in pleegsorg bly, is ook langer. 'n Baie belangrike rede vir die verhoging in pleegplasings, is die groeiende gewildheid van familiepleegsorg. Verder is van die belangrikste wetgewing rakende pleegsorg, die *Adoption Assistance and Child Welfare Act* van 1980. Die doelwit van die wet is finansiële ondersteuning wat beskikbaar gestel word vir voorkomende dienste en die hereniging van families (Whittaker & Maluccio, 2002:119). Soos reeds genoem, is daar 'n verskuiwing van pleegsorg as tydelike maatreeël na 'n permanente plasing. Permanensiebeplanning is dus noodsaaklik.

Permanensiebeplanning is die beplanning van die totale versorging van die kind in pleegsorg. Reeds met sorgbehoewendbevinding van die kind, moet die maatskaplike werker 'n intervensieprogram vir die biologiese ouers en die pleegkind voorlê.

Nel (1994:23) beskryf twee belangrike projekte wat dien as voorloper van permanensiebeplanning oor pleegsorg wat in die sewentigerjare aangepak is: die Oregan Projek (1973-1976) en die Alameda Projek (1974-1976) (Fein et al., 1990:2). Maluccio et al. (1980:517) stem saam met Nel (1980:517), en noem dat die Oregan-projek onder die naam "*Freeing Children for Permanent Placement*" veral daartoe bygedra het dat permanensiebeplanning as deel van die kindersorgpraktyk gesien moet word. Maluccio et al. (1980:516) beaam dat permanensiebeplanning baie bevorder is deur die uitvloeisels van die Oregan-projek. Thoburn (1990:20) noem ook dat navorsers van die Oregan-projek nie die verwagte verskil in aanpassing tussen kinders in tydelike plasing teenoor permanente plasing kon vind nie.

Verder was die Alameda-projek in 1974 'n eksperimentele projek wat in Kalifornië gedoen is. Nel (1994:24) verduidelik dat die primêre doel van hierdie projek was om die voortsetting van diens aan kinders buite hul ouerhuis te verseker. Sodoende word die biologiese ouers se deelname in permanensiebeplanning verseker deur intensiewe dienste aan hulle te verleen. Tussen 1980 en 1992 is twee- tot driemiljoen kinders in hul grootouers se pleegsorg geplaas. Dit sluit nie informele pleegplasings in nie. Die grootste bydraende faktor wat op daardie tydstip tot pleegplasings gelei het, was nog steeds armoede (Hacsi, 1995:176).

Uit die vooafgegaande blyk dit dat kinderbeskermingsdienste in die VSA ontwikkel het van die fisiese versorging van die kind tot naastediens en substituutsorg. Verder het die regering betrokke geraak deur finansiële steun te verskaf vir die versorging van die pleegkind. Pleegsorg as tydelike plasing is bevraagteken, aangesien die meeste pleegplasings oorgaan in permanente plasings. Sodoende het permansiebeplanning deel geword van die kindersorgpraktyk, met 'n verskuiwing van tradisionele pleegsorg na familiepleegsorg.

Die ontwikkeling van kindersorg in Suid-Afrika het 'n eeu na dié in die VSA begin, en daar is verskeie raakpunte in die ontwikkeling van kindersorg in die twee lande. Vervolgens word na tendense in die geskiedkundige ontwikkeling van pleegsorg in Suid-Afrika gekyk.

2.2.2 Tendense in Suid-Afrika

Om die geskiedkundige tendense van pleegsorg in Suid-Afrika te verduidelik, word na twee tydperke gekyk, naamlik die negentiende eeu en die twintigste eeu.

2.2.2.1 Negentiende eeu: Versorging deur kerke

Kinderbeskerming in Suid-Afrika kom na vore in die middel van die negentiende eeu. Die kerke het verantwoordelikheid geneem om kinders te beskerm en kinderhuise geopen, byvoorbeeld die Afrikaanse Weeshuis in 1814. Hoewel wetgewing stadig ontwikkel het, word die *Verbeterinrichtingen Wet* in 1879 goedgekeur om wetlik voorsiening te maak vir die institusionalisering van jeugoortreders. Verder bring die

Goudstormloop van 1886 verstedeliking mee en die Anglo-Boereoorlog (1899-1902) dra by tot armoede en kinderverwaarlosing (Benade, 2002:6). Die eerste fase is gekenmerk deur kerke wat die leiding neem om arm gesinne te versorg deur kindershuise en welsynsorganisasies te stig.

Die volgende en laaste fase waarna gekyk word is die twintigste eeu.

2.2.2.2 Twintigste eeu: Regeringsbetrokkenheid deur middel van wetgewing

In die tweede periode word van wetgewing gebruik gemaak om kinderveiligheid aan te spreek. As antwoord op die probleem van armoede en kinderverwaarlosing is welsynsorganisasies byvoorbeeld die Suid-Afrikaanse Vrouefederasie (SAVF) en die Afrikaanse Christelike Vrouevereniging (ACVV) in 1904 gestig. Kindersorgverenigings word in 1908 in Kaapstad, en in 1909 in Johannesburg in die lewe geroep. Verskeie Kindersorgverenigings word reg oor die land gestig en 'n Nasionale Raad vir Kinder- en Gesinsorg word in die lewe geroep om die gesinsorganisasies te koördineer, tesame met ander nasionale rade van ander organisasies. Die noodsaaklikheid van die stigting van hierdie organisasies is duidelik, aangesien die meeste pleegplasings deur kinder- en gesinsorgorganisasies gedoen word. Verder word die *Wet op Beskerming van Kinders* in 1910 goedgekeur (Benade, 2002:6).

Malaka (1982:50) noem dat pogings om armoede aan te spreek aangewend is deur die *Carnegie kommitee van Ondersoek na die Arm Blank Vraagstuk* (1929-1932) in Suid-Afrika. Armoede onder die swart bevolking word ook waargeneem. Tesame met armoede dra die verwestering van die swart bevolking by tot die verbrokkeling van ubuntu/medemenslikheid van die swart gesin, wat lei tot die verwydering van die kind uit die biologiese gesin. In 'n poging om hierdie probleem aan te spreek, word die *Orlando Mothers' Welfare Assosiation* in 1939 in Soweto gestig om aandag te gee aan die swart kind se behoeftes.

Die **Kinderwet** is in 1939 ingestel en sedertdien telkemale hersien en verander en staan later bekend as die Kinderwet no. 30 van 1960. Die wet het aanvanklik op

armoedeverligting gefokus, maar dit is later uitgebou om alle fasette van kinderwelsyn in te sluit (Malaka, 1982:50).

In 1989 word die *Kongres vir die Regte van die Kind* goedgekeur by die Verenigde Nasies se Algemene Vergadering. Universele ooreenstemming word bereik oor die basiese regte van alle kinders, te alle tye, deur basiese standaarde daar te stel. Die vier hoofdoelstellings was:

- nie-diskriminasie;
- dat die kind se belange voorkeur geniet;
- dat die kind reg het tot lewe, beskerming en oorlewing;
- dat die kind se sienswyse gerespekteer word.

Hoewel die genoemde dokument grotendeels kind-georiënteerd was, is verwysing na die belangrikheid van die familie, en veral die ouers, baie duidelik. Verder beklemtoon die ***African Charter on the Rights and Welfare on the Child*** van 1990, dat die kind se posisie in die Afrika-samelewing uniek is en die belangrikheid van 'n gunstige gesinsopset word onderskryf. Hierdie selfde Regte van die *African Charter* is ook te vinde in die Suid-Afrika Konstitusie. Die Verenigde Nasies proklameer 1994 as die ***Internasionale Jaar van die Gesin***. Suid-Afrika vier ook die jaar en onderskryf dus die doel daarvan naamlik dat die gesin as basis dien vir die samelewing.

Deur al bogenoemde bewegings in ag te neem, het die Departement van Sosiale Ontwikkeling in 1996 'n *Vyf Jaar Strategiese Plan* saamgestel om dienslewering aan kinders, families, ouers en gemeenskappe te verbeter. Die *Inter-ministerial Committee on the Transformation of the Child and Youth Care System* van 1996 het gefokus op 'n ontwikkelings- en ekologiese perspektief wat probleme herdefinieer as sterkteperspektiewe en die kind, families en gemeenskappe bemagtig om probleme te hanteer (Benade, 2002:6-15).

In die ***Witskrif vir Maatskaplike Welsyn*** van 1997 het die regering hom verbind tot die bevordering van die gesinslewe met die klem op die beskerming en leiding ten opsigte van sosiale, emosionele en fisieke ontwikkeling van alle Suid-Afrikaanse kinders.

Aandag is veral gegee aan die veranderde struktuur van die gesin. Die kabinet ondersteun die *Convention on the Rights of the Child van 1989* van die Verenigde Nasies. Daardeur bevestig die Regering dat die kind van die hoogste belang is in die regeringsprogramme en -dienslewering. Verder is die *Nasionale Program van Aksie* (NPA) van 1996 die liggaam wat 'n raamwerk daargestel het om die beleid rakende die kind te integreer en programme te ontwikkel vir die beskerming van die kind (Benade, 2002:6-15). Hier word veral gedink aan die Final Draft of the National Policy for Families (Department of Social Development, 2004a).

Dit is duidelik dat binne die Suid-Afrikaanse konteks, daar sover moontlik gepoog word om binne die "beste belang van die kind", soos omskryf in die Kinderwet no. 70 van Suid-Afrika (Government of South Africa, 2003) op te tree. So ook noem die Witskrif vir Maatskaplike Welsyn (1997:64) dat pleegsorgdienste op die kind en gesin fokus. Daar word gespesifiseer dat tradisionele en inheemse vorms van pleegsorg aanvaar sal word mits dit die behoeftes en regte van die kind beskerm.

Die praktyk skilder egter 'n ander prentjie. Volgens die United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affiliation se verslag van 9 November 2004 (http://www.irinnews.org/report.asp?Report_ID=44067) blyk dit maatskaplike dienslewering ly onder hoë gevallelading. In KwaZulu-Natal is dit algemeen om 'n gevallelading van tot 400 pleegsorggevalle te hê. Verder kan dit tot twee jaar duur om die aansoek van die pleegouertoelaag te finaliseer.

Samevattend blyk dit dat beide die VSA en Suid-Afrika se kindersweldiens deur die kerk begin is, met die staat wat later betrokke raak deur middel van wetgewing en finansiële ondersteuning, en die gemeenskap wat gesinsorgorganisasies stig. Netso is armoede 'n bydraende faktor tot die risiko van die kind in sy ouerhuis in albei lande. Om die kind se veiligheid te verseker word pleegsorg gebruik in albei lande.

Pleegsorg word vervolgens bespreek as 'n proses: indien voorkomende dienste misluk, word 'n proses aan die gang gesit om die kind se veiligheid te verseker deur middel van die verwydering van die kind, die plasing in pleegsorg met behulp van finansiële

ondersteuning van die staat, en permanensiebeplanning van die kind se verblyf in pleegsorg.

2.3 DIE PLEEGSORGPROSES

In Suid-Afrika is welsynsdienste deurgaans die gedeelde verantwoordelikheid van die staatsdepartemente en nieregeringsorganisasies. Pleegsorg, naas aanneming, is die belangrikste vorm van substituuksorg in Suid-Afrika (Die Handleiding van Pleegsorgpraktyk in Suid-Afrika [South African National Council for Child and Family Welfare - hierna verwys as SANC], 1987:2). Om te verstaan wat bedoel word met die term pleegsorg, is gekyk na die omskrywing van pleegsorg.

2.3.1 Begripsomskrywing

Daar word weereens aandag gegee aan die begripsomskrywing van pleegsorg in beide die VSA en Suid-Afrika.

Die *Social Work Dictionary* (1999:180) definieer pleegsorg in die VSA as:

The provision of physical care and family environments for children who are unable to live with their natural parents or legal guardians. Foster care is typically administered by county social services departments. Their social workers evaluate children and their families to help legal authorities determine the need for placement, evaluate potential foster homes as to their appropriateness for placing the particular child, monitor the foster home during placement and help the legal authorities.

Pleegsorg word hier vanuit 'n Amerikaanse oogpunt beskryf, aangesien dienslewering in Suid-Afrika meestal deur nieregerings-gesinsorgorganisasies gelewer word. Die begripsomskrywing kan dus as volg geïnterpreteer word vir Suid-Afrika:

Indien die biologiese gesin nie in die kind se veiligheid kan voorsien nie, word 'n kind, deur middel van 'n hofbevel in 'n kindertehof, onder die toesig van 'n geskikte individu of egpaar geplaas. Toesig- en rekonstruksiedienste word deur die maatskaplike werker van 'n gesinsorgorganisasie, aan die pleegouer, biologiese

ouer en pleegkind gelewer in 'n poging om die kind terug te plaas in sy/haar ouerhuis.

In Suid-Afrika omskryf die Nuwe Woordeboek vir Maatskaplike Werk (Vaktaal Komitee vir Maatskaplike Werk, 1995:49) pleegsorg as:

Statutêre substituutsorg binne gesinsverband vir kinders wat op kort, medium of lang termyn nie deur hulle ouers versorg kan word nie, terwyl dienste aan ouers voortgesit word om die kinders binne 'n bepaalde tydsbestek weer in hulle sorg terug te plaas.

Uit bogenoemde omskrywing kan afgelei word dat die kind met 'n hofbevel tydelik in 'n gesinsverband buite hul biologiese gesin geplaas word, terwyl rekonstruksiedienste aan die ouers gelewer word.

Beide definisies noem dat pleegsorg statutêre versorging is en dat die kind in gesinsverband geplaas word. Die Nuwe Woordeboek vir Maatskaplike Werk ((Vaktaal Komitee vir Maatskaplike Werk, 1995) maak egter in ooreenstemming met die Kinderwet no. 74 van 1983 (http://www/acts.co.za/child_care/33_Custo.htm) voorsiening vir 'n tydperk met die oog op spoedige terugplasing in die ouerhuis.

Aangesien pleegsorg slegs een moontlikheid van substituutsorg is, word na alternatiewe substituutsorg in beide die VSA en Suid-Afrika gekyk. Alternatiewe substituutsorg bestaan in die vorm van groepplasinge of familiepleegsorg.

2.3.2 Tipes substituutsorg

Nadat die kind uit sy/haar ouerhuis verwyder is, kan plasing in verskillende tipes substituutsorg oorweeg word. Dubowitz et al. (1993:154-155) noem dat daar in die VSA drie tipes substituuat versorging is: die alombekende pleegsorg waar die kind in geskikte pleegsorg buite sy/haar familie geplaas word; groepplasinge, byvoorbeeld kinderhuise, en familiepleegplasinge. Die genoemde skrywers is van mening dat laasgenoemde die minste deur navorsers bestudeer word en weinig inligting gepubliseer is oor die kind se ervarings van familiepleegplasinge. Tog is daar 'n toename in familiepleegplasinge as

gevolg van 'n tekort aan geskikte pleegtuistes. Deur evaluering van pleegsorg, haal die genoemde skrywers verskeie ander skrywers soos Franshel en Shinn (1978) aan, en bevind verder dat daar onvoldoende toesig en ondersteuning vir beide die pleegouer en pleegkind is. Hulle noem voorts dat dieselfde geld ten opsigte van familiepleegplasings.

Ander vorms van substituutsorg word in die VSA geïdentifiseer deur Wilson en Chipunga (1996:389). Onderskeid word gemaak tussen formele en informele pleegplasings. Informele plasings is 'n informele ooreenkoms tussen familie onderling, oor die toesig van kinders. Formele pleegplasings vind plaas wanneer welsynsorganisasies kinders wettig met die hulp van wetgewing onder toesig van familie plaas. Die vraag ontstaan of daar wetlike erkenning aan informele familieplasings gegee moet word. Die toesighouers het nie wettig beheer oor die kinders nie en kom dus nie in aanmerking vir 'n pleegouertoelaag nie. Dit kan 'n probleem skep aangesien meeste van die pleegouers pensionarisse is en finansiële sukkel om pleegkinders te versorg. Uit die voorafgaande blyk dit dat die VSA dus van vyf tipes substituutsorg gebruik maak naamlik tradisionele pleegsorg, familiepleegsorg, groeppleegsorg, informele-, sowel as formele pleegsorg (Wilson & Chipunga, 1996:389).

Hierteenoor onderskei die Hersiene Kinderwet (SA Law Commission, 2002:714) in Suid-Afrika tussen twee tipes pleegsorg. Eerstens word kinders as gevolg van mishandeling, verwaarloosing of verlating deur hul ouers in pleegsorg geplaas. Hierdie is die tradisionele pleegsorg. Andersins, in gevalle waar die biologiese ouer oorlede is, of nie in staat is om die kind te versorg nie, word die familie wetlik aangestel as pleegouer.

Verder noem die Handleiding vir pleegsorg praktyk (SANC 1987:7) dat pleegsorg in Suid-Afrika beskou word as 'n tydelike maatreël. Die tydsduur van die plasings kan verskil, wat verskillende plasings tot gevolg kan hê: korttermyn-, middeltermyn-, langtermyn- of permanente plasings. Die Handleiding gee ook erkenning aan plasings binne of buite familieverband, wetlike/formele of informele plasings (waar familie die kind self onder die sorg van ander ouers plaas), en plasings van kinders met spesiale behoeftes. Die *Discussion Paper* van die Kinderwet (no. 74 van 1983) gaan verder en noem dat daar alternatiewe maniere van pleegsorg in Suid-Afrika beoefen word in plaas

van wetlike pleegsorg en informele pleegsorg. 'n Voorbeeld van alternatiewe pleegsorg is gemeenskapspleegsorg waar 'n groep pleegouers saam as pleegouer optree en, in 'n huis 'n groep pleegkinders versorg. Ook word van groeppleegsorg gebruik gemaak waar 'n paar pleegkinders in die sorg van 'n vrywilliger geplaas word onder toesig van 'n maatskaplike werker (SA Law Commission, 2002:724-725).

Thomas en Mabusela (1991:121-131) beaam die gebruik van informele pleegsorg soos genoem deur die Handleiding vir pleegsorg praktyk (SANC, 1987:7) en noem uit navorsing oor die profiel van die pleegouer in Soweto dat informele versorging van die kind altyd deel was van die swart kultuur in Suid-Afrika. Hierdie tipe versorging staan ook bekend as ubuntu. Ubuntu is die sisteem van die uitgebreide gesin waar die ouerskapsrol vervul word deur die hele stam of groep. Die stam of groep is van groter belang as die individu. Die gevolg was dat daar geen stigma was indien 'n kind opgeneem is in die uitgebreide gesin nie aangesien ubuntu deel was van die kind se opvoeding in Afrika. Volgens die Witskrif vir Maatskaplike Welsyn (Ministry for Welfare and Population Development, 1997:9) in Suid-Afrika, word ubuntu omskryf as: die beginsel om na ander se welvaart om te sien en dit te bevorder deur 'n gees van gemeenskaplike ondersteuning te kweek. Ubuntu kan ook omskryf word as medemenslikheid. Die genoemde skrywers noem voorts dat die apartheidsisteem bygedra het tot die verbrokkeling van die gesin as gevolg van trekarbeid, wat gelei het tot vaderlose gesinne. Ewesom raak ubuntu in onbruik en lei gesinsverbrokkeling tot formele pleegsorg in die stede teenoor informele versorging in die platteland.

Die afleiding kan gemaak word dat die volgende tipe pleegsorg in beide die VSA en Suid-Afrika te vinde is: tradisionele pleegsorg, familiepleegsorg, groeppleegsorg, informele pleegsorg of ubuntu, sowel as formele pleegsorg. Verder kan die duur van die plasing ook die tipe plasing beïnvloed. Dit blyk egter dat pleegsorg, in watter vorm ookal, nog steeds in beide lande voorkeur geniet as substituuetsorg. Vir studiedoeleindes word slegs gefokus op permanente, formele pleegplasings binne familieverband. Nadat die verskillende tipes pleegsorg omskryf is, word die verloop van die pleegsorgproses bestudeer. Die hoofdoel van kinderversorging behoort die instandhouding van die gesinslewe te wees. So word gepoog om, alvorens substituuetsorg oorweeg word die

kind binne die gesin te behou, en die gesin se gesonde funksionering in die samelewing te verseker (SANC, 1987:28; Departement Gesondheid & Welsyn, 1990:5). Hierdie dienste staan ook bekend as voorkomende dienste. Voorkomende dienste verseker die instandhouding van die gesin.

2.3.3 Voorkomende dienste

Die eerste doel van die studie is om 'n oorsig van pleegsorg as substituutsorg te gee, na aanleiding van die aard en ontwikkeling daarvan in die VSA en Suid-Afrika. Daar sal gekyk word na die pleegsorgproses soos dit daar uitsien in albei lande.

Indien 'n risikogesin geïdentifiseer is, word voorkomende dienste gelewer om die verbroekeling van die gesin te voorkom. Brown en Bailey-Etta (1997:65-83) noem dat in die VSA baie bydraende faktore die Afro-Amerikaanse gesinslewe negatief beïnvloed. Van die faktore is byvoorbeeld rassisme, armoede en onvoldoende behuising, terwyl die misbruik van middele, MIV/vigs, geweld, asook 'n gebrek aan sosiale ondersteuningshulpbronne, ander bydraende faktore kan wees. As gevolg van hierdie faktore bevind gesinne hulle in 'n posisie waar daar nie in die kind se basiese behoeftes voorsien kan word nie en daarom word die kind se veiligheid bedreig. Verder is die welsynsisteem oorvol - wat tot gevolg kan hê dat daar nie in die kind se behoeftes voorsien sal word ná verwydering uit die biologiese gesin nie. Ewesom is Afro-Amerikaanse kinders oorverteenvoerdig in substituutsorg. Substituutsorg kan dus negatiewe uitkomst tot gevolg hê, al is daar maatskaplike intervensie.

Voorkomende dienste in Suid-Afrika word vervolgens verduidelik.

Die Handleiding van Pleegsorgpraktyk in Suid-Afrika (SANC, 1987:6, 29) noem dat in Suid-Afrika die gesin die beste omgewing is om 'n kind tot sy/haar volle potensiaal te help ontwikkel. Die komitee van ondersoek na pleegsorg van kinders (Departement van Gesondheid en Welsyn, 1990) se voorkomingsbenadering identifiseer drie vlakke van voorkoming: primêre voorkoming waar individue, gesinne en gemeenskappe opgelei word om doeltreffend te funksioneer; sekondêre voorkoming waar risikogevalle geïdentifiseer word en hulpverlening plaasvind, en tersiêre voorkoming as statutêr

ingegryp word in die gesinslewe. Indien voorkomende dienste misluk en die kinders se veiligheid in hulle ouerhuis bedreig word, begin die maatskaplike werker die proses om die kind te verwyder na 'n veilige omgewing. Dit is die begin van die pleegsorgproses. Daar word gekyk na die pleegsorgproses soos dit plaasvind in Suid-Afrika.

2.3.4 Verwydering van kind

Na aanmelding van 'n risikogesin, evalueer die maatskaplike werker die gesinsituasie en die veiligheid van die kind. Daar kan afgelei word dat, indien dit 'onmoontlik' is vir kinders om in hul ouerhuis te woon aangesien hul veiligheid bedreig word, of as hulle 'sorgbehoewend' bevind word deur die kinderhof volgens die Wet op Kindersorg (Wet 96 van 1996; Department of Welfare, 1998), hulle uit die ouerhuis verwyder kan word. 'n Deeglike ondersoek en 'n motiverende verslag van die maatskaplike werker aan die kommissaris van die kinderhof lei tot 'n Kinderhof-onderzoek soos vereis deur Artikel 14(4) van die Wet op Kindersorg (no. 74 van 1983) en Department of Welfare (1998).

Tydens die Kinderhofverrigtinge ondersoek die Kinderhof, in terme van artikel 14(4) van die Wet op Kindersorg (Wet no. 74 van 1983) of die kind voor die hof sorgbehoewend is deurdat - soos in die Kinderwet bepaal –

- (a) *die kind geen ouer of voog het nie; of*
- (aA) *die kind 'n ouer of voog het wat nie opgespoor kan word nie; of*
- (aB) *die kind -*
 - (i) *verlaat is of geen sigbare bestaansmiddele het nie;*
 - (ii) *gedrag openbaar wat nie beheer kan word deur sy of haar ouers of die persoon in wie se bewaring hy of sy is nie;*
 - (iii) *in omstandighede woon wat waarskynlik sy of haar verleiding, ontvoering of seksuele uitbuiting kan veroorsaak of bevorder;*
 - (iv) *woon in, of blootgestel word aan omstandighede wat die fisiese, geestelike of maatskaplike welsyn van die kind ernstig kan skaad;*
 - (v) *in 'n toestand van fisiese of geestelike verwaarlosing is;*
 - (vi) *fisies, emosioneel of seksueel deur sy of haar ouer of voog of die persoon in wie se bewaring hy of sy is, misbruik of mishandel is; of*
 - (vii) *in stryd met artikel 10 onderhou word.*

[Par (b) geskrap deur no. 96 van 1996]

Hieruit kan afgelei word dat, indien 'n kind onder 18 jaar fisies of emosioneel onversorg of verwaarloos is, die maatskaplike werker die kind kan verwyder na substituuksorg.

Indien die Kinderhof bevind dat die kind wel sorgbehoewend is, kan verskillende alternatiewe van substituuksorg in terme van artikel 15 van die Kinderwet (no. 74 van 1983) oorweeg word.

Die verskillende alternatiewe van substituuksorg wat oorweeg kan word, is:

- teruggeplasing onder die ouers se sorg, onder toesig van 'n maatskaplike werker;
- pleegsorgplasing;
- plasing in 'n kinderhuis of
- aanhouding in 'n plek van veiligheid en bewaring.

Die maatskaplike werker assesser beide die kind en die biologiese ouer se omstandighede om vas te stel watter alternatief van substituuksorg die mees geskikte is vir die kind sodat daar opgetree word in die beste belang van die kind soos omskryf word in die Kinderwet (no. 70 van 2003: <http://www.socdev.gov.za/Legislation/2004/children's%20Bill/B70-03.pdf>). 'n Aanbeveling in terme van art. 46 van die Kinderwet no. 70 van 2003 word tydens die kinderhof-verrigtinge gemaak.

Die Hersiene Kinderwet (no. 70 van 2003) noem dat 'n sorgbehoewende kind in alternatiewe sorg geplaas kan word. Alternatiewe sorg wat volgens die genoemde wet aanbeveel kan word, sluit onder andere 'n hofbevel vir familie-pleegplasings in. Aspekte van familiepleegsorg is die tweede doelwit wat in die studie bestudeer word. Verder is die Kinderhof-bevel hoogstens geldig vir twee jaar en is dus 'n tydelike bevel volgens artikel 16(1) in die Kinderwet no. 74 van 1983.

Vir studiedoeleindes is slegs die pleegkind wat sorgbehoewend bevind is volgens die Wet op Kindersorg (Wet no. 74 van 1983), Government of South Africa (1983) artikel 4(a); (aA) of (aB) (i) en in familiepleegsorg geplaas is onder toesig van die maatskaplike werker, ondersoek. Nadat die hofbevel gemaak is dat die kind uit die biologiese ouerhuis verwyder moet word, word die kind in pleegsorg geplaas.

2.3.5 Plasing van pleegkind in pleegsorg

Die volgende fase in die pleegsorgproses is die plasing van die pleegkind in pleegsorg. Tydens die plasing word aandag gegee aan die fisiese omgewing waar die kind geplaas word, toesigdienste wat gelewer word deur die maatskaplike werker, asook die verkryging van finansiële ondersteuning in die vorm van pleegouertoelae vir die pleegouers. Weereens word na beide die VSA en Suid-Afrika gekyk.

Whittaker en Maluccio (2002:108) noem dat in die VSA, die oorbesorgdheid oor die fisiese tuiste in pleegplasings die aandag weglei van die belangrike aspekte, naamlik 'n veilige en beskermende omgewing vir gesonde ontwikkeling van die kind, asook die verbetering van familie-funksionering. Die Adviesraad oor Kindermishandeling en Verwaarlosing in die VSA het kommer uitgespreek oor die óór-insluiting van familieplasings in 'n reeds oorvol welsynsisteem en is van mening dat voorkomende dienste meer aandag behoort te geniet om pleegplasings te voorkom.

Permanente plasings is veral van toepassing in Suid-Afrika, aangesien die biologiese ouers óf oorlede is óf die kind verlaat het. Hierdie plasings geskied dus oorwegend kragtens die Kinderwet (Wet no. 96 van 1996) en die pleegouers kwalifiseer vir 'n pleegouertoelaag (SANC, 1987:66). Na die pleegplasing word dienste aan die pleegouer deur die maatskaplike werker verskaf om die pleegkind se aanpassing te vergemaklik. Hierdie dienste word toesigdienste genoem.

2.3.5.1 Toesigdienste

Toesigdienste sluit onder andere gereelde tuisbesoeke in. Hulp word aan die pleegkind gegee om aan te pas in die pleegsituasie en ook aan die pleegouer as hulp vir die versorging van die pleegkind. Hierdie hulp word verskaf in die vorm van individuele onderhoude met beide die pleegouer en pleegkind. Deeglike voorbereiding en bespreking van die pleegsituasie en hulp met toekomsbeplanning word verskaf (SANC, 1987:66). Klem word ook gelê op die noodsaaklikheid van aansluiting vind van die kind en by die pleegouer se kulturele en godsdienstige agtergrond (SA Law Commission, 2002:734, 739).

'n Ander aspek wat aandag geniet, is die oordra van ouerlike verantwoordelikheid aan die pleegouers. Die *Discussion Paper* van die Kinderwet (no. 74 van 1983) beveel aan dat die oordrag wel gedoen kan word indien dit tot voordeel van die kind strek. Daar word tans aandag gegee aan die opstel van 'n riglyn vir die prosedure hiervan. Verder is dit belangrik dat die regte van die biologiese- en pleegouers, asook die kind, duidelik uitgespel en ingesluit word in die Kinderhofbevel (SA Law Commission, 2002:740-747). Nadat die pleegplasing afgehandel is, kwalifiseer die pleegouers vir 'n pleegouertoelaag en word vervolgens gekyk na finansiële ondersteuning.

2.3.5.2 Finansiële ondersteuning

Deel van die pleegsorgproses is om aansoek te doen vir finansiële ondersteuning vir die pleegkind, wat deur die staat toegeken word as 'n pleegouertoelaag. Berridge (2003:17-23) noem dat armoede wêreldwyd 'n groot rol speel; dieselfde geld vir die familiepleegsorg-huishoudings in die VSA. Daarom is die toeken van pleegouertoelaag so belangrik. Fein et al. (1990:43) bevestig die gedagte en wys dat die meeste pleegplasings in die VSA in lae-inkomstegroepe is waar die gesin afhanklik is van openbare behuising en –dienste, en dus nog steeds in 'n toestand van verwaarlosing lewe as gevolg van armoede. Volgens Whittaker en Maluccio (2002:112) dra familie-armoede in die VSA by tot komplekse en chroniese familieprobleme wat meebring dat kinders uit hul ouerhuise verwyder word. Schwartz (2002:430-459) haal verskeie skrywers aan en noem dat die pleegouertoelaag in die VSA verskil van staat tot staat. In 1996 ontvang die pleegouer \$450 per kind per maand teenoor byvoorbeeld \$476 per kind per maand in die staat van Texas. Die familie ontvang 'n maandelikse toelaag vir die langtermynversorging van 'n familie lid se kind in Wisconsin. Aansoek word gedoen sonder die betrokkenheid van die hof (SA Law Commission, 2002:718).

Vervolgens kom pleegouertoelae in Suid-Afrika onder die soeklig.

Die National Policy for Families (Department of Social Development, 2004a:11) noem dat armoede bydra tot die gebrek aan hulpbronne in gemeenskappe wat dien as ondersteuning in gesinne. Green (2003:ix) beaam dat armoede die grootste sosiale

probleem in Suid-Afrika is. Gevolglik is pleegplasings ook aan die orde van die dag. Verder was pleegplasings aanvanklik gebruik as 'n tydelike maatreël en nie 'n permanente reëling nie (SA Law Commission, 2002:715-716).

In Suid-Afrika ontvang die pleegouer 'n toelaag van R560 per maand per kind. Die toelaag word toegeken onder die *Social Assistance Act 59 of 1992* soos hersien deur die *Welfare Amendment Act 106 of 1997*, en is betaalbaar deur die Departement Sosiale Ontwikkeling. Die aansoek vir die toelaag is onderhewig aan sekere kriteria, byvoorbeeld dat die kind by 'n pleegouer geplaas word wat deur 'n hof aangestel is, onder toesig van 'n maatskaplike werker. Volgens statistiek van die Departement van Welsyn is daar in Februarie 2003, 133 400 pleegouertoelaes betaal teenoor die 69 423 in April 2002 - 'n toename dus van 83 557 toelaes en 'n skerp verhoging in pleegsorguitbetalings (Department of Social Development, 2002-2003). Uit bogenoemde is dit duidelik dat armoede in sowel die VSA as Suid-Afrika steeds 'n groot rol speel. Daarom is die pleegouertoelaag belangrik om te voorsien in die behoeftes van die kind in die pleegtuiste.

Reeds ten tye van sorgbehoewendbevinding word aandag gegee aan permanensiebeplanning of die toekomsbeplanning van die kind in pleegsorg. Aangesien pleegsorg in albei lande meestal 'n langtermynplasing is, is permanensiebeplanning 'n belangrike stap in die pleegsorgproses.

2.3.6 Permanensiebeplanning

Volgens die *Information Guide for Social Workers* (Department of Welfare, 1998:24) is die verwydering van 'n kind uit sy ouerhuis traumaties en is die terugplasing ná verwydering, moeilik. Die SANC (1987:17) sien permanensiebeplanning as voorsiening van deurlopende versorging vir die pleegkind, aangesien die pleeggesin voorsien in die behoefte van stabiliteit en sekuriteit van die pleegkind. Verder dra goeie permanensiebeplanning by tot stabiele plasings (Fein et al., 1990:69). Vervolgens word gekyk na 'n begripsomskrywing van permanensiebeplanning.

2.3.6.1 Begripsomskrywing

Maluccio en Fein, soos aangehaal deur Fein et al., (1984:352) het permanensiebeplanning soos volg omskryf:

Permanency planning is a systematic process of carrying out, within a brief, time-limited period, a set of goal orientated activities designed to help children live in families that offer continuity of relationships with nurturing parents or caretakers, and the opportunity to establish lifetime relationships.

Volgens die begripsomskrywing is permanensiebeplanning, soos pleegsorg, ook 'n proses. In die VSA word onderskei tussen twee tipes permanensiebeplanning.

2.3.6.2 Aard van permanensiebeplanning

Thoburn (1990:5, 7, 23) onderskei tussen langtermynpleegsorg wat uitloop op permanente pleegplasings teenoor pleegplasings wat uit die staanspoor permanent is. Verder is dienslewering by permanente pleegplasings soortgelyk aan dienslewering aan aannemende ouers. Die permanensie van die plasing is positief vir die kind aangesien dit sekuriteit en stabiliteit bied asook bydra tot goeie verhoudings met die versorgende familie as gevolg van die duurte van die plasing. Tog word plasings in die maatskaplike praktyk as tydelik gesien volgens Art 16 van die Kinderwet (Wet no. 96 van 1996), (Government of South Africa, 1996) en nie aangespreek as 'n permanente plasing nie omdat dit nie aanneming is nie.

Thoburn (1990:23) se standpunt is ook van toepassing op Suid-Afrika hoewel pleegplasings nie as 'n permanente plasing beskou word nie, maar slegs langtermynpleegsorg is wat uitloop op permanente pleegplasings. Uit bostaande blyk dat pleegplasing in albei lande dus meer permanent van aard is.

Aangesien die toekomsbeplanning of permanensiebeplanning van pleegsorg so 'n groot rol speel, word vervolgens aandag gegee aan die wetgewing rondom permanensiebeplanning.

2.3.6.3 Wetgewing met betrekking tot permanensiebeplanning

Aandag word weereens aan beide die VSA en Suid-Afrika gegee. Met die *Adoption Assistance and Child Welfare Act* van 1980 neem die VSA 'n nasionale beleid ten opsigte van permanensiebeplanning aan. Hierdie beleid plaas klem op die behoud van gesinseenheid en die hereniging na verwydering met hul biologiese ouers. Die verwagting word ook uitgespreek dat pleegsorggevalle beter gemonitor word en dat die plasing elke ses maande hersien word om terugplasing in die ouerhuis te bespoedig (Brown & Bailey-Etta, 1997:65-83).

In Suid-Afrika moet die maatskaplike werker volgens Art 16 van die Kinderwet (Wet no. 96 van 1996) (Government of South Africa, 1996) 'n verslag aan die Kinderhof voorlê indien die kind met die verstryking van die plasing (dit wil sê na twee jaar), nog nie teruggeplaas is by sy biologiese ouers nie. Die pleegplasingsbevel word dus verleng in terme van Art 33 van die genoemde Kinderwet totdat die kind graad 12 voltooi het, ongeag van sy/haar ouderdom. Die toelaag word jaarliks hernu indien die pleegkind die skooljaar suksesvol voltooi het (SA Law Commission, 2002:750-757). Wetgewing geld dus in albei lande. Daardeur word toesigdienste verseker en indien die biologiese ouers bereikbaar is, word rekonstruksiedienste verseker. Die Komitee van ondersoek na pleegsorg van kinders (Departement van Gesondheid en Welsyn, 1990) het bevind dat die gebrekkige beplanning vir langtermynpleegsorg die kinders, ouers en pleegouers ernstig benadeel. Permanensiebeplanning behoort dus te begin vóór die verwydering van die kind uit die ouerhuis.

Samevattend blyk dit dat beide die VSA en Suid-Afrika poog om deur voorkomende dienste aan biologiese ouers, die kind in sy ouerhuis te hou en 'n veilige omgewing te skep. Indien dit misluk, word die pleegsorgproses begin deur die maatskaplike werker, wat na deeglike evaluering en assessering, 'n verslag aan die kommissaris van die Kinderhof voorlê. Hierin word aanbevelings gemaak oor die verwydering van die kind, die plasing van die kind in pleegsorg en verkryging van 'n pleegouertoelaag. Tydens die hofverrigtinge word oorweging geskenk aan die toekomsbeplanning van die kind in pleegsorg wat aanleiding kan gee tot permanensiebeplanning.

Uit bostaande is dit duidelik dat die plasing van die kind in pleegsorg as 'n proses beskryf word. Die persone betrokke by die pleegsorgproses is die biologiese ouers, die pleegkind en die pleegouers. Die betrokkenes staan ook bekend as die komponente van pleegsorg. Vervolgens word die komponente van pleegsorg bespreek.

2.4 KOMPONENTE VAN PLEEGSORG

Aangesien die biologiese gesin die kern van die samelewing is, word die biologiese ouers as die eerste komponent van pleegsorg bespreek.

2.4.1 Biologiese ouers

2.4.1.1 Begripsomskrywing

Die biologiese ouer kan as volg beskryf word:

'Parent', in relation to a child includes the adoptive parent of a child, but excludes:

- a) the biological father of a child conceived through the rape of or incest with the child's mother;*
- b) any person who is biologically related to a child by reason only of being a gamete donor for purposes of artificial fertilisation; and*
- c) a parent whose parental responsibilities and rights in respect of a child have been terminated.* (Hersiene Kinderwet no. 70 van 2003:

<http://www.socdev.gov.za/Legislation/2004/children's%20Bill/B70-03.pdf>)

Hieruit kan afgelei word dat 'n ouer nie noodwendig die biologiese ouer hoef te wees nie, aangesien 'n persoon wat die kinders wetlik aanneem, ook gesien word as die wettige ouer.

Die Handleiding van Pleegsorg Praktijk in Suid-Afrika (SANC, 1987:26) noem dat indien daar nie dienste aan die biologiese ouers gelewer word nie, alle dienste wat aan die kind gelewer word, nutteloos sal wees. Die primêre verantwoordelikheid van die biologiese ouers is om hul eie kinders te versorg, en dit is die doelwit wat die maatskaplike werker in gesinsorgdienste nastreef. Hierdie ouerlike verantwoordelikheid word deur die Hersiene Kinderwet (no. 70 van 2003) as volg beskryf:

'Parental responsibilities and rights', in relation to a child, means the responsibility and the right -

- a) to care for the child,*
- b) to have and maintain contact with the child, and*
- c) to act as the guardian of the child.*

Uit bogenoemde beskrywing is dit duidelik dat die verwagting geskep word dat kontak tussen die biologiese ouer en die kind behou sal word.

Indien die ouers faal in hul verantwoordelikhede en versorgingsrol, strek dit tot nadeel van die kind, die ouer en die gemeenskap. Daarom is dit belangrik dat ouers so spoedig moontlik toesig oor hul kinders terugneem. Om terugplasing te bewerkstellig, word dienste aan die biologiese ouers gelever.

2.4.1.2 Dienslewering aan biologiese ouers

Die hoofdoel van dienste aan ouers is om hulle te help in hul sosiale funksionering en hul ouerskapsrol. Hierdie dienste word deur die maatskaplike werker gelever. Daar word aanvanklik gepoog om die gesinsverbrokkeling te keer deur voorkomende dienste. Aangesien die biologiese gesin die kern van die samelewing vorm, moet daar altyd gepoog word om die gesin as eenheid te behou. Indien dit misluk en die kind verwyder word, word gefokus op die herstel van ouerskap, aanpassing van die kind en die pleegouer in die pleegsorgsituasie, en om kontak tussen die biologiese ouer en kind te behou. Hierdie dienste staan bekend as rekonstruksiedienste (SANC, 1987:27).

Indien terugplasing moontlik is, word ondersteunende dienste aan die biologiese ouer en kind gelever om aanpassings- en integrasieprobleme in die gesin te voorkom (Departement van Gesondheid en Welsyn, 1990:6). Verder is dienslewering slegs moontlik indien daar 'n goeie werker-kliënt-verhouding bestaan (SANC, 1987:27).

Die volgende komponent wat bestudeer word is die pleegkind, met spesifieke verwysing na toesig van die pleegkind.

2.4.2 Toesig van die pleegkind

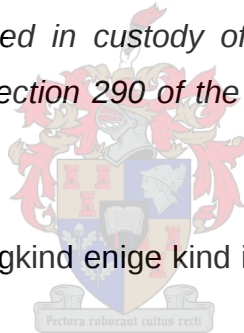
Die pleegkind is die belangrikste komponent van pleegsorg aangesien die veiligheid van die kind van die uiterste belang is en opgetree moet word indien die voorkomende dienste nie die kind se veiligheid verseker nie. Marshall (1991:21) noem dat wetlike besluite wat oor die kind geneem word, veronderstel is om in die 'beste belang' van die kind te wees. Dit word bevraagteken omrede die volwassene se persepsie van die 'beste belange': die ouers beskerm hul eie pyn, organisasies vrees dat hul oordeel in die plasing nie korrek is nie, en die pleegkind se rol in die gesin verander. Vervolgens word die term pleegkind omskryf.

2.4.2.1 Begripsomskrywing

Die Kinderwet (no. 70 van 2003: <http://www.socdev.gov.za/Legislation/2004/children's%20Bill/B70-03.pdf>), beskryf 'n *pleegkind* as:

Any child who has been placed in custody of any foster parent in terms of Chapter 3 or 6 of this Act of Section 290 of the Criminal Procedures Act, 1977. (Act no. 51 of 1977).

Hieruit kan afgelei word dat 'n pleegkind enige kind is wat wetlik volgens genoemde wet in alternatiewe sorg geplaas is.

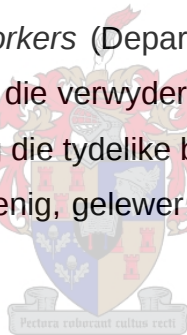
Cuddeback en Orme (2002:879-910) bevestig dat pleegkinders in gewone pleegsorg meestal gedrags-, emosionele-, ontwikkelings-, of gesondheidsprobleme ervaar as gevolg van hul geskiedenis van verwaarlosing of mishandeling, familie-armoede en geestesprobleme by die ouers. Gevolglik koester die kind hoë verwagtings van die versorger. Stabiliteit, liefde en sorg word hoog aangeskryf, aangesien die kind alreeds getraumatiseer is as gevolg van die omstandighede in sy/haar ouerhuis.

Nadat die pleegkind sorgbehoewend bevind is en geskikte pleegouers geïdentifiseer is, word die kind uit die ouerhuis verwyder en onder die pleegouers se toesig geplaas. Verwydering uit die ouerhuis kan traumaties vir beide kind en ouer wees.

2.4.2.2 *Trauma van verwydering*

In 'n indiepte-studie van die effek op die verwydering van die kind uit sy ouerhuis, vergelyk Toerien (2001:27-35) die skok daarvan met die rouproses van Elizabeth Kübler-Ross. Palmer (1995:17-34) bespreek die gevolge van die "gevoel van behoort aan, skeiding van en die identiteitskrisis met verwydering van die pleegkind" op pleegsorg, en maak dit veral van toepassing op die tiener. McMillen en Groze (1994:308) noem dat pleegkinders moontlik verskeie kere deur die proses van bou van nuwe verhoudings, verwydering en verlies gaan aangesien pleegplasings moontlik kan misluk. Die trauma van verwydering kan versag word deur kinders by familie te plaas. Die kind is alreeds vertrouwd met die omgewing en die oorgang van biologiese huis na pleegtuiste is makliker (Kolomer, 2000:87; SANC, 1987:9; Departement van Gesondheid en Welsyn, 1990:29).

Die *Information Guide for Social Workers* (Department of Welfare, 1988:22) noem dat beide die ouers en die kind reeds by die verwydering van die kind ingelig moet word dat die hoofdoel van alternatiewe plasing die tydelike beskerming en versorging van die kind is sodat dienste om die gesin te herenig, gelewer kan word aan die biologiese ouer om terugplasing te bewerkstellig.

Na die verwydering uit die ouerhuis en plasing in pleegsorg begin die maatskaplike werker met dienslewering aan die pleegkind, die pleegouer en die biologiese kind. Dit staan bekend as toesigdienste.

2.4.2.3 *Toesigdienste*

(a) *Toesigdienste aan die kind*

Met formele pleegplasings is die maatskaplike werker in noue kontak met die biologiese ouers, die kind en die voornemende pleegouers. Dienste aan die kind is belangrik om die verwydering uit die ouerhuis, pleegplasing en permanensiebeplanning te vergemaklik. Daarom moet op 'n gereelde basis **met** die kind self gewerk word om 'n vertrouensverhouding op te bou. Areas van belang vir dienslewering aan die kind is moontlik

- gevoelens en reaksies wat die kind ervaar,

- onsekerheid oor die verlies van hul ouers,
- verlies van die gevoel van 'behoort aan',
- swak selfbeeld as gevolg van geen identifikasie met sy eie gesin,
- die gemis van sy eie ouers beïnvloed sy gedrag met die aanpassing in die pleegtuiste,
- regressie van gedrag,
- geestelike ontwikkeling word beïnvloed en
- moeilike aanpassing by die portuurgroep (SANC, 1987:60; Departement van Gesondheid en Welsyn, 1990:31).

Dit blyk dat die genoemde areas meestal die verlies aan die biologiese ouerhuis aanspreek. Tesame met toesigdienste aan die pleegkind, word dienste aan die pleegouer gelewer.

(b) Dienslewering aan die pleegouer rakende die kind

Om die kind se aanpassing in pleegsorg te vergemaklik, lewer die maatskaplike werker dienste aan die pleegouer. Probleemareas in die pleegplasing kan aangespreek word deur die maatskaplike werker se **dienslewering**. Voldoende voorbereiding vir die plasing deur 'n goeie werksooreenkoms tussen werker, pleegouer en pleegkind uit die staanspoor te sluit, skep onderlinge vertroue. Die werker kan dus die **pleegouer** bystaan in belangrike besluite soos byvoorbeeld die keuse van skole en sodoende die stres van die plasing vir die kind verminder. Die kind se gedrag kan ook verduidelik word en sodoende kan realistiese doelstellings vir die kind gestel word. Besluite rakende die mediese, psigologiese en geestelike aspekte van die pleegkind kan gesamentlik tussen die werker en pleegouer geneem word. Goeie kommunikasie met beide pleegouer en pleegkind is dus essensiël (SANC, 1987:68; Departement van Gesondheid en Welsyn, 1990:44).

McMillen en Groze (1994:307) noem dat die familie-**genogram** gebruik kan word as hulpmiddel vir kinders in die kindersorgstelsel deur dit as plasingshulpmiddel te gebruik. Met behulp van die plasingsgenogram kan die invloed van vorige plasinge geëvalueer word en die plasingsgeskiedenis uitgebeeld word. Dit is ook 'n nuttige intervensie-

hulpmiddel om kinders te help om hul verliese te hanteer, hul probleemareas te identifiseer en wanaangepaste gedrag te identifiseer.

Sinclair en Wilson (2003:871) verkry data deur 472 pleegkinders in Engeland te bestudeer om 'n **model** te skep oor hoe pleegplasing werk. Volgens die studie hang die sukses van die plasing af van die kind se karaktereienskappe, die persoonlikheidskwaliteite van die versorger en die interaksie tussen kind en versorger (met ander woorde 'passing' met die versorger). Hieruit blyk dit dat daar 'n sterk behoefte is by die pleegkind om saam te besluit oor die keuse van pleegouer; dit sal bydra tot beter motivering vir die plasing. Persoonlikheidstrekke van die pleegkind speel 'n groot rol: positiewe gedrag van die pleegkind lok waardering en ondersteuning van die pleegouer uit. Die meeste pleegkinders ervaar egter gedragsprobleme met negatiewe gedrag tot gevolg. Ouer kinders plaas 'n hoë premie op respek en individualisering. Ander aspekte in die pleegsorgmodel is dissipline, orde en ondersteuning. Ook word aandag gegee aan interaksie/passing tussen kind, versorger en sy/haar hele gesin.

Hieruit kan afgelei word dat keuring van die pleegouer belangrik is. Deur "passing" van die pleegouer en pleegkind neem beide die kind en pleegouer verantwoordelikheid daarvoor om die pleegplasing 'n sukses te maak.

Die derde komponent van pleegsorg is die pleegouer. Die substituutouer neem die rol van die biologiese ouer oor en probeer die leemte van 'n gesin by die pleegkind vul.

2.4.3 Pleegouers as substituutouers

In hierdie afdeling word die term pleegouer omskryf. Geskikte pleegouers word geïdentifiseer en gewerf. 'n Keuringsproses word ondergaan en opleiding word deur die organisasie gegee, waarin die take as pleegouers uitgespel word. Verder lewer die maatskaplike werker dienste aan pleegouers om die pleegplasing glad te laat verloop. Pleegouers word vervolgens omskryf.

2.4.3.1 Begripsomskrywing

Die pleegouer is die sorgbehoewende kind se versorger en word volgens die Kinderwet no. 70 van 2003 omskryf as:

Any person other than the biological or adoptive parent who factually cares for a child, whether or not that person has parental responsibilities or rights in respect of the child, and includes –

- *a foster parent,*
- *a kinship-caregiver or*
- *a family member who cares for a child whilst the child is in temporary safe care, etc (Government of South Africa: http://www/acts.co.za/child_care/33_Custo.htm).*

Dit blyk dus dat enige persoon wat aan die kriteria voldoen om die kind fisies en emosioneel te versorg, kan dien as pleegouer.

Tydens die proses van sorgbehoewendbevinding van die kind, oorweeg die maatskaplike werker alternatiewe vir plasing van die kind. Pleegsorg is een alternatief van substituutsorg. Om te verseker dat in die beste belang van die kind opgetree word om sy/haar veiligheid te verseker, word geskikte pleegouers oorweeg en voorberei vir die plasing.

2.4.3.2 Werwing van pleegouers

Die Wet op Kindersorg (Wet 74 van 1983: http://www/acts.co.za/child_care/33_Custo.htm) bepaal dat die kind teruggeplaas kan word in die ouers se sorg, onder toesig van 'n maatskaplike werker. Indien die huislike omstandighede nie die veiligheid van die kind verseker nie, word geskikte substituutsorg oorweeg. Die *Information Guide for Social Workers* (Department of Welfare, 1998:18) noem dat die maatskaplike werker se keuse vir 'n pleegtuiste slegs moet berus by wat in die beste belang van die kind is.

Volgens Everett (1993:387) speel die pleegouer in die VSA 'n belangrike rol in die intervensie, en daarom sal die werwing, opleiding en ondersteuning van die pleegouer

belangrike aspekte in die welsynstruktuur word. In Suid-Afrika is die SANC (1987:97) ook van mening dat die sukses van die plasing afhang van die werwing, keuring, evaluering en ondersteuning van die pleegouers. Die ideaal is om 'n groot groep beskikbare pleegouers te hê om van te kies. Die media, byvoorbeeld radio, televisie en pers, word gebruik om pleegouers te werf. Maatskaplike werkers en pleegouers wat die pleegsituasie ken, kan ook potensiële pleegouers identifiseer en persoonlik nader. Verder het elke welsynsorganisasie in Suid-Afrika tans 'n onafhanklike beleid rakende die werwing, keuring, opleiding en toesig van die pleegouers (SA Law Commission, 2002:732-733).

2.4.3.3 *Kriteria vir keuring van pleegouers*

Die SANC (1987:94-97) gee kriteria wat as oorweging gebruik kan word vir keuring van pleegouers. Stabiliteit as mens is belangrik. Die gesinsamestelling van die voornemende pleegouers speel 'n rol en passing van alle lede van die gesin met die pleegkind is van belang. Kinderlose egpare moet op meriete beoordeel word en is moontlik meer geskik vir permanente pleegplasinge. Egpare met volgroeide kinders is moontlik goeie kandidate, aangesien hulle alreeds kinders grootgemaak het. Pare met net een kind soek gewoonlik 'n maat vir hul biologiese kind en passing met die pleegkind is essensieel. Enkelouergesinne kan met groot welslae gebruik word waar die pleegkind sukkel om goeie verhoudings met mense te bou. Rhodes et al. (2003:136) noem dat lede van die pleegfamilie oor 'hulpbronne' beskik om die pleegkind by te staan. Die meeste 'hulpbronne' stem ooreen met die kriteria wat die SANC (1987:94-97) gebruik. Ander hulpbronne is byvoorbeeld beskikbare tyd om aan pleegsorg te spandeer, sosiale ondersteuning van vriende en vroeëre betrokkenheid by pleegsorg. Verder moet behuising voldoende wees om nog 'n persoon te huisves. Dis verkieslik dat die pleegouer 'n vaste inkomste, buiten die pleegouertoelaag, het. Die pleegkind moet die geleentheid hê om godsdienste te beoefen. Fisies, emosioneel en psigies moet die pleegouer gesond wees, aangesien siekte 'n negatiewe invloed op die kind kan hê. Taal en kultuur speel 'n belangrike rol en daar moet gepoog word om die kind binne sy bekende kulturele agtergrond te plaas. Stabiele gesinsverhoudinge is belangrik en die hele gesin moet voorberei word op die plasing. Daar word verwag dat die pleegouer emosioneel volwasse sal wees om sekuriteit vir die pleegkind te bied. Die pleegouer

moet realistiese skolastiese verwagtinge van die pleegkind hê. Swanepoel (1999:14) bevestig bogenoemde kriteria en noem verder dat opvoedkundige opleiding van die pleegouer ook van belang is; dit blyk dat die pleegmoeders meestal 'n laer skolastiese opleiding as die pleegvaders het. Die inkomste en beroep van die pleegouers word bespreek, en laastens gee genoemde skrywer aandag aan huweliks- en gesinsverhoudinge. Die motivering om as pleegouer op te tree is van groot belang, hetsy dit finansiële georiënteerd is of in die beste belang van die kind (Swanepoel, 1999:14).

In besprekings gelei deur die Komitee van *die Discussion Paper* van die Kinderwet no. 74 van 1983 (SA Law Commission, 2002), word die behoefte uitgespreek aan opleiding in kinderopvoeding vir die pleegouer. Daar is voorgestel dat van die kriteria waaraan die voornemende pleegouers gemeet moet word, moontlik die volgende kan wees:

- emosionele stabiliteit,
- 'n vaste inkomste,
- samewerking met die maatskaplike werker om die pleegkind terug te plaas in sy ouerhuis,
- om opgelei te word vir sy taak as pleegouer en
- van 'n sekere ouderdom.

Die afleiding kan gemaak word dat die gebruik van hierdie kriteria kan meewerk tot stabiele substituuversorging en 'n suksesvolle pleegplasing.

Die besluit is egter geneem dat die Departement van Sosiale Ontwikkeling 'n riglyn van minimumvereistes waaraan pleegouers moet voldoen, daar sal stel. Cuddeback en Orme (2002:879-910) noem dat navorsers kommer uitspreek aangesien opleidingsdienste aan pleegouers en familiepleegouers onvoldoende is. Dit lei tot ongewenste gevolge vir beide die pleegkind, familie en organisasie, naamlik mislukte plasinge, probleme met pleegouerskap en die beëindiging van diens as pleegouer.

Die bogenoemde kriteria is die ideaal. Uit navorsing deur Thomas en Mabusela (1991:121-131) in Soweto word 'n ander prentjie geskilder. Die studie toon dat 55% van die pleegmoeders 'n vroulike pensioenaris van 60 jaar of ouer is. Die pleeggesin

bestaan uit 6 persone; 78% van die gesinne leef in 'n drie- of vierslaapkamerwoning. In 42.5% van die gesinne werk geen pleegouer nie. Van die families is 44,3% afhanklik van 'n staatspleegouertoelaag met 'n ekstra inkomste uit ouderdoms-, onderhouds- of ongeskiktheidstoelaag. Vier-en-sestig persent van die families het twee of meer kinders in pleegsorg. Nadat kriteria vir keuring bestudeer is, word gekyk na die keuringsproses.

2.4.3.4 Keuring en opleiding van pleegouers

In Suid-Afrika word familie as voornemende pleegouers, nie noodwendig betrek by die evaluering vir geskiktheid vir die plasing nie, aangesien aangeneem word dat die tuiste voorkeur geniet. Hoewel dit nie beleid is nie, word familie eerste oorweeg as pleegouers. Familie is meestal aan die kind bekend en beskik dus oor meer inligting oor die kind as die maatskaplike werker. Die pleegouer sien haarself primêr as familie en dan as pleegouer (SANC, 1987:9). Die Termynverslag van Stellenbosch Kindersorgvereniging (tans Kindersorg SA: Stellenbosch) (April 2004 – Junie 2004) (Rossouw, 2004) noem die teendeel en bevestig dat daar 'n groeiende behoefte aan pleegouers is (Departement van Gesondheid en Welsyn, 1990:39) as gevolg van die afsterwe van biologiese ouers. Klem word gelê op die keuring en opleiding van pleegouers, al is dit familie. Die pleegouers moet aktief deel word van die diensleweringplan deur middel van kontraktering. Opleiding moet ook bydra om die kind veilig te laat voel deur ondersteunende verhoudings en 'n individuele ontwikkelingsplan moet vir elke kind ontwerp word. Die fisiese gesondheid van die pleegouer is baie belangrik, aangesien biologiese ouers in baie gevalle oorlede is en die trauma om 'n pleegouer ook aan die dood af te staan, voorkom moet word. Nadat die pleegouer gekeur en opgelei is, word die take van die pleegouer uitgespel.

2.4.3.5 Take van die pleegouer

Volgens SANC (1987:88) is die primêre doel van die pleegouer in Suid-Afrika om na die fisiese versorging van die pleegkind om te sien. Daarna kan aandag gegee word aan die emosionele versorging, wat liefde en sekuriteit insluit. Van die sosiale take van die pleegouer is om geduldig te wees met die kind en hom/haar te probeer verstaan deur hom/haar onvoorwaardelik lief te hê. Aanpassing by sy portuurgroep is ook 'n groot behoefte. Opvoedkundig kan gehelp word met die aanpassing in 'n nuwe skool. Nieu samewerking met die maatskaplike werker dra by tot beter dienslewering aan die kind.

Everett (1993:386) noem dat in die VSA versorgers kennis in verskillende areas benodig byvoorbeeld kinderopvoeding. Kulturele diversiteit, asook inligting oor die filosofie en praktyk van permanensiebeplanning is belangrik. Die effek van verwydering en plasing op kinders en hul familie moet bespreek word. Netso is dit belangrik om die gevolge van fisiese en seksuele mishandeling en blootstelling aan MIV/vigs asook verdowingsmiddels, tydens kinderjare, uit te wys. Kommer bestaan oor die ondersteuningsdienste wat aan die pleegouer gelewer word. Dit kan aangespreek word deur kommunikasie tussen werker en pleegouer te verbeter, interdisiplinêre dienste daar te stel en met dienslewering op die pleegouer te fokus (McDonald et al., 2003:825). Om die kind se veiligheid in die pleegsorgsituasie te verseker, lewer die maatskaplike werker dienste aan die pleegouer. Aandag word weereens gegee aan die VSA en Suid-Afrika.

2.4.3.6 Dienslewering aan die pleegouer

Brown en Bailey-Etta (1997:65-83) noem dat dienslewering in die VSA aan die pleegouers onvoldoende is, aangesien daar nie eenvormige dienste bestaan nie, maar wel 50 onafhanklike state se uiteenlopende dienste. Die gebrek aan hulpbronne om probleme, byvoorbeeld die behuisingsnood, gesinsgeweld en armoede, aan te spreek, dra by tot die disfunksionele familie. So ook benadeel die gebrek aan personeel, die sporadiese personeelontwikkeling en soms teenstrydige beleid, dienslewering. 'n Tekort aan dienste om die verwydering van die kind uit die huis te voorkom is algemeen. Daar is 'n afname in die terugplasing van die kind in die biologiese ouerhuis. Die beskikbaarheid van geskikte familiepleegsorgtuistes neem af. Die grootste probleem wat lei tot gebrekkige dienslewering en swak ondersteuningsdienste, is die gebrek aan fondse en personeel. Om dit op te los, word die bemagtiging van die familie, kliënte en maatskaplike werkers in die vooruitsig gestel. 'n Proaktiewe strategie sal wees om 'n gesinsgesentreerde, gemeenskapsgebaseerde praktyk te ontwikkel. Hulpbronne in die gemeenskap moet gebruik word om die pleegouers tot hulp te wees in die vervulling van hul rol as pleegouer. 'n Netwerk bestaande uit die gemeenskap en die uitgebreide gesin moet weer geskep word om die kind groot te maak. Samewerking met ander organisasies en skole dra ook by tot goeie dienslewering (Brown & Bailey-Etta, 1997:65-83).

Thomas en Mabusela (1991:121-131) noem uit navorsing in Suid-Afrika met 113 pleegfamilies in Soweto dat dienslewering aan pleegouers geskied deur gereelde kontak tussen die pleegouer en die organisasie. Dienslewering word egter belemmer deur die gebrek aan hulpbronne in die gemeenskap. Daar word meestal gekonsentreer op die voorsiening in basiese behoeftes, naamlik die voorsiening van voedsel, behuising, vervoer en die veiligheid van die kliënt, dit wil sê oorlewingsbehoefte. Aandag word nie gereeld aan die emosionele impak van pleegsorg gegee nie. Dit bevestig weereens die bydraende invloed wat armoede het op die kind se gebrek aan veiligheid. Dit is veilig om te sê dat die meeste dienste aan pleegouers in Suid-Afrika op oorlewingsbehoefte konsentreer. Verder het die Democratic Alliance bevind dat Suid-Afrika 'n tekort het aan maatskaplike werkers. Die voorgestelde ratio is een maatskaplike werker vir 1 500 mense, maar in Suid-Afrika is die ratio 1:5 000 wat doeltreffende dienslewering belemmer (<http://www.da.org.za/da/site/eng/news/article.asp ID=4283>).

Dit lyk asof dienslewering in albei lande onvoldoende is as gevolg van onder andere 'n tekort aan hulpbronne, fondse en personeel. Die afname in gemeenskapshulpbronne sowel as die uitgebreide familie, beperk dienslewering verder.

2.5 SAMEVATTING

Die veranderde behoeftes in sowel die VSA as Suid-Afrika lei daartoe dat die 'tradisionele' model van pleegsorg nie in die aanvraag na pleegouers kan voorsien nie. Die verhoging in die aantal sorgbehoewende kinders verseker dat substituuksorg hoog in aanvraag is. Voorkeur word steeds aan pleegsorg as substituuksorg gegee. Probleme wat geïdentifiseer is in pleegsorg is die tekort aan geskikte pleegouers, die onvoldoende opleiding en voorbereiding van die pleegplasing, die onvoldoende pleegouertoelaag, en die tekort aan dienslewering aan die komponente van pleegsorg wat tot gevolg het dat terugplasing van die kind in sy biologiese ouerhuis, selde realiseer.

Om in die tekort aan pleegouers te voorsien, word van familie gebruik gemaak as pleegouers. Hoofstuk drie bespreek die gebruik van familie as pleegouer.

HOOFSTUK DRIE

ASPEKTE VAN FAMILIEPLEEGSORG

3.1 INLEIDING

Daar is verskeie aspekte van pleegsorg waarmee die maatskaplike werker rekening moet hou. Pleegsorg behels dat 'n kind buite die risiko-gesin leef. Die maatskaplike werker poog gewoonlik om met voorkomende dienste die kind binne gesinsverband te hou. Indien die veiligheid van die kind nie verseker kan word nie, word hy/sy volgens artikel 5 van die Wet op Kindersorg no. 96 van 1996 (Government of South Africa, 1996:9) sorgbehoewend bevind deur 'n Kinderhof, en uit die biologiese ouerhuis verwyder. Tydens die verwydering word verskeie opsies van substituutsorg oorweeg. Een van die opsies is plasing by familie.

Die tweede doelwit van die studie is om familiepleegsorg as onderafdeling van pleegsorg te bespreek, met spesifieke verwysing na die grootmoeder as familiepleegouer. Uit literatuur blyk dit dat in beide die VSA (Scannapieco & Hegar, 1996:576; Wilson & Chipunga, 1996:387) en Suid-Afrika (Departement van Gesondheid en Welsyn, 1990:42) dit die tendens is om die familie te oorweeg as versorgers, aangesien familieplasings minder traumaties is omdat die kind woon by mense wat hy/sy ken en vertrou. Net so word die kinders se eie identiteit sowel as die kulturele en etniese identiteit versterk en behou hulle kontak met die familie. Volgens Gibson (2002a:341-353) dra van hierdie redes daartoe by dat familiepleegsorg die vinnigs groeiende substituutsorg in die VSA is. Wetgewing in die VSA, soos die *Personal Responsibility and Work Opportunity Reconciliation Act* (ook genoem die *PRWOA:PL 104-193*), verleen ook voorkeur aan 'n volwasse familielid om toesig te kry oor 'n kind wat sorgbehoewend bevind is.

Die doel van die studie is om familiepleegsorg by die grootmoeder woonagtig in Kayamandi in Suid-Afrika te beskryf. Uit navorsing blyk dit dat min literatuur oor hierdie

onderwerp in Suid-Afrika beskikbaar is. Mokgosi (1997:v) beaam die feit en noem dat aangesien familiepleegsorg nog nie in die praktyk geëvalueer is nie, dit tot gevolg het dat min literatuur hieroor beskikbaar is. As gevolg van die tekort aan literatuur oor familiepleegsorg in Suid-Afrika, is gefokus op die Afro-Amerikaanse grootmoeder as familiepleegouer in die VSA. Daar is gepoog om die inligting van toepassing te maak op die familiepleegouer in Kayamandi in Suid-Afrika. Familiepleegsorg by die Afro-Amerikaan in die VSA is wyd omskryf deur verskillende skrywers, byvoorbeeld Everett (1995:241), Dubowitz et al. (1993:156), Ingram (1996:557), Gebel (1996:6), Scannapieco en Jackson (1996:194), Davidson (1997:502-510), Lawrence-Webb et al. (2003:137-138) en Brown en Bailey-Etta (1997:65). Verder is die grootste groep kinders in die VSA wat in familiepleegsorg is, Afro-Amerikane; hoewel Afro-Amerikaanse kinders slegs 15% van die VSA se totale bevolking uitmaak. Die vorm van substituutsorg word dus algemeen gebruik in die VSA. Om familiepleegsorg by die Afro-Amerikaan te verduidelik, word tendense in die geskiedkundige ontwikkeling van familiepleegsorg in die VSA eers beskryf.

3.2 GESKIEDKUNDIGE OORSIG VAN FAMILIE-PLEEGSORGPLASINGS IN DIE VSA EN SUID-AFRIKA

Die geskiedkundige ontwikkeling van familiepleegsorg in die VSA word vervolgens bespreek na aanleiding van sekere tydperke ten einde 'n konteks te skep vir die ontwikkeling van familiepleegsorg. Die eerste tydperk is die sewentiende eeu.

3.2.1 VSA

In die sewentiende eeu is aandag gegee aan Afro-Amerikane wat as slawe na die VSA gebring is.

3.2.1.1 Sewentiende eeu: Slawerny

In die tyd van die ontdekkingsreisigers het die Afro-Amerikaanse voorvaders vrywilliglik na die VSA gereis. Later jare is hulle as slawe onder dwang na die VSA gebring. **Slawerny** het daartoe bygedra dat die Afro-Amerikaner vervreem het van sy demografiese tuisland en 'n nuwe leefwyse aangeleer het. Tog is hul Afrikakultuur vandag nog opvallend in hul taal, literatuur, sosiale lewe en gewoontes. Net so

weerspieël die uitgebreide familiesisteem en familieversorging hul tradisies (Leashore, 1994:101-103).

Leashore (1994:101-3) het verder klem geplaas op die kollektiewe identiteit, in plaas van individualisme en onafhanklikheid van ander. Scannapieco en Jackson (1996:191-196) beaam die klem op die kollektiewe identiteit en noem dat die slawe van Wes-Afrika wat werkzaam was in die VSA, byvoorbeeld daarin geglo het dat kinders die gemeenskap se verantwoordelikheid is en dus behoort aan die gemeenskap. 'n Algemene spreekwoord in die slawegemeenskap was: *It takes a whole village to raise a child*. Thomas en Mabusela (1991:121-131) noem dat die meeste Afrikakulture, wat dus die slawe van Wes-Afrika in die VSA insluit, oor die eeue heen gekenmerk is deur die praktyk van die uitgebreide gesin. Die sisteem van die uitgebreide gesin staan in Afrika bekend as ubuntu/medemenslikheid, soos reeds omskryf in hoofstuk twee. Dit blyk dat die slawe van Afrika dus steeds in die VSA gebruik gemaak het van die beginsel van ubuntu. Ubuntu was dus deel van die kind se opvoeding in Afrika. Verskeie skrywers is dit eens dat die ubuntu-beginsel steeds van krag is in familie-pleegplasings in die VSA, aangesien die uitgebreide gesin gebruik word om die pleegkind te help opvoed (Ingram, 1996:551; Thomas & Mabusela, 1991:121-131; Dubowitz et al., 1993:164; Wilson & Chipunga, 1996:388; Brown & Bailey-Etta, 1997:68-80; Davidson, 1997:502-510; Gibson, 2002a:341-353).

Tesame hiermee is welsynsorganisasies wat dienste lewer aan Afro-Amerikaners in die laat sewentiende eeu landwyd gestig. Leashore (1994:101-103) gaan voort en noem dat **skole en kerke** ook gefokus het op die verbetering van die ekonomiese en sosiale toestande van die Afro-Amerikaner. Die tydperk is dus gekenmerk deur die gebruik van die slawe se uitgebreide gesinstruktuur wat poog om die kind te help versorg in hul nuwe tuisland. Die gemeenskap raak betrokke deurdat welsynsorganisasies, kerke en skole verder probeer om die gesin se toestande te verbeter.

Die volgende tydperk is die agtiende eeu.

3.2.1.2 Agtiende eeu: Vrystelling van slawe

Vervolgens noem Leashore (1994:101-3) dat slawe in die VSA in 1831 in opstand kom teen slawerny. Dit lei daartoe dat die anti-slawebewegings toeneem in sterkte, en bewegings soos die *New England Anti-Slavery Society* word gestig. Die Burgeroorlog breek in 1861 uit en in 1863 word slawe vrygestel. Die vrystelling van die slawe word in 1865 gewettig deurdat die 13th Amendment aangeneem is wat slawerny onwettig verklaar. Tesame met die vrystelling van die slawe word erkenning gegee aan die Afro-Amerikaner deurdat daar mettertyd Afro-Amerikaanse universiteite gestig word. Om die vrygestelde slawe op te voed, open die Afro-Amerikaanse kerke skole tussen 1865 en 1869 wat opleiding gee aan ongeveer 15 600 kinders. Die Afro-Amerikaner verkry ook stemreg.

Uit bostaande is dit duidelik dat hoewel die Afro-Amerikaners onderdruk is deur slawerny, hulle gepoog het om die probleem aan te spreek deur self skole en universiteite te stig. Die regering beëindig slawerny deur middel van wetgewing.

3.2.1.3 Negentiende eeu: Klemverskuiwing van pleegsorg na familiepleegsorg

Leashore (1994:101-104) noem voorts dat hoewel die slawe in die negentiende eeu vrygestel is, **diskriminasie** teenoor Afro-Amerikane veral in die suide van die VSA voorgekom het. Gevolglik het baie vrygestelde slawe verhuis na die noorde, maar werkseleenthede in die noorde was beperk. Behuising was gesegregeerd met oorvol huise en dit het bygedra tot swak gesondheid en 'n hoë sterftesyfer. Die fisiese omstandighede van die slawe was dus nie na wense nie.

Na die Eerste Wêreldoorlog (1914-1919) word diskriminasie openlik beoefen deur die teenwoordigheid van die Ku Klux Klan. Die VSA se ekonomie en sosiale omstandighede versleg verder, met die Groot Depressie wat volg in 1930. Die Tweede Wêreldoorlog (1939-1945) dra by tot verstedeliking. Tesame hiermee word segregasie toegepas op alle vlakke van die samelewing, wat lei tot opstande. Hervorming vind plaas deurdat segregasie in skole verban word tussen 1950 en 1960. Die oorloë, sowel as segregasie, dra by tot die verswakte sosiale omstandighede van die gesin wat die kind se veilige bestaan bedreig.

Volgens Kolomer (2000:86-87) is daar in hierdie eeu 'n klemverskuiwing van tradisionele pleegsorg na familiepleegsorg en word familieledede as pleegouers gebruik. Aanvanklik was welsynsorganisasies gekant teen sulke plasinge aangesien hulle bang was dat die siklus van geweld of verwaarloosing herhaal sal word (Ingram, 1996:552; Scannapieco & Hegar, 1996:567; Davidson, 1997:502-510; Gibson, 2002a:341-353). Tog beslis die Hooggeregshof in 1979 dat familieledede ook mag kwalifiseer vir **staatstoelaes**. Om die beste belang van die kind te verseker in pleegplasinge, word die *Adoption Assistance and Child Welfare Act* van 1980 aangeneem wat vereis dat die 'mees geskikte plasing' vir die sorgbehoewende kind oorweeg moet word. Hierdie maatreëls is geïnterpreteer as 'n tipe plasing wat 'so na as moontlik aan die biologiese gesin se omstandighede' is (Wilson & Chipunga, 1996:388). Dit het tot gevolg dat familieledede as die primêre pleegouers beskou word; vandaar die styging in familieplasinge.

Kolomer (2000:86-87), asook Davidson (1997:502-510) noem voorts dat kindermishandeling en –verwaarloosing tussen 1985-1991 bydra tot 'n 45% styging in pleegsorg. Tussen 1984 en 1990 is daar 'n 27% afname in geskikte pleegtuistes, terwyl die getal sorgbehoewende kinders styg met 47%. In hierdie periode is daar slegs 'n 20% toename in tradisionele pleegplasinge teenoor 'n 200% **styging in familieplasinge**. Die styging in familiepleegplasinge word gekoppel aan verstedeliking. As voorbeeld haal Thornton (1991:594) statistiek aan van die stad New York: in 1985 is 151 kinders wetlik in familiepleegsorg geplaas. Familiepleegplasinge groei tot 14 000 kinders in Junie 1989 en vermeerder tot 19 000 in Oktober 1989. Brown en Bailey-Etta (1997:65-83) en Davidson (1997:502-510) haal statistiek aan van die *Child Welfare League of America* van 1995 en noem dat familiepleegplasinge in New York Stad vermeerder tot 24 000 plasinge in 1992. Die helfte van alle pleegplasinge in New York is familieplasinge. Tesame met die invloed van verstedeliking, dra die misbruik van kokaïen en die gebrek aan huisvesting by tot die verwydering van die kind uit die ouerhuis.

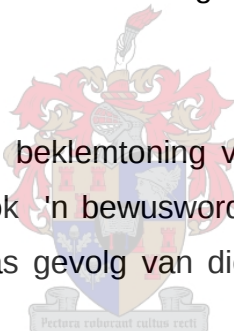
Met die toename in familiepleegsorg, word familie gebruik as substituuouers. Gibson (2002a:341-353) noem dat dit bydra tot 'n verhoging in die gebruik van die **grootmoeder as primêre versorger**. Gibson haal statistiek aan wat toon in 1992 het

3.3 miljoen kinders onder die ouderdom van 18 jaar by hul grootouers gewoon. In 1997 verhoog dit tot 3.9 miljoen kinders, waarvan 34,5% van die kinders Afro-Amerikaners was. Die statistiek bevestig die verhoging in familiepleegsorg by die Afro-Amerikaner.

Gibson (2002a:341-353) noem voorts dat **wetgewing** in 1994 erkenning gee aan die toename in familiepleegsorg deur voorsiening te maak dat familiepleegouers 'n maandelikse toelaag ontvang; mediese versorging word hierby ingesluit. Tog voer Ingram (1996:552) aan dat die gee van 'n pleegouertoelaag aan familie as teenstrydig beskou word en teenstrydig is met die Amerikaanse waardes van selfvoorsiening.

Kenmerkend van die negentiende eeu is die klemverskuiwing van pleegsorg na familiepleegsorg. Deurdat die regering betrokke raak, ontvang die familieledede 'n maandelikse staatstoelae. Verder word die gebruik van grootouers as primêre versorgers algemene praktyk.

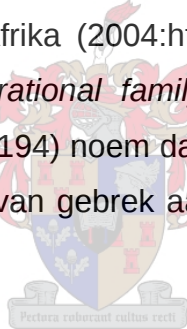
Die twintigste eeu herbevestig die beklemtoning van die gebruik van die uitgebreide gesin by die Afro-Amerikaner asook 'n bewuswording van die noodsaaklikheid van 'n kultuur-georiënteerde perspektief as gevolg van die oorverteenvoordigde aantal Afro-Amerikaners in die welsynsisteem.

3.2.1.4 Twintigste eeu: Terugkeer na die uitgebreide gesin

Verskeie skrywers noem dat die Afro-Amerikaner blootgestel was aan **rassisme, diskriminasie en onderdrukking**. Ten spyte hiervan is daar 'n verbetering in hul lewenskwaliteit (Leashore, 1994:103-104; Hegar & Scannapieco, 2000:153-172). Net so voer Lawrence-Webb et al. (2003:137-138; Leashore, 1994:103; Brown & Bailey-Etta, 1997:66-80) aan dat eienskappe van die Afro-Amerikaner se historiese agtergrond - naamlik die Afrika-nalatenskap, slawerny, rassisme en diskriminasie - 'n invloed het op die huweliks- en gesinslewe. Scannapieco en Jackson (1996:190) noem dat ten spyte van hierdie faktore reageer die Afro-Amerikaanse familie op die behoud van die gesin met buigsaamheid (*resilience*) resilensie vermoë. Hierdie herstelvermoë kan omskryf word as die individu se vermoë om probleme te oorkom en suksesvol aan te pas in veranderde situasies.

Die genoemde faktore dra daartoe by dat die Afro-Amerikaanse kerngesin in die negentiger jare een van die grootste krisisse sedert slawerny ondervind, naamlik die verbrokkeling van die gesin (Scannapieco & Jackson, 1996:192-194). Die kerngesin word blootgestel aan armoede, aangesien dit blyk dat 46% van alle Afro-Amerikaanse kinders in armoede leef. Scannapieco en Jackson (1996:192-194) gaan voort deur te noem dat 80 000–125 000 kinders teen die begin van die een-en-twintigste eeu hul moeders verloor as gevolg van MIV/vigs. Die skrywers maak die afleiding dat die historiese gebruik van die uitgebreide Afro-Amerikaanse gesin as substituuksorg, gebruik kan word as 'n formele oplossing vir substituuksorg. Verder dra die besnoeiing van sosiale programme, soos byvoorbeeld in die tagtigerjare, by tot 'n vermindering in sosiale ondersteuningsisteme vir gesinne. Met die inagneming van die verbrokkeling van die gesin, beaam Davidson (1997:502-510) dat die genoemde oorsake aanleiding gee daartoe dat die uitgebreide gesin erken word as 'n nuwe vorm van 'gesin'. Die Departement van Welsyn in Suid-Afrika (2004:<http://www.welfare.gov.za>) omskryf die uitgebreide gesin as: *a multi-generational family that shares the same household*. Scannapieco en Jackson (1996:192-194) noem dat die uitgebreide gesin funksioneer as 'n oorlewingsmeganisme as gevolg van gebrek aan byvoorbeeld finansies, emosionele ondersteuning en ander faktore.

Fein et al. (1990:42) voer aan dat alle arm kinders in die VSA die risiko loop om nie tot hul volle potensiaal te ontwikkel nie. Daar is ook 'n verhoging in enkelouerskap met die moeder as enkelouer. Die gaping tussen families wat self hul kinders ondersteun en die wat in armoede leef, vergroot. Vroue is meestal die dryfveer in die pleegsorgsisteem omdat pleegkinders meestal deur enkelpleegmoeders versorg word, wat ook self 'n lae inkomste het. Probleme wat die Afro-Amerikaner in die twintigste eeu ervaar is byvoorbeeld armoede, MIV/vigs en andere. Pogings om hierdie probleme aan te spreek, is deur die gebruik van familiepleegsorg. Sodoende word die versorging van die kind binne die uitgebreide gesin aangemoedig, waar veral die grootmoeder die primêre versorger is.

Aansluitend by die genoemde probleme wat die Afro-Amerikaanse gesin ervaar, noem Brown en Bailey-Etta (1997:65-83) dat die welsynsisteem in die VSA geen sisteem is

nie maar eintlik 50 verskillende staatsisteme; dus 'n gebrek aan eenvormigheid. Die welsynsisteem ervaar derhalwe 'n krisis. Die tekort aan voldoende personeel en hulpbronne, asook die sporadiese opleiding van personeel dra by tot die krisis. Onvoldoende voorkomingsdienste word gelever as gevolg van die personeeltekort. Dit lei tot 'n verhoging in die getal kinders wat sorgbehoewend bevind word. Verder is daar 'n afname in die terugplasing van kinders by hul biologiese ouers en 'n verhoging in heropname nadat die terugplasing in die ouerhuis misluk. Daar is ook 'n afname in geskikte pleegtuistes. Die grootste probleem wat dienslewering bemoeilik in 1995, is die tekort aan personeel.

Die voorgenoemde skrywers gaan voort en noem dat 'n pro-aktiewe strategie as voorkomende diens gebaseer is op byvoorbeeld **bemagtiging** van maatskaplike werkers en die familie. Volgens Cronjé (1996:37) omskryf die Nuwe Woordeboek vir Maatskaplike werk (1995:21) bemagtiging as: *a process whereby individuals and groups attain personal or collective power which enables them to actively improve their living conditions*. Die skrywer noem voorts dat die Witskrif vir Maatskaplike Welsyn (1997) bemagtiging as volg beskryf: *...the full participation of people in the formulation, implementation and evaluation of decisions determining the function and well-being of society*. Bemagtiging fokus op sterktes van families, kliënte en werkers sodat almal saam kan werk om die probleme op te los deur die ontwikkeling van die gesinsgeoriënteerde, gemeenskapsgebaseerde praktyk. Die sterktes in die gemeenskap moet gebruik word om ouers se ouerskapsrol te herbevestig (Beeman & Boison, 1999:315-338). Solomon (1976 soos aangehaal deur Leashore, 1994:113) noem dat bemagtiging voorheen in 'n negatiewe lig gesien is as gevolg van die geskiedenis van rassisme in die VSA. Met die intervensieplan en -proses in plek, kan rassisme en armoede by Afro-Amerikane aangespreek word om hul lewenstandaard te probeer verhoog. Bemagtiging word dus aangemoedig.

Leashore (1994:112-113) haal verskeie skrywers soos Boyd-Franklin (1989), Devore en Schlesinger (1996), Freeman (1990a), aan wat verskillende maniere van **dienslewering aan die Afro-Amerikaner** voorstel en noem dat die verskaffer en die gebruiker van

maatskaplike dienste beïnvloed word deur sekere waardes, normes, tradisies en godsdiens.

Tradisioneel het die maatskaplikewerkprofessie die mediese model van dienslewering gebruik met meer klem op die diagnose en oplos van die probleem en minder steun op die persepsie van die persoon-in-die-situasie. Minder aandag is gegee aan die verandering van omgewingsomstandighede en betrekking van ander sisteme. (Solomon, 1976 soos aangehaal deur Leashore, 1994:113).

Verder blyk dit dat die benadering wat meestal op middelklas-blankes gebruik is, onvanpas en skadelik mag wees vir ander groepe, byvoorbeeld die Afro-Amerikaner. Dit is belangrik dat die **kultuur** van die Afro-Amerikaner deur maatskaplike werkers leer ken en verstaan word om te help om hul omstandighede te verbeter. Dienslewering moet dus die kultuur van die kliënt in ag neem. Voorbeelde hiervan is die etnies-sensitiewe praktyk, 'n kultuur georiënteerde praktyk en die sterkte-perspektief.

- In die **etnies-sensitiewe** praktyk bestaan diversiteit sowel as ooreenkomste met die Afro-Amerikaner, en word gebruik gemaak van 'n verskeidenheid van maatskaplikewerk-modelle en -perspektiewe. 'n Kombinasie hiervan word aanbeveel vir die Afro-Amerikaanse praktyk (Leashore, 1994:113; Cox, 2002:129-131; Devore & Schlesinger, 1996).
- Die **wêreldsiening** het betrekking op die individu se persepsie van hom-/haarself in verhouding met ander mense, objekte, instansies en die natuur. Die Afro-Amerikaner se wêreldsiening is gevorm deur unieke ervarings, byvoorbeeld rassisme en diskriminasie, en sluit die tradisie van die Afrikafamilie en -gemeenskapslewe, asook bande met die uitgebreide familie, in. Hierdie tradisies kan gebruik word in kombinasie met sterkte en Afro-sentriese perspektiewe (English, 1991; soos aangehaal deur Leashore, 1994:113).
- **Sterkte-perspektiewe.** Freeman (1990b; soos aangehaal deur Leashore, 1994:113) identifiseer en versterk die gebruik van sterktes, in teenstelling tot die fokus op probleme. Engelbrecht (2003) beaam hierdie gedagte deur Saleebey (2002) en Finn en Jacobson (2003) aan te haal. Sterkte-perspektiewe kan in alle

lewensfasas gebruik word, sowel as deur die hele intervensiesproses. Ander bronne word ook beklemtoon, asook die bereiking van doelstellings.

- Aandag word ook gegee aan die **Afrika-perspektief**. Die perspektief erken die Afrikakultuur, -waardes, -geloof, -gedrag en -instansies. Erkenning word gegee aan die uitleef daarvan (Leashore, 1994:113). Scannapieco en Jackson (1996:192-194) sluit aan by Leashore (1994) en noem dat beleidmakers dit eens is dat 'n **kultuur-georiënteerde perspektief** nodig is vir die welsynsisteem. Die uitgangspunt van die uitgebreide gesin is nog vreemd in 'n Euro-gesentreerde welsynsbeleid, maar nie in 'n Afro-Amerikaanse welsynsbeleid nie. Brown en Bailey-Etta (1997:65-83) beaam die idee deur te wys dat hoewel Afro-Amerikaanse kinders 'n minderheidsgroep in die VSA is, die sisteem om die probleem suksesvol te assesser faal, en onvoldoende, onvanpaste, en moontlik skadelike dienste aan die kinders gelewer word. Die stelling kan gestaaf word aangesien daar 'n verhoogde opname van Afro-Amerikaanse kinders in die stelsel is, dat hulle langer in die stelsel bly as blanke kinders, en jonger as blanke kinders is wanneer hulle opgeneem word in die stelsel (Davidson, 1997:502-510).

Scannapieco en Hegar (1996:567) beskryf 'n nie-tradisionele raamwerk van formele familiepleesorg en noem dat die **ekologiese perspektief** die maatskaplikewerkpraktyk sedert die sewentigerjare gedomineer het. Die voorgenoemde skrywers haal Garbino (1982), Germain (1979) en Maas (1970) aan wat terugverwys na Mary Richmond (1917) se opvatting van 'heraanpassing tussen die mens en sy sosiale omgewing'. Die skrywers noem voorts dat hierdie perspektief veral belangrik is in die assesseringsproses, wat familie-assessering insluit. Vanuit 'n ekologiese perspektief word alle aspekte van die familiepleegtuiste ondersoek ten einde 'n assessering te maak van die 'familie-in-die-omgewing'. Die perspektief gee erkenning aan die unieke kulturele karaktereienskappe en interafhanklikheid van familie en hul hulpbronne; kulturele sensitiwiteit is dus van groot belang in hierdie perspektief. Verder word genoem dat vanuit die kind se ekologiese sisteem, dit noodsaaklik is dat 'familie' breed gedefinieer moet word sodat familie of *kin* enige familielid, hetsy biologiese of aangetroud of enige persoon wat 'n band het met die kind, insluit. Die breë omskrywing van *kin* sluit aan by die *Child Welfare League* van Amerika se begripsomskrywing van 1994.

Cox (2002:129-131) sluit hierby aan en noem dat die ekologiese benadering in die maatskaplikewerkpraktyk fokus op die wisselwerking tussen familie en die omgewing. Hierdie benadering bied 'n raamwerk vir intervensie. Teoreties is individu en sy omgewing onlosmaaklik verbonde, gevolglik moet gesamentlik na albei gekyk word. Die skrywer is van mening dat die perspektief veral van toepassing op die bejaarde versorgers is. Aspekte soos rolvulling, rolkonflik en rol-óórbelading wat die individuele interaksie en gesondheid beïnvloed, word in ag geneem. Cox (2002:129-131) noem dat daar gepoog word om persone te ondersteun ten opsigte van probleme wat in die daaglikse lewe ontstaan as gevolg van spanning. Deur die spanning te verminder, kan die aanpassing by mens en sy omgewing versterk word. Oorsake van spanning in die daaglikse lewe is: lewensveranderings, omgewingsdruk en wanaangepaste interpersoonlike verhoudings. Ook Brown en Bailey-Etta (1997:65-83) gebruik in 1995 die **ekologiese perspektief** om die implikasies van substituu-ersorging op Afro-Amerikaanse kinders te ondersoek, asook om aan te toon hoe armoede en ander sosiale probleme bydra tot oorverteewoordiging van Afro-Amerikaanse kinders en families in die welsynsisteem.

Dit blyk dus dat daar in die twintigste eeu 'n terugbeweeg is na die uitgebreide gesin sowel as 'n meer kultuur-georiënteerde perspektief. Soos in die bespreking van die geskiedkundige ontwikkeling van familiepleegsorg in die VSA, word oorsigtelik gekyk na die ontwikkeling van familiepleegsorg in Suid-Afrika. 'n Beperking op die studie is die tekort aan literatuur oor die geskiedenis van familiepleegsorgplasings in Suid-Afrika.

3.2.2 Suid-Afrika

Aangesien daar min literatuur beskikbaar is oor familiepleegsorg in Suid-Afrika en Suid-Afrika 'n land is met 'n diverse bevolking, is besluit om te fokus op 'n swart bevolkingsgroep om aan te sluit by familiepleegsorgplasings by die Afro-Amerikaan in die VSA wat wyd omskryf is. As teikengroep is die Xhosa-bevolking geneem. Weens die tekort aan literatuur in Suid-Afrika, word daar slegs na drie tydperke in die geskiedkundige ontwikkeling van familiepleegsorg in Suid-Afrika gekyk. Hierdie drie tydperke is voor die negentiende eeu, die negentiende eeu, en die twintigste eeu.

3.2.2.1 Voor die negentiende eeu: Die tradisie van ubuntu

Soos reeds beskryf in die ontwikkeling van die geskiedenis van familiepleegsorg in die VSA, het ubuntu 'n baie groot rol gespeel in die Afro-Amerikaanse kind se opvoeding, soos ook in Suid-Afrika. Die groep of stam vervul dus 'n groot ouerskaprol.

Malaka (1982:97) beaam die ouerskaprol van die stam of groep in Suid-Afrika en noem dat volgens die Afrikaanse tradisie, die materne oom verantwoordelik was vir die welstand van sy neefs en niggies. Indien kinders dus wees en sonder inkomste gelaat is, het hulle hulle gewend na die materne oom. Die kinders se rol in die uitgebreide gesin was om van die huishoudelike take oor te neem. Die seuns help met die vee en op die landerye, terwyl die dogters hout vergader het en water aangedra het. Die tradisie van ubuntu, of die gemeenskap se betrokkenheid by die versorging van kinders van die familie, is kenmerkend van die tyd voor die negentiende eeu. Dit blyk dat daar gedurende hierdie tydperk weinig ander hulpbronne beskikbaar was vir die versorging van die swart kind in Suid-Afrika.

Die volgende tydvak wat bestudeer word, is die negentiende eeu.

3.2.2.2 Negentiende eeu: Die verkryging van demokrasie

Die laaste 40 tot 50 jaar is die uitgebreide gesinstruktuur by die swart familie vernietig deur die regering se apartheidsbeleid wat trekarbeid voorgestaan het deur mans na die stede te lok met die moontlikheid van werk (Malaka, 1982:97). Later, met die afskaffing van instromingsbeheer, kon die gesin na die stad migreer, wat beteken het dat die moeders na die stede kon trek maar werkloos was. Gevolglik woon die gesin meestal in tydelike, onvoldoende huise. Dit plaas die kerngesin onder groot druk, aangesien die uitgebreide gesin nie meer daar was om hulp te verleen met die kind se opvoeding nie. Die uitgebreide gesin op die platteland was egter steeds daar indien die ouer sou sterf, of die kind verwaarloos of mishandel is (Thomas & Mabusela, 1991:121-131).

Tog bevind die *National Policy on Families* (Department of Social Development, 2004:15) dat die swart en bruin gesin die gebruik van die uitgebreide gesin behou,

moontlik om kulturele oorwegings, maar ook by gebrek aan voldoende behuising en as teenvoeter vir armoede.

Malaka (1982:97) noem voorts dat sedert die verkryging van demokrasie in 1994, pogings aangewend is om die swart kind se situasie in Suid-Afrika te verbeter. Hier word veral gedink aan die Witskrif vir Maatskaplike Welsyn van 1997 en die Wet op Kindersorg no. 96 van 1996. Dorsey et al. (2002: <http://www.findarticles.com/cf-dls/mOMJT/2-13/93610978/print:jhtml>) bevestig dat die post-apartheidsregering gepoog het om die swart bejaarde se situasie in Suid-Afrika te verbeter deur gelykheid in te stel op gesondheidsvlak, opvoedkundige vlak, asook gelykheid wat betref pensioene. Tog leef die swart bejaarde op die platteland nog steeds in armoede.

Verder is daar gepoog om die agterstand van behuising aan te spreek. Mokgosi (1997:30, 31) noem dat die swart bevolking in Suid-Afrika tot onlangs nie toegelaat is om huise te bou nie, wat lei tot 'n groot agterstand in behuising. Mokgosi (1997:30, 31) noem voorts dat die netwerk van die uitgebreide gesin ook moet aanpas by **verstedeliking en industrialisasie**. Die gevolg is dat in die negentiende eeu, ubuntu ook 'n verandering ondergaan: die fokus is nie meer op die stam of groep nie: die individu en sy/haar gesin staan alleen sonder die uitgebreide familienetwerk.

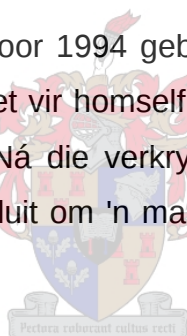
Die laaste tydperk in die geskiedkundige oorsig van pleegsorg in Suid-Afrika waarna gekyk word, is die twintigste eeu.

3.2.2.3 Twintigste eeu: 'n Kultuur-georiënteerde perspektief

Gray (2002:xx-xxi) ondersteun Scannapieco en Jackson (1996:192-194) deur te noem dat westerse maatskaplike dienste aan die Afrikaan, irrelevant is. In die maatskaplikewerk-dienslewering is die Afrikaan se natuurlike familienetwerke, ubuntu en tradisionele familiepleegsorgplasings oor die hoof gesien om aan te pas by die westerse maatskaplike benadering. Die term "Afrikakultuur" is egter nog nie gedefinieer nie. Die moontlikheid dat geen maatskaplike dienste nodig sou gewees het as kolonisering nie die natuurlike ubuntu uitgeroei het nie, is 'n sterk moontlikheid. Verder noem Allegritti en Gray (2005:140) in 'n bespreking van Ramphela (2002) se studie wat die gebruik van

tradisie soos *imbeleko* by die Xhosa bestudeer, dat hoewel die jonger generasie Xhosa in die stad opgroei, die blykbaar tradisionele gebruike nog steeds van krag is. Osei-Hwedie (2005:2-4) is van mening dat in Suider-Afrika die gebruik van ubuntu as hulpbron oor die potensiaal mag beskik om Suider-Afrika te help om 'n hoër vlak van sosiale stabiliteit en ontwikkeling te bereik. Die skrywer noem voorts dat hierdie ideologie van medemenslikheid die individu verbind aan die uitgebreide familie en hierdeur aan die gemeenskap. In hierdie konteks van ubuntu word Afro-gesentreerdheid die raamwerk vir maatskaplike ontwikkeling. Afro-gesentreerdheid beteken om die idees van die Afrikaan as middelpunt te stel waar die Afrikakultuur of -gedrag bestudeer word. Gray (2002:xx-xxi) noem verder dat dit lyk of Afrika besig is om sy eie inheemse maatskaplikewerk-praktyk te ontwikkel. Afrika het ander sterkte-perspektiewe as Europa, en daarom kan die maatskaplike benadering verskil.

Die welsynsmodel wat Suid-Afrika voor 1994 gebruik het, was die residensiële model, wat beteken het dat die individu moet vir homself verantwoordelikheid neem - die staat sal ingryp indien die individu faal. Ná die verkryging van onafhanklikheid is verskeie ander modelle oorweeg maar is besluit om 'n maatskaplike ontwikkelingsbenadering te gebruik.

Gray (1996:197) noem dat daar toenemende bewuswording is dat sosiale ontwikkeling nodig is in Suid-Afrika as die probleem van armoede realisties aangespreek moet word. Gevolglik is 'n nasionale plan van sosiale ontwikkeling nodig. Lombard (1996:162) beaam die behoefte aan 'n ontwikkelingsbenadering vir maatskaplike welsyn. Uit die bestudering van die tweede konsepontwerp van die Diensleweringmodel vir Maatskaplike Ontwikkelingswelsynsdienste van 2004 (Department of Social Development, 2004b) blyk dit dat, aangesien die fokus die afgelope 10 jaar grootliks op sosiale sekuriteit was, ander dienste agterweë gebly het. Van die gevolge hiervan is swak ontwikkelde beskermingsdienste, die tekort aan werkers wat met té hoë gevalleladings moet werk, sowel as die toename in armoede en gebrekkige voorkomings- en vroeë intervensiedienste. Die veiligheid van die kind kan daaronder ly.

Om hierdie probleme aan te spreek, stel die Maatskaplike Ontwikkelingsbenadering die volgende beginsels voor: bemagtiging; die individu se deelname in die leerproses, groei en verandering; die toeganklikheid van dienste ensovoorts. Hierdie benadering poog dus om dienste daar te stel wat die aanbly van die kind in sy ouerhuis verseker.

Die tweede konsepontwerp van die Diensleweringmodel vir Ontwikkelingswelsynsdienste van 2004 (Department of Social Development, 2004), omskryf die **verskil tussen sosiale welvaart en sosiale welsyn**. Sosiale ontwikkeling is die proses van sosiale verandering vir die bevordering van 'n gesonde bevolking in samewerking met ekonomiese ontwikkeling. Die doel van sosiale welvaart is die bevordering van sosiale welsyn. Welsyn beteken die skep van 'n gesonde sosiale balans waar sosiale probleme suksesvol aangespreek word om sosiale behoeftes te bevredig en sosiale geleenthede te skep. Thomas en Mabusela (1991:121-131) noem dat die verskil tussen maatskaplike werk en maatskaplike welvaart in Suid-Afrika belangrik is. Die begrip "welsyn" is ook vervang deur "sosiale ontwikkeling" wat blyk meer relevant te wees as westerse, diensgeoriënteerde maatskaplike werk. Dit sluit aan by Leashore (1994:101-103) se punt oor dienslewering aan die Afro-Amerikaner. Verder bevind navorsing deur die genoemde skrywers in Soweto dat hoewel die kind uit sy biologiese ouerhuis verwyder is, hy in pleegsorg finansiële nie voldoende versorg is nie en die armoedekultuur voortgesit word. Wat dienslewering betref, word daar voortgegaan met volgehoue ondersteuning, wat gereelde kontak met die welsynsorganisasie insluit. **Probleemareas** wat aangespreek is in dienslewering aan die Afrikaan was:

- 'n tekort aan pleegouers,
- 'n tekort aan hulpbronne byvoorbeeld gesondheidsdienste,
- skoolverlating indien die pleegouertoelaag gestaak word,
- die pleegouer toelaag was die enigste inkomste,
- die pleegouer het self versorging nodig,
- werkgewers is ongeneë om versorgers tyd af te gee om hofverrigtinge by te woon of om die toelae te gaan haal,
- die veiligheid van die werker kan nie gewaarborg word nie vanweë onrus in die woongebied.

Die skrywers noem voorts dat dit haas onmoontlik is om aan dienslewering aan pleegouers aandag te gee aangesien daar in die gesin se basiese behoeftes voorsien moet word, byvoorbeeld ten opsigte van kos, vervoer, ensovoorts.

As verder gekyk word na die sosiale welsynsdienste wat in die vooruitsig gestel word deur die tweede konsepontwerp van die Diensleweringsmodel vir Ontwikkelingswelsynsdienste van 2004 (Department of Social Development, 2004b), word gefokus op die verhoging van die kapasiteit van die mens om die oorsake en gevolge van armoede aan te spreek. Kerndienste wat gelewer word, is voorkomingsdienste, rehabilitasiedienste, beskermingsdienste; deurlopende dienslewering sowel as geestesgesondheidsdienste en dienslewering aan verslaafdes. Van die teikengroepe aan wie dienste gelewer word, is kinders, families, die jeug, vroue en bejaardes. Hierdie teikengroepe is ook die groepe wat betrek word in die navorsing. Dit is belangrik om daarop te let dat die Diensleweringsmodel tans slegs 'n konsepontwerp is en dus nog nie toegepas is in die praktyk nie.

3.2.3 Samevatting

Uit die geskiedkundige oorsig van familiepleegsorg kan afgelei word dat ubuntu in beide die VSA en Suid-Afrika 'n baie ou praktyk is, waar die uitgebreide gesin omsien na die belange van die kind. 'n Direkte gevolg hiervan is dat grootouers in albei lande na hul kleinkinders omsien. Hieruit blyk dat familiepleegsorg 'n groot rol speel binne sekere etniese en rasse gemeenskappe, waarvan die Afro-Amerikaner en die Xhosa deel is. Verder dui die geskiedenis daarop dat kinders van sowel die Afro-Amerikaner as die Xhosa aanvanklik nie betrek is in substituutsorg nie as gevolg van slawerny en segregasie. Dit blyk ook dat rassisme en diskriminasie in albei lande bygedra het tot gesinsverbrokkeling. Kerke, skole en welsynsorganisasies begin dienslewering aan die Afrikaan in albei lande. In die VSA raak die staat betrokke deur familiepleegsorgplasinge te befonds deur middel van 'n familiepleegouertoelaag. Hierteenoor is daar nog nie duidelike uitsluitel in Suid-Afrika dat familiepleegsorg aanvaarde praktyk is nie, hoewel sekere landdrostdistrikte dit reeds toepas. Bydraende faktore soos MIV/vigs, armoede, kinderverwaarloosing en -mishandeling en die misbruik van middele lei tot 'n verhoging in familiepleegsorg in beide die VSA en Suid-Afrika. Eweso maak die uitgebreide gesin

gebruik van familiepleegsorg in 'n poging om die kind binne die familie te versorg. Tog kan daar afgelei word dat die kind se veiligheid nog steeds bedreig word. Verder ontstaan in beide die VSA en Suid-Afrika die denkrigting dat 'n kultuur georiënteerde perspektief nodig is om die Afro-Amerikaan, sowel as die Afrikaan te akkommodeer en dat dienslewering daarvolgens moet plaasvind. Tans is familiepleegsorg 'n algemene verskynsel in beide die VSA en Suid-Afrika, en 'n fokuspunt vir navorsing.

Familiepleegsorg soos dit tans daarna uitsien in beide die VSA en Suid-Afrika, word vervolgens beskryf.

3.3 'n OORSIG OOR FAMILIEPLEEGSORG

Soos reeds genoem is familiepleegsorg een van die alternatiewe vir substituutsorg wat aanbeveel kan word nadat 'n kind sorgbehoewend bevind is. Om die term "familiepleegsorg" te verstaan word na verskillende begripsomskrywings gekyk. Literatuur hieroor van sowel die VSA as Suid-Afrika word benut vir hierdie doel.

3.3.1 Begripsomskrywing

Verskeie begripsomskrywings oor familiepleegsorg is beskikbaar in die VSA aangesien dié vorm van substituutsorg reeds lank in die praktyk gebruik word. Scannapieco en Jackson (1996:191) noem dat die term "*kinship care*" of "familiepleegsorg" in 1974 deur Stack gedokumenteer is as: *Die netwerk van uitgebreide familieplasings by die Afro-Amerikaanse gemeenskap*.

Die term "*kin*" sluit enige persoon in wat funksioneer asof hy of sy deel is van die gesin. Hoewel die navorsing fokus op die VSA, is dit interessant om kennis te neem van die term "*skipped-generation families*" wat algemeen gebruik word in familiepleegsorgplasings in Engeland (Berridge, 2004:17-23).

Beide Ingram (1996:557) en Everett (1995:240) haal die *Child Welfare League* van Amerika se begripsomskrywing van 1994 van *kinship care* aan as:

A full-time nurturing and protection of children who must be separated from their parents by relatives, members of their tribes or clans, godparents, stepparents or other adults who have a kinship band with a child.

Die belangrikheid van die kind se beskerming binne familieverband word duidelik in die omskrywing uitgewys. Gleeson en Philbun (1996:22), sowel as Gibson (2002a:341-353), beaam die gedagte en noem dat familiepleegsorg gesien kan word as 'n manier om beskermingsdienste aan 'n kind te verleen binne die familie, terwyl kulturele kontinuïteit behou word.

Die beskrywing van *kinship care* of familiepleegsorg in Suid-Afrika is nog vaag. Die *Discussion Paper van die SA Law Commission* (2002:713; 714) wys daarop dat daar in Suid-Afrika geen begripsomskrywing van pleegsorg in die Kinderwet no. 74 van 1983 of in die Regulasies, gegee word nie. Geen onderskeid word ook gemaak tussen pleegsorg by nie-familie en familiepleegsorg nie. Een begripsomskrywing van familiepleegsorg wat vir Suid-Afrika voorgestel is deur die bogenoemde dokument, is: *Foster care is care provided in the carers' home, on a temporary or permanent basis, through the mediation of a recognised authority, by specific carers, who may be related or not to a child who may or may not be officially resident with foster carers.*

Die voorafgaande beskrywing dui dus daarop dat familiepleegsorg as deel van pleegsorg gesien word en dat die primêre versorger, 'n familielid kan wees.

Die belangrikste verskil tussen die twee lande se begripsomskrywings is dat die versorger in Amerika spesifiek geïdentifiseer word as familie terwyl in Suid-Afrika die versorger moontlik 'n familielid kan wees. Familiepleegsorg word verskeie jare al in die praktyk beoefen in die VSA, en hoewel die *Discussion Paper* (SA Law Commission, 2002:713) noem dat familiepleegsorg die mees algemene vorm van pleegsorg in Afrika is, is dié vorm van substituutsorg nog nie offisieel omskryf in Suid-Afrika nie.

Uit die begripsomskrywing van familiepleegsorg in Suid-Afrika, blyk daar kan verskillende tipes familiepleegsorg - byvoorbeeld tydelike of permanente pleegsorg -

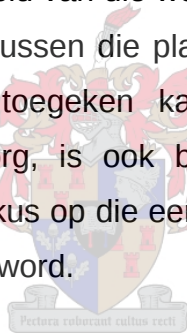
wees. Die verskillende tipes familiepleegsorg word vervolgens bespreek en kortliks genoem. Daar word weereens na beide die VSA en Suid-Afrika gekyk.

3.3.2 Tipes familiepleegsorg

In die VSA identifiseer Everett (1995:240) drie subkategorieë van familiepleegsorg:

- wetlike toesig wat deur die kinderhof aan die toesighouer oorgedra is;
- 'n informele plasing sonder wetlike ingryping, waarby die welsynsorganisasie betrokke is;
- die versorging van die kind deur 'n familielid voordat wetlike toesig aan die familielid oorgedra word.

Al drie tipes familiepleegsorg in die VSA, naamlik wetlike-, formele- en informele familiepleegsorg met die betrokkenheid van die welsynsorganisasie, kan van toepassing wees op hierdie studie. Die verskil tussen die plasinge is slegs die wetlike toesig, wat beteken dat 'n pleegouertoelaag toegeken kan word. Die tipe versorging waar familieledes die kind vrywillig versorg, is ook bekend as 'n vorm van ubuntu. Vir doeleindes van dié studie word gefokus op die eerste tipe familiepleegsorg waar wetlike toesig aan die toesighouer oorgedra word.

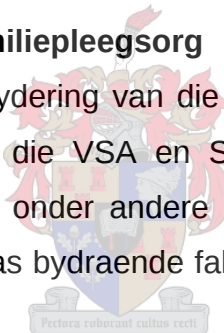

Soos reeds genoem is familiepleegsorg nog nie officieel omskryf in Suid-Afrika nie. Volgens die SA Law Commission (2002:727) is daar internasionaal twee uiteenlopende denkrigtings oor pleegsorg wat die situasie in Suid-Afrika beïnvloed: eerstens pleegplasinge by familie, waar min of geen finansiële hulp en ondersteuning beskikbaar is nie, en daarteenoor pleegsorg, waar spesifieke en intense langtermyn-intervensie gelewer word. Daar is nog nie uitsluitel bereik oor watter koers Suid-Afrika inslaan nie. Dit blyk verder dat albei denkrigtings in Suid-Afrika toepassing vind, veral as gedink word aan vigsweesies wat spesialis of professionele behandeling benodig. Die SA Law Commission noem verder dat Suid-Afrika geen spesifieke beskrywing van familiepleegsorg gee nie en daarom is dit moeilik om te bepaal hoeveel van die nuwe pleegsorgplasinge, familieplasinge is.

Om vas te stel of daar 'n toename in pleegsorg in Suid-Afrika is, is die Jaarverslag van die Departement Sosiale Ontwikkeling (Department of Social Development, 2002-2003:39) bestudeer. Hieruit blyk dit dat daar 'n merkbare toename in die toeken van pleegouertoelae vir die tydperk April 2000 tot April 2003 was. In April 2000 het 49 843 pleegouers toelae ontvang, terwyl 138 763 pleegouers in 2003 toelae ontvang het - 'n verhoging van 178% of 88 920 toelae. Pleegsorgplasings in Suid-Afrika neem dus skerp toe. Die verhoging in pleegsorgplasings in Suid-Afrika wil daarop dui dat die eersgenoemde subkategorie, naamlik die wetlike toesig wat aan die toesighouer oorgedra word deur die kinderhof, meer van toepassing sal wees. In hierdie studie sal aangedui word dat familiepleegsorg in Suid-Afrika 'n middeweg tussen die twee denkrigtings is, naamlik dat vrywillige pleegsorgplasings nie moontlik is sonder finansiële hulp nie; dit is meestal langtermynplasings met gepaardgaande intervensie.

3.3.3 Bydraende faktore tot familiepleegsorg

Die faktore wat bydra tot die verwydering van die kind uit die ouerhuis wat aanleiding gee tot familiepleegsorg in beide die VSA en Suid-Afrika, word in hierdie afdeling bespreek. Beide lande identifiseer onder andere armoede, sterftes van ouers weens MIV/vigs en misbruik van middele as bydraende faktore tot die verwydering van kinders uit hul ouers se sorg.

Thornton (1991:594-599) noem dat van die grootste redes waarom kinders in die VSA sorgbehoewend bevind word, is die misbruik van kokaïen, egskeiding en moeders wat tronkstraf uitdien (Roe & Minkler, 1998/1999:25-32), asook 'n gebrek aan behuising. Die verhoging in familiepleegsorg in die VSA word deur Dubowitz et al. (1993:153) toegeskryf aan 'n toename in MIV/vigs, die misbruik van verdowingsmiddels, 'n tekort aan behuising en kindermishandeling en –verwaarlosing. Armoede en gesinsgeweld is ook bydraende faktore tot kinderverwaarlosing (Gleeson & Philbun, 1996:22; Ingram, 1996:552; Scannapieco & Jackson, 1996:190; Wilson & Chipunga, 1996:388; Brown & Bailey-Etta, 1997:66-80; Davidson, 1997:502-510). Uit bostaande kan afgelei word dat die gesin in die VSA verbrokkel deurdat die biologiese ouers onbevoeg of afwesig is as gevolg van middelemisbruik, die sterfte van MIV/vigs pasiënte of ouers wat tronkstraf uitdien.

Net soos in die VSA, word armoede, die misbruik van middels en MIV/vigs deur skrywers genoem as aanleidende faktore in Suid-Afrika. Die konsepdokument van die *Final Draft document for the development of the National Policy on Families 2004* (Department of Social Development, 2004a:<http://www.welfare.gov.za>) noem dat verskeie uitdagings die Suid-Afrikaanse gesin in die gesig staar. Van die uitdagings is armoede wat toeneem en verhoogde spanning op die huishouding plaas. Net so laat gesinsgeweld bejaardes en jong kinders onbeskermend. Dit lei tot 'n verhoging in die insidensie om kinders uit hul ouerhuise te verwyder. Dit blyk dat tot 14% van kinders jonger as ses jaar in staatssubstituutsorg in Suid-Afrika is. Verder begin gesinne geïsoleerd leef en die beginsel van ubuntu, wat die grondslag van die Afrikaanse lewe is, is besig om te disintegreer. Hierdie dokument noem voorts dat die verdwyning van ubuntu lei tot groot druk op welsynsorganisasies wat onvoldoende hulpbronne het om komplekse gesinsprobleme aan te spreek. Gevolglik word kinderhofondersoeke oorhaastig gedoen, en dit kan lei tot verdere lyding van die kind. Daarmee saam leef die oorgrote meerderheid van Suid-Afrikaanse gesinne en kinders in gemeenskappe wat die gesin sonder 'n ondersteuningsnetwerk laat.

Uit bostaande blyk dit dat die aanleidende faktore naamlik MIV/vigs; armoede, misbruik van middele en gesinsgeweld wat kan lei tot die verwaarlosing van die kind, ooreenstem in die VSA en Suid-Afrika. Nadat 'n hoërisikogesin geïdentifiseer is, poog die maatskaplike werker om deur voorkomende dienste die kind in sy/haar biologiese gesin te behou.

3.3.4 Voorkomende dienste

Brown en Bailey-Etta (1997:65) noem dat die gesin in die VSA probeer om in kinders se basiese sosialiseringfunksies te voorsien ter voorbereiding vir hul rol in die gemeenskap. Die skrywers noem dat as gevolg van faktore soos byvoorbeeld armoede, en andere, daar nie in die Afro-Amerikaanse kind se fisieke en emosionele versorging voorsien word nie. Die welsynsorganisasies wat die probleem moet aanspreek deur middel van dienslewering, is self in 'n krisis as gevolg van 'n tekort aan personeel en slaag nie daarin om die skerp toename in sorgbehoewende kinders te voorkom nie. Die

gevolg is dus 'n verhoging in die aantal kinders wat sorgbehoewend bevind word en in familiepleegsorg geplaas word.

Volgens die Jaarverslag van die Departement van Sosiale Ontwikkeling (Department of Social Development, 2002-2003:39) is dieselfde situasie besig om in Suid-Afrika te ontwikkel, aangesien aanleidende faktore soos armoede, MIV/vigs en andere, tot verwaarlosing van kinders bydra. ASSA 2000 (Aids and Demographic model of the Actuarial Society of South Africa, 2004) bevind dat MIV-vigs-infeksies sowel as die sterfte hieraan in die Wes-Kaap alleen tussen 2002 en 2005 vier keer vinniger as die bevolkingsaanwas gestyg het. Net soos in die VSA, is welsynsorganisasies in Suid-Afrika nie opgewasse om die vloed van sorgbehoewende kinders te hanteer nie.

Indien voorkomende dienste misluk, word die kind uit die ouerhuis verwyder, sorgbehoewend bevind deur 'n kinderhof, en as alternatiewe substituuksorg in familiepleegsorg geplaas.

Familiepleegsorg betrek die familiepleegouer, biologiese ouer en die familiepleegkind. Dit word die komponente van familiepleegsorg genoem. Jackson (1995:585) bespreek die komponente van familiepleegsorg as die 'Drietal'. Al drie komponente word vervolgens oorsigtelik bespreek. Die kind is die belangrikste komponent van familiepleegsorg en daarom word die komponent eerste bespreek.

3.4 KOMPONENTE VAN FAMILIEPLEEGSORG

3.4.1 Die familiepleegkind

Die pleegkind in familiepleegsorg word bespreek deur 'n profiel op te stel, asook die voordele van familiepleegsorg vir die kind te ondersoek en te kyk na permanente familiepleegsorgplasinge. 'n Beskrywing van die situasie in die VSA en Suid-Afrika word weereens aangebied.

3.4.1.1 Profiel van familiepleegkind

'n In-dieptestudie in die VSA met 522 kinders word in 1989 deur Dubowitz (1993:156, 162) gedoen om 'n **profiel** van familiepleegsorgplasinge saam te stel. Hieruit blyk dit dat

die familiepleegkind se gemiddelde ouderdom in die studie agt jaar oud is. Dit wil voorkom dat kinders op 'n jonger ouderdom in familiepleegsorgplasings geplaas word as in gewone pleegsorgplasings. Die ouer kind het ook meer geestesgesondheidsprobleme, wat rebelse gedrag tot gevolg het, en sodoende baie druk op pleegouers plaas. Gebel (1996:13) se vergelykende studie tussen pleegsorg en familiepleegsorg dui daarop dat familie-pleegkinders 'n gemakliker geaardheid het en meestal nie moeilik hanteerbaar is nie. Roe en Minkler (1998/1999:25-32) bespreek die fisiese aspekte van familiepleegkinders. Daar word bevind dat hoewel kinders wat by hul grootouer woon, fisies gesonder is as kinders wat by 'n enkelouer woon, ly die kinders aan beduidende gesondheidsprobleme, byvoorbeeld asma, 'n verswakte immunitietstelsel, ensovoorts aangesien hulle voorgeboortelik blootgestel was aan alkohol of verdowingsmiddels. Uit bogenoemde blyk dit dat die familiepleegkind jonger is, positief aanpas in familiepleegsorg maar dat hul gesondheid moontlik swakker is as die pleegkind by nie-familie.

Min inligting is beskikbaar oor die familiepleegkind in Suid-Afrika. Die gebrek aan inligting oor die familiepleegkind maak dit moeilik om 'n profiel vir Suid-Afrika op te stel.

3.4.1.2 Voordele van familiepleegsorg

Familiepleegsorg hou sekere **voordele** in vir die pleegkind. Cuddeback en Orme (2002:879-910) bespreek van die voordele. Een van die voordele is dat die familie-identiteit behou word deur gereelde kontak met die biologiese en uitgebreide familie. Net so is Scannapieco en Hegar (1996:567) van mening dat die kind wat in sy/haar bekende en eie etniese milieu en godsdiens geplaas word, die bevrediging van emosionele en geestelike behoeftes binne die uitgebreide gesinsverband ervaar. Verder wys Fein et al. (1990:58:72) ná bestudering van 779 pleegkinders daarop dat by Afro-Amerikaanse kinders ondersteuning deur beide die welsynsorganisasies en die gemeenskap kan bydra tot groter beheer oor die impak van armoede op die gesin en sodoende die kind se veiligheid in die gesin kan verseker.

Gesonde selfbeeld-ontwikkeling in die tienerjare is ook 'n voordeel van familiepleegsorg (Handleiding vir Gesins-hereniging [S.a]:19). Dit vorm die kern van emosionele

ontwikkeling wat na vore kom uit goeie permanente verhoudings sowel as 'n identiteitsbesef van sy/haar herkoms. Permanente familiepleegsorgplasinge kan in hierdie behoefte voorsien. Aangesien die biologiese ouers oorlede is of die kind permanent verlaat het, stem skrywers saam dat die trauma van die plasing by familie minder is as by vreemde pleegouers (Davidson, 1997:502-510; Scannapieco & Hegar, 1996:567). Familiepleegsorg skep dus 'n veilige tuiste vir die kind en dra by tot gesonde ontwikkeling.

Uit bogenoemde kan afgelei word dat familiepleegsorg bydra tot die veiligheid van die kind aangesien die kind meestal die pleegouers ken en binne bekende kulturele omstandighede geplaas word. Die plasing dra by tot die bevrediging van emosionele en geestelike behoeftes wat die kind voorberei om sy/haar volwaardige plek in die gemeenskap vol te staan. Indien terugplasing in die ouerhuis onmoontlik is, is permanente familiepleegsorg wenslik omdat die familie-identiteit behou word.

Familiepleegouers in beide die VSA en Suid-Afrika word ondersoek. Vir studiedoeleindes word gefokus op die grootmoeder as primêre versorger.

3.4.2 Familiepleegouers

Anders as in pleegsorg waar die pleegouer gewerf word, word die familiepleegouer as substituuat ouer gekies uit die beskikbare familie of hulle meld hulself aan as pleegouer omdat die kind alreeds in hul sorg gelaat is.

3.4.2.1 Werwing van familiepleegouers

Die tekort aan pleegsorgtuistes in die VSA dra sedert 1995 by tot 'n onverwagse verhoging in familiepleegsorg (Everett, 1995:239-240). Gevolglik het dit 'n algemene tendens geword om kinders by familielede te plaas in stede van by onbekende pleegouers. Van die redes hiervoor is die tekort aan geskikte pleegsorgtuistes en dat meer moeders mede-broodwinners is, die onbevrediging van die moeder as tuisteskepper sowel as die aanmoediging van die soort plasinge deur die implementering van staatsbeleid en wetgewing (Roe & Minkler, 1998/1999:25-32) om die uitgebreide gesin se bande te behou deur na familielede om te sien. Everett,

(1995:239-240; Roe & Minkler, 1998/1999:25-32) beaam die skerp styging en noem dat 5.5% van alle kinders in die VSA tussen 1980-1990 by hul grootouers of ander familie woon. Werwing en keuring van familiepleegouers word dus beperk deur in die familie te soek na versorgers van sorgbehoewende kinders.

In Suid-Afrika is werwing van familiepleegouers nie altyd nodig nie, aangesien die kind soms alreeds as 'n privaat reëling by familie inwoon. Veral grootouers kom na vore om die plasing te wettig en voel hulle het eerste aanspraak op die kind omrede familiebande. Tog beveel die Komitee van Onderzoek na Pleegsorg in Suid-Afrika (Departement Gesondheid en Welsyn, 1990:43) aan, dat familiepleegouers, soos enige ander pleegouer, gekeur word.

Werwing van die familiepleegouer is dus makliker as tradisionele pleegouers deurdat die familie genader kan word om as substituuouers op te tree en die plasing soms alreeds 'n privaat reëling was. Na die familiepleegouer geworf is, is dit nodig dat hulle opgelei word in hul taak as substituuouers.

3.4.2.2 Opleiding van familiepleegouers

Dit blyk volgens Cuddeback en Orme (2002:879-910) dat familiepleegouers in die VSA onvoldoende opleiding ontvang. Die gebrekkige opleiding en dienste aan familiepleegouers kan nadelige gevolge hê vir die pleegkind, familie en die welsynsorganisasie omdat dit bydra tot mislukte pleegplasings.

Dieselfde is in Suid-Afrika bevind deur die Komitee van Onderzoek na Pleegsorg (Departement van Gesondheid en Welsyn, 1990:43). Ook hier blyk dit dat onvoldoende opleiding van familiepleegouers die pleegsorgplasing negatief kan beïnvloed. Verder is bevind dat maatskaplike werkers by welsynsorganisasies van mening is dat opleiding onnodig is aangesien familie as substituuouers gebruik word. Mislukte pleegplasings is die gevolg. Vervolgens word na die demografiese en geografiese eienskappe van die familiepleegouer gekyk te einde 'n profiel van familiepleegouers saam te stel. Daar word weereens na beide die VSA en Suid-Afrika gekyk.

3.4.2.3 *Die demografiese en geografiese karaktereienskappe van die familiepleegouer*

In 1989 betrek Dubowitz et al. (1993:155 &157), 409 familiepleegouers in die VSA in 'n poging om 'n **profiel** van familiepleegsorg saam te stel. Daar word bevind dat die demografiese en karaktereienskappe van die familiepleegouer verskil van die tradisionele pleegouer in terme van ouderdoms-, huweliks- en finansiële status. Everett (1995:241) beaam dat familiepleegouers verskil van pleegouers, en haal 'n studie van 1993 aan wat bevind het dat familiepleegouers meestal ouer, enkel-Afro-Amerikaanse vroue is, wat 'n betrekking buite die huis beklee, met 'n laer skoolastiese opleiding as nie-familiepleegouers het. Verder is hul gesondheid ook nie na wense nie en hulle is selde huiseienaars. Die inligting word bevestig deur 'n ondersoek van die *Commission for Foster Care of Children* in New York gedurende 1993 wat bevind dat die meerderheid pleegmoeders ouer as 51 jaar is en meestal die grootmoeder is (Thornton, 1991:594-599; Everett, 1995:241; Gebel, 1996:8; Davidson, 1997:502-510; Cuddeback & Orme, 2002:879-909; Gibson, 2002b:35-43). Cuddeback & Orme (2002:879-909) noem voorts dat die familieversorger nie altyd in staat is om 'n veilige en stimulerende tuiste te skep nie, wat toegeskryf kan word aan die hoë ouderdom van die versorger.

Hierteenoor bevind Gibson (2002b:35-43) met 'n studie tussen Maart 1995 en Februarie 1996 waarby 12 Afro-Amerikaanse grootmoeders betrek is, dat die opvoedkundige vlak van die grootmoeder hoër is as wat Dubowitz (1993) en Everett (1995) bevind het. Die meeste grootmoeders het kollege-opleiding. Ook Roe en Minkler (1998/1999:23-32) wys daarop dat hoewel die mediafokus op enkel- en lae-inkomste Afro-Amerikaanse vroue wat hul kleinkinders grootmaak, nasionale studies daarop dui dat die tipiese grootmoeder wat haar kleinkind grootmaak 'n blanke, getroude vrou is wat nie in armoede leef nie. Uit bostaande is dit duidelik dat die profiel van die familiepleegouer verskil van die pleegouer. Dit blyk dat daar ook teenstrydighede is oor die opvoedkundige vlak van die grootmoeder wat as pleegmoeder optree en dat die media meestal fokus op die familiepleegsorg by die Afro-Amerikaner in plaas van op die blanke pleegmoeder.

Die profiel van die familiepleegouer in Suid-Afrika word vervolgens ondersoek.

'n Beperking op die studie is die min inligting wat beskikbaar is oor familiepleegsorg in Suid-Afrika. Om in die leemte te voorsien word daar gekyk na 'n studie gedoen deur Dorsey et al. (2002: <http://www.findarticles.com/cf-dls/mOMJT/2-13/93610978/print;jhtml>) van 201 swart bejaardes van 55 jaar en ouer op die platteland van Suid-Afrika. Die bejaardes woon meestal in multi-generasie-gesinne waar familielede afhanklik is van 'n ouderdomspensioen. Hulle behoort meestal aan 'n laer sosio-ekonomiese groep met min of geen werksgeleenthede en die behuising is meestal informele wonings, sonder toilet- of elektrisiteitsgeriewe met ses of meer gesinslede in 'n een- of tweevertrekhuus. Verder haal Dorsey et al. skrywers aan wat bevind het dat ongeveer 'n derde van kinders in Suid-Afrika onder die ouderdom van 5 jaar saam met 'n pensioenafhanklike woon. Reeds in 1990 het die Departement van Gesondheid en Welsyn (1990:43) by monde van die Komitee van Onderzoek na Pleegsorg genoem dat 29% van kinders in pleegsorg by hul grootouers woon. Hieruit kan afgelei word dat in Suid-Afrika dit die algemene gebruik is dat die kleinkind by die grootmoeder woon. Mokgosi (1997:34; 92) stel 'n **profiel van familiepleegsorg** in Vosloorus, Suid-Afrika op waarby 29 pleegouers betrek is. Familiepleegouers is jonger as wat verwag is. Ten tyde van die studie was slegs ses ouers pensioenarisse. Tog is die meeste ekonomies swak daaraan toe en enkellopend. Verder het weinig respondente laerskool opleiding voltooi. Die helfte van die pleegouers het 'n betrekking beklee terwyl 'n vyfde van die pleegouers slegs die pleegsorgtoelaag as inkomste gehad het.

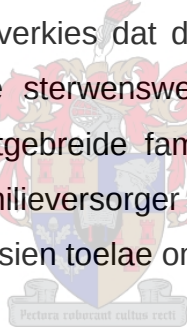
Die profiel van die swart familiepleegouer in Suid-Afrika stem ooreen met dié van die Afro-Amerikaner in die VSA deurdat hulle meestal 'n laer skolastiese opleiding het, finansieel afhanklik is van die ouderdomspensioen en selde huiseienaars is. Dit blyk dat die Afro-Amerikaanse familiepleegouer meestal 'n betrekking beklee, teenoor die Suid-Afrikaanse familiepleegouer wat meestal werkloos is. As hierdie profiel van die familiepleegouer in ag geneem word, ontstaan die vraag wat die familiepleegouer motiveer om as substituutouer op te tree.

Die motivering van die familiepleegouer word vervolgens oorsigtelik bespreek.

3.4.2.4 Motivering van familiepleegouer

Gibson (2002b:35-43) noem dat familiepleegsorg in die VSA 'n voortsetting is van die tradisie van familieversorging aangesien die grootmoeder meestal self as kind by familie gewoon het. Soms is die grootmoeder die enigste familie wat die kleinkind het, en sy voel dus verplig om die kind te versorg. Godsdien dra dikwels by tot die motivering en keuse om as primêre versorger op te tree. Spiritualiteit word dus gesien as 'n sterkte van die Afro-Amerikaner.

Verder noem Ingram (1996:553;558) in 'n ondersoek na welsynsdienste oor familiepleegsorg in Philadelphia, dat die gevoel van morele verpligting teenoor familie, 'n groot rol speel (Roe & Minkler, 1998/1999:25-32). 'n Ander moontlike invloed is finansiële oorwegings, naamlik die pleegouertoelaag. Ook bevestig Everett (1995:242; Beeman & Boison, 1999:315-338; Gibson, 2002a:341-353) 'n gevoel van familieverpligting aangesien familie verkies dat die kinders nie by vreemdelinge moet opgroei nie. Dit is soms 'n laaste sterwenswens van die biologiese ouer en die verwagting dat kinders deur die uitgebreide familie versorg moet word. Hierteenoor noem Kolomer (2000:89) dat die familieversorger se motivering om as familiepleegouer op te tree bevraagteken word, aangesien toelae ontvang word om familie te versorg.

Die gevoel van morele verpligting om as familiepleegouer op te tree word in Suid-Afrika bevestig. Die Komitee van Onderzoek na Pleegsorg (Departement van Gesondheid en Welsynsdienste, 1990:43) bevind dat familiepleegouers verplig voel om kinders van die familie in pleegsorg te neem. Tog vind hulle die versorging van die kind kan 'n groter las wees as waarop hulle gereken het en uit skuldgevoel word probleme by die plasing dus nie aangemeld nie. Aspekte soos die invloed van die uitgebreide familie, godsdien, morele verpligting en finansiële oorwegings kan dus 'n rol speel by die motivering om as familiepleegouer op te tree.

3.4.3 Permanensiebeplanning

In navorsing gedoen gedurende 1985 oor **permanensie** in familiepleegsorgplasings in New York stad, noem Thornton (1991:594-599) dat die voorkoming van verwydering van kinders van hul biologiese ouers nagestreef moet word. Indien kinders uit hul ouerhuis

verwyder is, moet daar gepoog word om die familie so spoedig moontlik te herenig om toestande van stabiliteit en kontinuïteit te verseker. As terugplasing onmoontlik is, moet aanneming oorweeg word. Familiepleegouers is egter meestal gekant teen aanneming aangesien die ouer en die kind reeds familie is en dit moontlik konflik in die familie kan veroorsaak. Scannapieco en Hegar (1996:567) beaam dat sekere kulture voel die kinders is alreeds deel van die familie en aanneming is onvanpas. Verder is die meeste familieversorgers bereid om die familiepleegkind te versorg totdat hy/sy selfversorgend is. Die skrywers noem voorts dat hoewel die fisiese toestande in die familiepleegsorgtuiste van permanente pleegsorgplasinge ondersoek word, dit soms teen die pleegouer kan tel, alhoewel die familieband 'n groot rol speel. Faktore soos die ouderdom en gesondheid van die versorger speel ook 'n rol in die evaluering van permanente plasinge.

Voordat die familiepleegkind in substituuksorg geplaas word, is dit belangrik dat die tuiste geëvalueer word.

3.4.4 Evaluering van die familie-pleegsorgtuiste

Scannapieco en Hegar (1996:567) het 'n raamwerk opgestel vir die assessering van familie-pleegsorgtuistes aangesien dit na hul mening verskil van dié van die tradisionele pleegsorgtuiste. Die tradisionele plasing word op twee maniere geëvalueer: 'n tuiste word geëvalueer vóór die inisiële pleegsorgplasing om te kyk of dit aan die plasingseise voldoen, en weer later om vas te stel of die tuiste voorsien in die behoeftes vir permanente plasing. Met die fokus op die keuse van die permanente tuiste evalueer die werker die wisselwerking tussen die persoon, familie en die organisasie. Scannapieco en Hegar (1996:567) haal verskeie skrywers aan - byvoorbeeld Berrick et al. (1994); Dubowitz (1990); en Gabel (1992) - wat beaam dat familiepleegsorg meestal langtermynplasinge is, en daarom moet bogenoemde evalueringe verkieslik by aanvang van die pleegsorgplasing gedoen word.

Kriteria vir die eerste evaluering behels dat persoonlike, familie- en ouerskapspekte ondersoek en geëvalueer word. Die kritiese aspekte rondom die kind se pleegsorgtuiste is veral die familiesamestelling, ouderdom en gesondheid van die gesinslede. Die rolle

van die familieledede, die beroepsgeskiedenis, finansiële stabiliteit, kriminele agtergrond, ouerskapervaring en benadering oor die handhawing van dissipline speel ook 'n rol. Die kind se veiligheid en beskerming is daarby ook van belang. Ongelukkig kan die plasing die kind weer blootstel aan mishandeling en verwaarloosing. Dus kan gereelde kontak met die ouer negatief wees, aangesien emosionele stres, verdere mishandeling of ontvoering hulle in die gesig mag staar. Verder mag fisiese aspekte in die pleeggesin - soos onvoldoende behuising, te min beddens en meubels - 'n wesenlike probleem wees.

Faktore wat 'n rol speel by die keuse van permanente plasings is onderlinge gehegtheid tussen familieledede. Die kinders ken alreeds die familie en is dus geheg aan die voornemende pleegouers. Die band tussen die familiepleegouer en familiepleegkind mag reeds so sterk wees dat dit nie versteur moet word nie. Verder moet beplanning van permanensie sensitief wees ten opsigte van gesins- en kulturele aspekte veral as aanneming oorweeg word, aangesien die kind alreeds gesien word as "familie", die biologiese ouers aanneming teenstaan, of die kultuur formele aanneming teenstaan. Laastens is die tradisie van versorging van die kind deur die uitgebreide familie 'n baie ou gebruik en word plasing by familie dus aangemoedig. Scannapieco en Hegar (1996:567) is van mening dat vir permanente plasings familieversorging die beste is aangesien dit die kind aanmoedig om kontak te hou met familie en sy/haar etniese gemeenskap.

Evaluering van die familiepleegsorgtuiste is dus essensieel om te verseker dat die kind in veilige omstandighede geplaas word wat tot voordeel sal strek tot sy/haar fisiese en emosionele ontwikkeling, veral aangesien dit blyk dat familiepleegsorg meestal 'n langtermyn plasing is.

Die derde doelwit van die studie is die beskrywing van familiepleegsorg in Kayamandi met spesifieke verwysing na die grootmoeder as familiepleegouer.

3.4.5 Die grootouer as pleegouer

Volgens Gibson (2002b:35-43; Roe & Minkler, 1998/1999:25, 32) toon statistiek in die VSA dat een uit elke nege grootouers ouer as 50 jaar primêre versorgers is. Vervolgens

word na literatuur van beide die VSA en Suid-Afrika gekyk vir 'n begripsomskrywing van die grootmoeder en probleme wat die grootmoeder as versorger ervaar.

3.4.5.1 Begripsomskrywing van die grootmoeder in die VSA

Die grootmoeder wat die primêre versorger is word in die literatuur beskryf as '*new mothers again*' om erkenning te gee aan die feit dat die grootmoeder alreeds haar eie kinders grootgemaak het en dat haar rol as primêre versorger van haar kleinkinders onbepland en onverwags is (Gibson, 2002b:35-43).

3.4.5.2 Probleme wat die grootouerversorger ervaar

Kolomer (2000:89) het die probleme wat die grootouer as substituutouer ervaar, in drie kategorieë ingedeel, naamlik rolverandering, die houding van die samelewing teenoor haar as versorger, en nuwe uitdagings en verhoudings.

Eerstens word gekyk na **rolveranderings**. Rolveranderings is byvoorbeeld 'n oorskakeling van onafhanklike, werkende persoon, na die rol van ouer. Gemengde gevoelens - byvoorbeeld onsekerheid, konflik, oorbelading en angstigtheid - is kenmerkend vir dienslewering en lei tot stres. Verder noem Roe en Minkler (1998/1999:25-32) dat depressie algemeen voorkom by grootmoeders wat die primêre versorger is en dat hulle 'n gevoel van mislukking ervaar omdat hul kinders as ouers gefaal het en hulle derhalwe hul eie kleinkind moet oppas (Gibson, 2002a:341-353). Kolomer (2000:89) noem ook dat die grootmoeder beledig voel dat daar verwag word dat sy ouerleidingsgroepe moet bywoon aangesien sy alreeds haar kinders grootgemaak het. Terselfdertyd mag sy ook 'n gevoel van afkeer ervaar aangesien sy gereed is om af te tree en nie die bykomende las van kinderopvoeding wil aanvaar nie. Familiepleegsorg kan dus gekenmerk word deur botsende emosies by die grootmoeder.

Tweedens plaas die onsensitiewe en onverskillige **houding van die samelewing** druk op die versorger omdat 'n kind grootgemaak moet word op 'n beperkte inkomste en onvoldoende behuising. Hiermee saam is die kind se veiligheid 'n bekommernis vanweë die hoë insidensie van geweld en die beskikbaarheid van dwelms. Interaksie met die skole dra by tot angstigtheid en konflik, wat spanning verhoog. Roe en Minkler

(1998/1999:25-32) noem verder dat grootouers hulself isoleer van hul vriende en die kerk as gevolg van hul nuwe ouerlike verantwoordelikheid en 'n gevoel van isolasie en skaamte ervaar oor hul kinders byvoorbeeld betrokke is by dwelms of oor hul status as MIV/vigs-pasiënte.

Derdens plaas die nuwe rol druk op die grootouer aangesien sy sukkel met **nuwe uitdagings en verhoudings**. Drastiese veranderings is soms nodig om by die nuwe rol aan te pas. Hierdie veranderings lei tot depressie, isolasie en angstigtheid. Daarmee saam is die verlies aan hul eie kind en die gevoel van onvermoë om die kleinkind op te voed, oorweldigend. Die grootste bron van kommer is egter die verhouding met die biologiese ouer, aangesien hulle in konflik is oor die pleegkind se versorging, verantwoordelikhede en regte (Gibson, 2002a:341-353; Cox, 2003:127-130; Lawrence-Webb et al., 2003:137-138).

As antwoord op die probleme wat die grootmoeder ondervind, noem Roe en Minkler (1998/1999:25-32) dat daar oor die laaste tien jaar 'n uitbreiding was in ondersteuningsdienste aan grootmoeders in die VSA wat dien as ouers vir hul kleinkinders. Die eerste ondersteuningsgroepe is laat 1980 gestig. Teen 1993 was daar meer as 300 ondersteuningsgroepe geregistreer. Een so 'n groep is *Project GUIDE* wat ondersteuning gee aan families waar familieledede middele misbruik. Die projek fokus veral op die Afro-Amerikaner. In 1990 is die eerste landswye program naamlik die *Brookdale Grandparent Caregiver Information Project* van Brookdale, Kalifornië begin om grootouers as versorgers te ondersteun. Die *White House Conference on Aging* van 1995 gee erkenning aan die organisasies wat grootouers as versorgers ondersteun. Verder verskaf gemeenskapsentrums ondersteuning deur middel van opleidingsprogramme. Sedert 1996 ken die New York-gebaseerde organisasie die *Brookdale Foundation's Relatives as Second Parents Program* fondse toe aan organisasies om dienste uit te brei aan grootouers en familieledede wat dien as substituutouers. Gevolglik is hulpbronne ter ondersteuning vir die grootmoeder steeds aan die toeneem in die VSA.

3.4.5.3 Probleme van die grootmoederversorger in Suid-Afrika

Volgens Dorsey et al. (2002:<http://www.findarticles.com/cf-dls/mOMJT/2-13/93610978/print:jhtml>) toon navorsing in Suid-Afrika dat die bejaardes die rol as ouer aanvaar aangesien die biologiese ouers óf na die stede trek agter werk aan, óf aan MIV/vigs ly. Hierdie onbeplande ouerskap skep ander probleme, byvoorbeeld finansiële stres, gebrek aan ruimte in die huis en opvoedingsprobleme. Tesame hiermee moet die grootmoederversorgers ook aanpas by veranderde norme en waardes wat saamhang met hul lewensfase. Die onvermoë om na die kleinkinders om te sien as gevolg van sterflikheid, dra by tot stres. Hierdie probleme kan lei tot simptomatiesse depressie en ander sielkundige en emosionele probleme. Bejaardes is ook geneig om nie na hul eie mediese behoeftes om te sien nie vanweë hul verantwoordelikheid met kinderopvoeding. Mdunge (2005:4) identifiseer twee probleme wat die grootouerversorger ervaar in die nuwe ouerskaprol, naamlik die rolverandering van ouma na substituutmoeder en die tekort aan finansies. Gebrekkige finansies kan die grootmoeder noop om weer te gaan werk, aangesien die pensioen nie voldoende voorsien in hul behoeftes nie.

Hierteenoor noem Mdunge dat hierdie nuwe moederskaprol ook 'n positiewe impak kan hê, naamlik dat die grootmoeder bruikbaar voel en sy die genot het om die kleinkinders groot te maak en hul geselskap te geniet. Literatuur oor die onderwerp in Suid-Afrika is egter beperk.

Daar kan afgelei word dat die fisiese en emosionele eise wat aan die familiepleegouer, en meer spesifiek die grootmoeder gestel word in die VSA, ooreenstem met dié in Suid-Afrika. Dit blyk dat grootouers in beide lande pensioenarisse is met 'n klein inkomste wat lei tot afhanklikheid van die pleegouertoelaag. Net so lei die rolverandering as primêre versorger en die houding van die gemeenskap tot gemengde gevoelens, wat bydra tot emosionele en sielkundige probleme.

Die laaste komponent van familiepleegsorg waarna gekyk word, is die biologiese ouer.

3.5 DIE BIOLOGIESE OUER

Weinig inligting kon gevind word oor die biologiese ouer se rol in familiepleegsorg. Weereens word na sekere aspekte gekyk wat betrekking het op die biologiese ouer in beide die VSA en Suid-Afrika.

Gibson (2002b:35-43) noem dat die behoefte aan familiepleegsorg in die VSA duidelik is aangesien die biologiese ouer afwesig is, onwillig, of ongeskik is om die rol as ouer te vervul. Brown en Bailey-Etta (1997:65-83) noem dat die *Adoption Assistance and Child Welfare Act* van 1980 as riglyn dien vir permanensiebeplanning. Sodoende word 'n nasionale beleid vir permanensiebeplanning van die kind in pleegsorg daargestel. Wetgewing fokus op die gesinsbehoud en **hereniging** van kinders met hul biologiese familie en stel fondse beskikbaar vir aanneming indien hereniging nie slaag nie, en gee aandag aan die wettige toesighouding en langtermyn-substituutsorg van pleegkinders. Verskeie skrywers word aangehaal wat sê dat ten spyte van die nasionale beleid en wetgewing daar 'n skerp styging is van kinders wat sorgbehoewend bevind is sedert die jare middel-1980.

Die Handleiding vir Gesins-hereniging ([S.a.]:2), noem dat in Suid-Afrika, die meeste biologiese ouers oorlede of onopspoorbaar is.

Hieruit kan afgelei word dat rekonstruksiedienste in beide die VSA en Suid-Afrika selde gelewer word en dat hereniging met die biologiese ouers weinig plaasvind aangesien die biologiese ouers oorlede of onopspoorbaar is.

Dienslewering aan die gesin wat familiepleegsorg lewer, met spesifieke verwysing na die Afro-Amerikaner, word vervolgens bespreek. Nog 'n beperking op die studie is die gebrek aan inligting oor dienslewering aan die Afrikaan in Suid-Afrika.

3.6 DIENSLEWERING AAN DIE FAMILIEPLEEGSORGGESIN

Aangesien die komponente van pleegsorg, naamlik die pleegkind die pleegouer en die biologiese ouer dieselfde is in familiepleegsorg, word veral aandag gegee aan

dienslewering aan die familiepleegsorggesin. Literatuur oor die dienslewering aan familiepleegsorggesinne in Suid-Afrika is beperk. Die ooreenkomste tussen die komponente van familiepleegsorg in die VSA en Suid-Afrika lei daartoe dat die afleiding gemaak word dat dienslewering aan die familiepleegsorggesin ook as riglyn kan dien in Suid-Afrika.

Dienslewering in die VSA word eerste bespreek. Ingram (1996:556; Everett, 1995:250; Danzy, 1996:651-662) beskryf familiepleegsorg na aanleiding van die Philadelphia openbare welsynsisteem. Die uitgebreide familienetwerk word erken as 'n hulpbron vir gesinsbehoud. Die organisasie moet die kind se behoeftes evalueer en vasstel of die familie daarin kan voorsien. 'n Program moet ontwikkel word om **ondersteuningsdienste** aan beide die biologiese- en familiepleegouers te bied. Dienslewering moet kind- familie- en gemeenskapsgeoriënteerd wees.

Davidson (1997:502-510) doen 'n studie oor **diensbehoefte van familieversorgers**. Hieruit blyk dit dat voorbereidingsdienste vir die hofprosedure, die werking van die welsynsorganisasie en die pleegsorgproses die plasing sal vergemaklik. Aanvanklik is fisiese behoeftes, naamlik kos, beddens, klere en vervoer die versorger se primêre behoefte. Ná die plasing geniet aspekte soos 'n tekort aan finansies aandag, maar ten spyte hiervan word die familiepleegkind steeds versorg. Woede bestaan oor die ongelikheid van dienste aan pleegouers teenoor familiepleegouers. 'n Behoefte aan ondersteuningsdienste vir beide die versorger en die pleegkind word uitgespreek. Om die genoemde behoeftes aan te spreek, word voorgestel dat 'n Advieskomitee van Familieversorgers in die lewe geroep word, met versorgers, personeel van die organisasie en gemeenskapsbronne as komiteelede. Huisbesoeke moet ook vermeerder word. Gebel (1996:14); Dubowitz (1993:164) en Davidson (1997:502-510) wys daarop dat daar 'n beduidende verskil is in die gereeldheid van kontak met die maatskaplike werker in gevalle van tradisionele pleegsorg teenoor familiepleegsorg. Pleegouers word meer gereeld tuis besoek en telefonies gekontak as in die geval van familiepleegouers. Nie een van die genoemde skrywers gee 'n verduideliking vir die verminderde kontak nie, en die afleiding kan gemaak word dat aangesien die plasing in

familieverband is, die werker moontlik van mening is dat ondersteuningsdienste minder gereeld gelewer hoef te word.

Jackson (1996:585) bevind dat die **drietal in familiepleegsorg** naamlik die kind, die biologiese ouer en die versorger, behoefte het aan dienslewering deur die maatskaplike werker. 'n Diensleweringmodel - die Drietal-model - word voorgestel. Dit is 'n kultuursensitiewe program wat suksesvol gelewer kan word aan die drietal oor 'n tydperk van ses maande. Om dit toe te pas in die praktyk, moet die maatskaplike werker opgelei word om te werk met die drietal. Opleiding behels dat op die behoud van die biologiese gesin gefokus word. Die implementering van die Drietal-model word beperk deur hoë gevalleladings, onopgeleide personeel en die gebrek aan befondsing.

Gleeson en Philbun (1996:19) betrek gedurende 1993 agt supervisors en drie programbestuurders in navorsing oor **dienslewering aan familiepleegouers**. Die supervisors staan voor 'n uitdaging: om die ontwikkeling van maatskaplike werkers in beheer van familiepleegsorg, te fasiliteer. Aangesien dit 'n relatief nuwe diensveld is, moet 'n intervensieprogram ontwikkel word en terselfdertyd geïmplementeer word. Dit wil voorkom asof daar 'n groter behoefte aan ondersteuningsdienste vir die versorger is as dit 'n familiepleegouer is: 'n ouer persoon uit 'n laer inkomstegroep met meer gesondheidsprobleme. Familiepleegsorg is ook meer gekompliseerd en stresvol aangesien die familie as geheel betrek word. Permanente plasing by familie is 'n opsie. Supervisors verskil oor die sukses van die plasing: van terugplasing by die biologiese ouers teenoor die gesonde ontwikkeling van die pleegkind. Die oordra van ouerlike gesag na die versorger word ook bevraagteken aangesien die kind steeds deel is van die familie. Finansiële hulp deur middel van 'n pleegouertoelaag is belangrik aangesien familiepleegouers se enigste inkomste meestal net 'n pensioen is. Kolomer (2000:89) is van mening dat **dienslewering** aan die familieversorger selde verskil van tradisionele pleegsorgdienste. By ondersteuningsdienste spesifiek gerig op familiepleegsorgplasing, het die toesigdienste verminder: daar is minder informele huisbesoeke, minder gereelde kontak, en geen formele opleiding in ouerskap nie. In Amerika is daar egter organisasies wat poog om programme vir versorgers, en spesifiek die grootmoeder, daar te stel.

Die **ontwikkeling van gevallebestuur** vir familiepleegsorg in Michigan in 1992, word deur Mills en Usher (1996:601-605) beskryf. Vier-en-tagtig gevalle waarvan 43% Afro-Amerikaans is, word betrek. Die projek is gebaseer op bemagtiging van die werker deur opleiding te verskaf sodat ondersteunende verhoudings binne die uitgebreide gesinsisteem gebruik kan word as ondersteuning vir die kind in die familieplasing. Die maatskaplike werker word ondersteun deur befondsing om primêr aandag te gee aan permanensiebeplanning in familiepleegsorg. Dit is 'n kultureel diverse program wat gesinsdeelname en –besluitneming aanmoedig met sistematiese evaluering en 'n gekoördineerde gevalle-diensplan. Deur gebruik van ekokaarte, genogramme en gesinskonferensies kan die werking van die familie geëvalueer en gerig word op sterktes en hulpbronne van die familie. Fokus word geplaas op dienste en hulpmiddels wat benodig word om die kind in familiepleegsorg te behou.

Beeman en Boison (1999:315-338) betrek 261 **maatskaplike werkers** wat betrokke is by familiepleegsorg in stedelike, voorstedelike en plattelandse areas in die Minnesota-distrik oor **hul persepsie van familiepleegsorg**. Die verhoging in familiepleegsorg word toegeskryf aan 'n toename in kinders wat in pleegsorg geplaas moet word, 'n afname in pleegouers en die groeiende erkenning van die familie as hulpbron. Probleme in dienslewering is onder andere teenstand teen samewerking met die maatskaplike werker, kommunikasie oor die rol as pleegouer en deelname aan 'n gevalleplan, asook die verhouding tussen pleegouer en biologiese ouer.

Volgens Cox (2002:129) benodig die uniekheid van die grootmoeder as familiepleegouer **'n spesiale pleegsorgprogram**. Die skrywers meen dat gespesialiseerde familiepleegsorg opleiding- en ondersteunings groepe nodig is. Die Ondersteuning en bemagtiging van die grootmoederpleegouer is noodsaaklik vir die daarstel van grense met die biologiese ouer en om kinders met spesiale behoeftes, sowel as aanneming, te verstaan. Cox (2002:131) beveel gespesialiseerde opleiding vir maatskaplike werkers aan om die grootmoeder as familiepleegouer te hanteer. Beleid- en praktykveranderinge wat erkenning gee aan die uniekheid van die grootmoeder as pleegouer is noodsaaklik. Netso is familiebetrokkenheid noodsaaklik om 'n gevalleplan

te ontwikkel. Die algemene gevoel is dat familiepleegsorg goeie alternatiewe sorg is en dat identiteitsvorming van kinders in dié plasing, beter is. Volgens Cox (2002:131) vereis suksesvolle familiepleegsorg by die grootmoeder dat die maatskaplike werker opgelei word om te fokus op sterktes van die uitgebreide familienetwerk sowel as die bemagtiging van die grootmoeder in haar nuwe rol. Familiepleegsorg waar die grootmoeder die pleegouer is, stel ook nuwe eise en geleenthede aan maatskaplike werkers. Ondersteuning van die maatskaplike werker en bereidwilligheid om in die praktyk te verander, speel 'n groot rol in die integrasie van die familiepleegsorg in die kindersorgsisteem.

Leashore (1994:113) gaan voort en haal verskeie skrywers aan wat gedurende 1989 bevind het dat Afro-Amerikaners tussen die ouderdom van 31 en 64 jaar meer geneig is om maatskaplikewerk-dienste te gebruik as blankes. In teenstelling hiermee gebruik meer blankes bo 65 jaar oud maatskaplike dienste as Afro-Amerikaners. Bejaarde Afro-Amerikaners is nie altyd bewus van die gemeenskapsdienste nie.

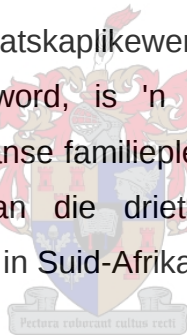
Altshuler (1999:777-790) bespreek hoe die **genogram** gebruik is in familiepleegsorg deur onderhoude met ses Afro-Amerikaanse kinders tussen die ouderdom van 10 en 15 jaar te voer. 'n Genogram is 'n visuele kaart wat die multi-generasie se gedragspatrone in families grafies vertoon. Die genogram word as 'n hulpmiddel vir assessering met die eerste kontak gebruik aangesien baie inligting oor die kind se familie so verkry kan word. Die genogram vergemaklik ook samewerking tussen gevallewerkers en kinders van verskillende etniese herkoms, fasiliteer permanensiebeplanning vir pleegkinders en betrek die kind by die pleegplasingsproses. Die belangrikste rede vir die gebruik van 'n genogram in familiepleegsorg is dat die kind se persepsies, deelname en opinie verreken word in die besluitneming van die plasing en permanensiebeplanning. Die kind se verhouding met sy familiepleegouer, biologiese ouer en uitgebreide familie kan maklik ondersoek word deur die genogram.

Die genogram word ook gebruik in permanensiebeplanning. Die besluit om die kind terug te plaas by die biologiese ouer is deels gebaseer op die verhouding tussen ouer en kind. Deur 'n genogram op te stel kan die verhouding tussen biologiese ouer en

familiepleegkind ondersoek word. Ander permanensie-opsies byvoorbeeld aanneming of verlengde toesig by die familiepleegouers, kan ondersoek word. Die kind se gevoelens oor permanensiebeplanning kan skematies voorgestel word deur middel van 'n genogram en bespreek word. Altshuler (1999:777-790) noem voorts dat by Afro-Amerikaanse kinders in familiepleegsorg, die uitgebreide familie oorweeg moet word in permanensiebeplanning as gevolg van die historiese-kulturele tradisie van steun op die uitgebreide familie vir hul rol in beskerming en versorging.

Uit bogenoemde kan afgelei word dat dienslewering aan die familiepleegsgesin nog 'n relatiewe nuwe veld is. Ontwikkeling van programme en opleiding van maatskaplike werkers word dus in die vooruitsig gestel. Netso is daar 'n groot behoefte aan ondersteuningsdienste by beide die familiepleegouer sowel as die familiepleegkind.

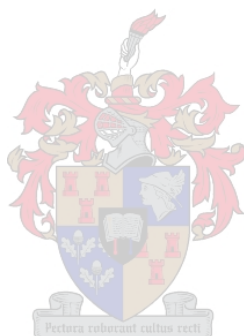
Aangesien familiepleegsorg as maatskaplikewerk-diensleweringstryk in die VSA reeds oor 'n lang tyd beoefen word, is 'n breë spektrum inligting aangaande dienslewering aan die Afro-Amerikaanse familiepleeggesin beskikbaar. Weinig literatuur in verband met dienslewering aan die drietal (ofte wel die komponente van familiepleegsorg) in familiepleegsorg in Suid-Afrika, kon opgespoor word.

3.7 SAMEVATTING

Samevattend blyk dit dat in beide die VSA en Suid-Afrika die uitgebreide gesin aanvanklik 'n belangrike rol speel in die versorging van die kind. Deur die toepas van slawerny in die VSA en kolonialisering in Suid-Afrika, is die uitgebreide gesinsnetwerk versteur. Kerke, skole en welsynsorganisasies gryp in in 'n poging om die sosiale en ekonomiese toestande vir die gesin te probeer verbeter. Die staat raak betrokke in beide lande deur middel van wetgewing en gesinstoelaes. Verder word die uitgebreide gesin weereens betrek in 'n poging om die oorlaaide welsynstelsel te verlig aangesien daar 'n groot toename is in kinders wat sorgbehoewend bevind is. Familiepleegsorg word voorgestaan in beide die VSA en Suid-Afrika. Netso is die komponente van familiepleegsorg dieselfde as pleegsorg, naamlik die biologiese ouer, die familiepleegkind en die familiepleegouer. Ooreenkomste van aspekte van die komponente van familiepleegsorg in die twee lande is opvallend, byvoorbeeld die

toename in familie as pleegouers. Uit navorsing blyk dat dienslewering in die VSA wyd omskryf is, terwyl daar weinig inligting hieroor in Suid-Afrika beskikbaar is. Dit plaas 'n beperking op die studie. In albei lande word klem veral gelê op die kultuur-sensitiewe praktyk wat sterkte-georiënteerd is, en die bemagtiging van die individu in die vooruitsig stel. In beide die VSA en Suid-Afrika is 'n klemverskuiwing na 'n eie, inheemse maatskaplikewerk-praktyk vir die Afro-Amerikaan en die Afrikaan geïdentifiseer in 'n poging om die oorverteenvoordiging van die kultuurgroepe in die welsynsisteem pro-aktief aan te spreek.

HOOFSTUK VIER

GROOTMOEDERS SE ERVARINGS AS FAMILIEPLEEGMOEDER VIR BIOLOGIESE KLEINKINDERS

4.1 INLEIDING

Uit die vorige drie hoofstukke het dit duidelik geword dat as gevolg van die tekort aan literatuur oor familiepleegsorg in Suid-Afrika, daar 'n behoefte bestaan om navorsing oor die grootmoeder as familiepleegouer te doen (Dubowitz et al., 1993:154-155). Soos reeds genoem, huldig die skrywers die opinie dat familiepleegsorg die minste deur navorsers bestudeer word. Gibson (2002a:341-353) noem ook dat die bestudering van familiepleegsorg by Afro-Amerikaanse grootmoeders kwalitatief bestudeer moet word. Netso is dit noodsaaklik om die multi-generasiegesin wat al meer verteenwoordig word in die welsynsisteem, te bestudeer. Die skrywer verduidelik dat aangesien dit tot konflik lei vir die gesinslede indien die grootmoeder die hoof van die gesin is, dit noodsaaklik is om die gesinslede te bemagtig om mekaar optimaal te versorg. Voorts noem Gibson (2002:341-353) dat inligting verkry moet word van die grootmoeders oor hul ervaring as primêre versorger en die invloed hiervan op hul lewe. Swanepoel (1999) is van mening dat navorsing nie dien as onmiddellike oplossing vir die probleem wat bestudeer word nie, maar dat meer insig oor die probleem verkry word. Gevolglik is die doel van hierdie studie om insig te kry in die grootmoeder se ervaring as familiepleegmoeder en om terselfdertyd 'n poging aan te wend om die tekort aan inligting oor hierdie probleem in Suid-Afrika, aan te vul. Verder is daar nie konsensus tussen landdroste in die Wes-Kaapse metropool oor die wenslikheid van plasing van kleinkinders by die grootmoeder nie, en kan inligting oor die ervaring van die grootmoeder moontlik verdere insig bring oor die noodsaaklikheid en die effektiwiteit van so 'n plasing. Die Handleiding van Pleegsorgpraktyk in Suid-Afrika (SANC, 1987:2) noem ook dat naas aanneming, pleegsorg die belangrikste vorm van substituutsorg in Suid-Afrika is.

Die **doelwitte** van die studie is dus om 'n oorsig van pleegsorg sowel as familiepleegsorg as vorm van substituutsorg in beide Suid-Afrika en die VSA deur die grootmoeders in Kayamandi se ervaring van familiepleegsorg in Suid-Afrika, te beskryf.

Deur hierdie doelwitte, wil die **doelstelling** bereik word om inligting aan maatskaplike werkers te verskaf oor die ervaring van grootmoeders as familiepleegouer in Kayamandi, Suid-Afrika.

Hierdie hoofstuk bespreek die bevindings wat na vore gekom het uit die empiriese studie.

4.2 VOORBEREIDING VIR DIE STUDIE

Voordat met die studie begin is, is skriftelik toestemming verkry by die Kindersorg SA: Stellenbosch om navorsing onder hul vaandel te doen. Daarna is die maatskaplike werker by die kindersorgorganisasie betrokke by pleegsorg in Kayamandi, se pleegsorglêers van Kayamandi bestudeer in 'n poging om alle gevalle waar die grootmoeder wettiglik die familiepleegouer van hul biologiese kleinkind is, te identifiseer.

4.2.1 Navorsingsveld

As navorsingsveld is die woonbuurt Kayamandi, buite Stellenbosch, in die provinsie Wes-Kaap van Suid-Afrika gekies. Om meer inligting in te win oor Kayamandi, is die *Community Profiles: Report on the Demographic profile of Khayamandi (Statistics South Africa: 2004)* sowel as Osman (2003) se studie oor die stand van gemeenskapsontwikkeling in Kayamandi, bestudeer.

Volgens Osman (2003:81-82) het Kayamandi tans ongeveer 17 000 tot 20 000 inwoners. Van 1948 tot 1989 is die invloed van mense na Kayamandi beheer deur die Munisipaliteit van Stellenbosch. Nadat apartheid afgesel is, het die township baie uitgebrei. Die onbeplande groei het gelei tot 'n ongesonde gemeenskap met 'n tekort aan behuising. Die afleiding kan gemaak word dat die oorvol huise nie bevorderlik is vir die veiligheid van die kind nie. Ander probleemareas kan geïdentifiseer word as armoede, MIV/vigs, kinderverwaarloosing, mishandeling van vroue en kinders, misbruik van middels, hoë werkloosheid, swak behuising en gebrek aan infrastruktuur. Die probleemareas in Kayamandi stem ooreen met die uitdagings soos beskryf in die *National Policy on Families* (Department of Social Development, 2004). Reeds in 1997 het die regering hom verbind tot die bevordering van die gesinslewe van alle Suid-

Afrikaanse kinders deur die daarstel van die Witskrif vir Maatskaplike Welsyn (Ministry for welfare and population development, 1997) met die klem op die beskerming en leiding ten opsigte van sosiale, emosionele en fisieke ontwikkeling.

Volgens die sensusopname van 2001 (Statistics South Africa, 2004) bestaan Kayamandi uit 97.10% swart mense met 'n klein persentasie wit en bruin inwoners. Hiervan is 92.08% isiXhosa-sprekend. Vanaf 1996 tot 2001 het werkloosheid in Kayamandi met 11 % toegeneem. Verder is daar 'n toename van 12.26% in die vrou as die hoof van huis. Hierteenoor het gevalle waar die hoof van die huis 'n familielid is en nie die biologiese vader of moeder nie met 3.3% toegeneem, terwyl die hoof van die huis in 1% van die gevalle die grootouer is. Die *National Policy on Families* (Department of Social Development, 2004:15) gee erkenning aan die veranderde struktuur van die gesin deurdat die uitgebreide gesin sowel as die gesin met die grootouer as hoof, ingesluit word by die verskillende gesinstipes in Suid-Afrika.

In Kayamandi, Stellenbosch, toon statistiek van Kindersorg SA: Stellenbosch dat daar in die jaar 2002 sewe nuwe pleegsorgplasinge gedoen is. In 2003 het dit verhoog na 23 gevalle en vir die eerste ses maande van 2004 is 14 nuwe pleegsorgplasinge gedoen. Hierdie bevindings toon 'n duidelike ooreenkoms met Kolomer (2000:86-87) en Davidson (1997:502-510) se bevindings van die VSA dat kindermishandeling en – verwaarloosing 'n styging veroorsaak in pleegsorg, met die grootste styging in familieplasinge. Statistiek uit die termynverslag (Kindersorg SA: Stellenbosch, April 2004-Junie 2004) toon dat die pleegsorg-gevallelading van Kayamandi uit 102 gevalle bestaan, met 135 kinders.

4.2.2 Navorsingsmetode

As navorsingsonderwerp is beskrywende navorsing met 'n verkennende inslag gekies wat 'n literatuurstudie vereis (Babbie & Mouton, 2001:232). Deur die literatuurstudie is gepoog om die tendens van grootmoeders as pleegouers in die VSA te beskryf, aangesien weinig literatuur beskikbaar is oor hierdie tendens in Suid-Afrika (Swanepoel, 1999). Die navorser het gebruik gemaak van sowel kwantitatiewe as kwalitatiewe navorsingsmetodes met spesifieke gebruik van die **gemengde ontwerp model** (*mixed*

methodology design model) (De Vos,1998:38) deur aspekte van kwalitatiewe en kwantitatiewe paradigmas te meng. Hierdie ondersoekende studie is gebruik om data te versamel deur die bestudering van vyftien grootmoeders vanaf Januarie 2004 tot Desember 2005.

Data-insameling het behels dat onderhoude gevoer is. Alvorens die grootmoeders betrek is in onderhoude, is hulle genader vir toestemming tot vrywillige deelname aan die studie en hul anonimiteit is verseker (sien Bylae C vir ingeligte toestemming). Onderhoude is gevoer met 'n onderhoudskedule (Bylae A of B) as riglyn. Hierdie skedule is gebaseer op die inligting verkry uit die literatuurstudie (hoofstukke 2 en 3). As riglyn is vrae van verskeie skrywers gebruik, byvoorbeeld Swanepoel (1999:118), Dubowitz et al. (1993:158), Gebel (1996:5-17), Cuddeback en Orme (2002), Schwartz (2002), Jackson (1996:583-599), Ingram (1996:550-565), Roe en Minkler (1998/1999) en Gibson (2002a). Die onderhoude het ongeveer 40 tot 60 minute geduur en is gevoer tussen Julie 2005 en einde Oktober 2005. Een onderhoud is gevoer in die Kindersorg SA: Stellenbosch-kantoor in Kayamandi terwyl alle ander onderhoude aan huis van die grootmoeder gevoer is. Die onderhoude is op band opgeneem. Aangesien die onderhoude tuis gevoer is, het 'n hulpwerker van die Kindersorgorganisasie die navorser na die onderskeie huise vergesel. Tydens elke onderhoud is notas gemaak van onder andere die waarnemings van die tuiste. Daarna is die inligting verwerk ten einde afleidings en aanbevelings te maak.

4.2.3 Universum en steekproef

Deur die pleegsorglêers (102 gevalle) van Kayamandi by die kindersorgvereniging te bestudeer, is gepoog om alle grootmoeders in Kayamandi wat dien as pleegmoeder vir hul biologiese kleinkind, te betrek. Hierdie 42 grootmoeders woonagtig in Kayamandi, wat wetlik en formeel deur die Kinderhof aangestel is as familiepleegmoeder vir hul biologiese kleinkind, dien as universum. Van hierdie 42 grootmoeders is die eerste 15 wat Afrikaans of Engels magtig is (om die gebruik van 'n tolk uit te skakel), gebruik as **doelbewuste steekproef**.

Alvorens die navorsing voltooi is, is een van die vyftien grootmoeders oorlede.

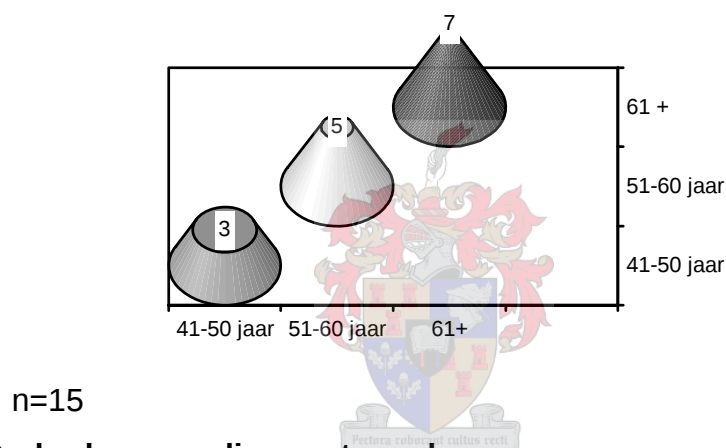
4.3 BEVINDINGS VAN NAVORSING

Die bevindings van die ondersoek word in verskeie afdelings aangebied, maar nie kronologies volgens die onderhoudskedule nie.

4.3.1 Profiel van die grootmoeders

4.3.1.1 Ouderdom van die grootmoeders

Deelnemers se ouderdom is gevra. Figuur 4.1 dui die ouderdomsverspreiding van die grootmoeders aan.

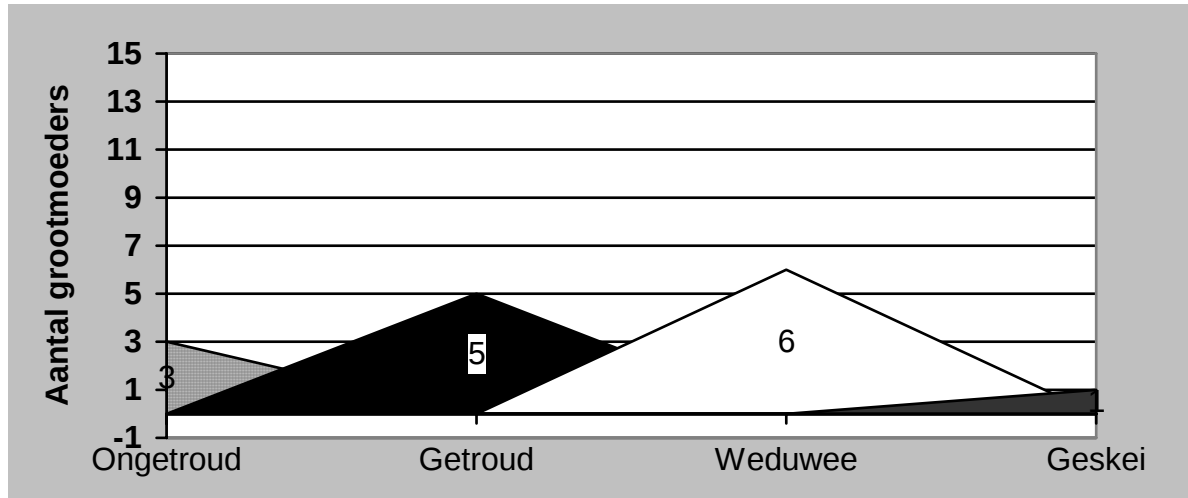

Figuur 4.1: Ouderdom van die grootmoeders

Die grafika toon dat drie (20%) van die deelnemers tussen 41 tot 50 jaar is, vyf (33%) is tussen 51 tot 60 jaar en sewe (47%) is bo 61 jaar. Die meeste deelnemers (7 of 47%) val in die ouderdomsgroep 61 jaar en ouer. Die bevindings stem in 'n groot mate ooreen met Thomas en Mabusela (1991:121-131) se studie wat toon dat 55% van die pleegmoeders 'n vroulike pensionaris van 60 jaar of ouer is. Daar is 'n ooreenkoms met Everett (1995:241) se studie wat bevind dat die meerderheid pleegmoeders ouer as 51 jaar is en meestal die grootmoeder is (Thornton, 1991:594-599; Everett, 1995:241; Gebel, 1996:8; Davidson, 1997:502-510; Cuddeback & Orme, 2002:879-909; Gibson, 2002b:35-43). Die afleiding word gemaak dat die grootmoeders in die bejaarde lewensfase is.

4.3.1.2 Die huwelikstatus van die grootmoeders

Deelnemers is gevra om hul huwelikstatus aan te dui. Die bevindings word in figuur 4.2 weergegee.

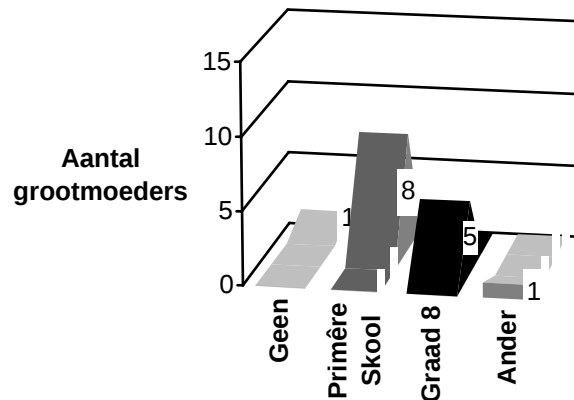
n=15

Figuur 4.2: Huwelikstatus van die grootmoeders

Daar is bevind dat drie (20%) grootmoeders ongetroud is, vyf (33%) is getroud, ses (40%) is weduwees en een (7%) is geskei. 'n Totaal van tien (67%) grootmoeders is enkellopend. Die bevindings stem ooreen met die statistiek van die sensusopname van 2001 (Statistics South Africa, 2004), naamlik dat die oorgrote aantal grootmoeders enkellopend is. Verder beaam die bevindinge van Fein et al. se studie (1990:42) dat die versorging van die kind binne die uitgebreide gesin aangemoedig word, met veral die grootmoeder die primêre versorger. Daar is 'n duidelike ooreenkoms met Everett (1995:241) se bevinding dat familiepleegouers meestal ouer, enkellopende Afro-Amerikaanse vrou is. Mokgosi (1997:34, 92) se studie bevind ook dat familiepleegouers in Vosloorus enkellopend is. Gevolglik kan afgelei word dat die familiepleegmoeder meestal enkellopend is.

4.3.1.3 Opvoedkundige vlak

Op die vraag wat die opvoedkundige vlak van die deelnemers is, het dit geblyk dat die meeste grootmoeders slegs primêre skool bygewoon het (sien figuur 4.3).

n=15

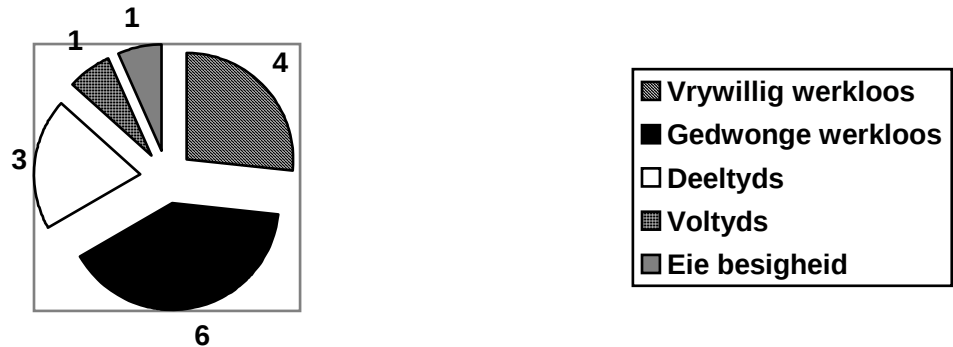
Figuur 4.3: Opvoedkundige vlak van die grootmoeders

Een (7%) grootmoeder het geen skoolopleiding ontvang nie. Van die 15 (100%) deelnemers het agt (53%) primêre skool bygewoon. Vyf (33%) deelnemers het tot in graad 8 gevorder, terwyl slegs een (7%) deelnemer graad 12 voltooi het. Daarna was sy vir 12 jaar verbonde aan die Suid-Afrikaanse Polisie diens. Hierdie deelnemer was ten tye van die navorsing werkloos aangesien sy haar werk bedank het om na haar kleinkind om te sien. Sy is sedertdien oorlede. 'n Totaal van nege (60%) deelnemers het slegs primêre skool bygewoon of geen opvoedkundige vlak bereik nie.

Die bevinding beaam die studie van Mokgosi (1997:34, 92) dat weinig familiepleegouers laerskoolopleiding voltooi het. Daar word afgelei dat die grootmoeder as familiepleegouer oor 'n lae opvoedkundige vlak beskik.

4.3.1.4 Huidige werk

Die werksomstandighede van die grootmoeder is ondersoek en word in figuur 4.4 weergegee.

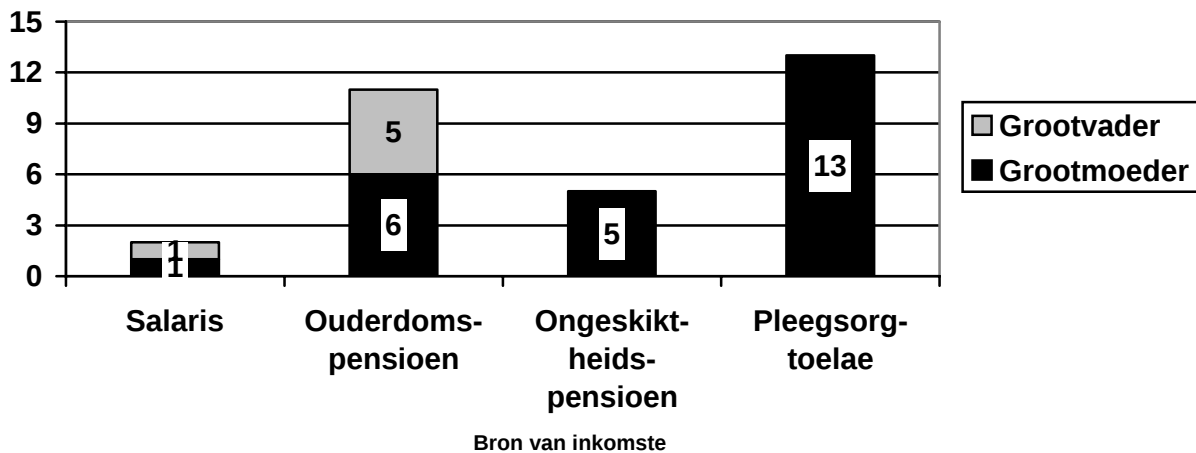
n=15

Figuur 4.4: Huidige werk van die grootmoeders

Dit blyk dat vier (26%) van die grootmoeders vrywillig werkloos is en ses (40%) gedwonge werkloos is, dus 'n totaal van 10 (66%) werklose grootmoeders. Daar is 'n ooreenkoms met die bevindinge van Thomas en Mabusela (1991:121-131) dat in 42.5% van die gesinne, volgens hul studie geen pleegouer werk nie. Drie (20%) van die grootmoeders werk deeltyds, een (7%) bedryf haar eie besigheid vanaf haar huis terwyl een (7%) voltyds werk. Die bevindings verskil van Everett (1995:241) se studie dat familiepleegouers enkel Afro-Amerikaanse vrou is, wat 'n betrekking buite die huis beklee, aangesien die oorgrote meerderheid grootmoeders in hierdie studie werkloos is. Die huidige navorsing verskil ook met die navorsing van Mokgosi (1997:34, 92) wat bevind het dat hoewel meeste familiepleegouers ekonomies swak daaraan toe is, die helfte van die pleegouers 'n betrekking beklee. Daar word afgelei dat die meeste familiepleegmoeders werkloos is, wat haar afhanklik maak van 'n ander inkomste.

4.3.1.5 Bron van inkomste van die grootmoeders

Deelnemers is gevra om hul bron van inkomste aan te dui. Die bron van inkomste van die deelnemers word geïllustreer in figuur 4.5.

n=15

* Deelnemers kon meer as een opsie hier kies.

Figuur 4.5: Inkomstebron van die grootmoeders

Dertien (86%) grootmoeders ontvang 'n **pleegouertoelaag** van R560 per maand, terwyl die pleegouertoelae in twee (13%) gesinne gestaak is. Tesame hiermee ontvang beide die grootouers **ouderdomstoelae** (R780 per maand) in vyf (33%) huishoudings. Vyf (33%) grootmoeders ontvang 'n **ongeskiktheidstoelaag** wat R780 per maand beloop. Die inkomstes van drie (20%) grootmoeders word aangevul deur onder andere te werk as huishulp (ongeveer R80 per dag), een (7%) doen naaldwerk, in vier (26%) huishoudings dra die familie by om kos te koop, terwyl een (7%) grootvader benewens sy ouderdomspensioen, ekstra geld verdien deur kinders van en na die skool te vervoer.

Hierdie bevindings beaam Wilson en Chipunga (1996:389) se bevindings dat pleegouers meestal pensioenarisse is en finansiële sukkel om pleegkinders te versorg. Verder is daar 'n ooreenkoms met SANC (1987:94-97) se aanbeveling dat die pleegouer verkieslik 'n vaste inkomste moet verdien, buiten die pleegouertoelaag. Die inligting toon 'n duidelike ooreenkoms met Fein et al. (1990:42) se mening dat pleegkinders meestal deur enkel pleegmoeders versorg word, wat self 'n lae inkomste het. Thomas en Mabusela (1991:121-131) se bevinding dat 44,3% van die families in hul studie afhanklik is van 'n pleegouertoelaag met 'n ekstra inkomste uit ouderdoms-, onderhouds-, of ongeskiktheidstoelaag, word bevestig aangesien 11 (80%) van die grootmoeders in

hierdie studie in dieselfde kategorie val. Die bevinding verskil egter van Mokgosi (1997:34, 92) wat bevind het dat slegs 20% van die familiepleegouers in sy studie pensioenarisse is. Daar is 'n sterk ooreenkoms met die bevindings van Fein (1990:43) dat armoede wêreldwyd 'n groot rol speel en dat die meeste pleegsorgplasinge in die VSA in die lae-inkomstegroepe is, en familiepleegouers steeds in 'n toestand van verwaarlosing lewe weens armoede. Uit bostaande is dit duidelik dat 'n pensioen die familiepleegmoeder se bron van inkomste is. Tesame hiermee ontvang die meeste grootmoeders ook 'n pleegouertoelaag.

4.3.1.6 Behuising

Deelnemers is gevra in watter **tipe huis** hulle woon en wat die aard daarvan is. Veertien (93%) van die vyftien gesinne woon in hul eie huis, terwyl een (7%) grootmoeder in haar familie se huis woon. Van hierdie wonings is drie (20%) informele huise, terwyl die res (12 of 80%) permanente baksteenhuise is. Alle onderhoude behalwe een is aan huis van die deelnemers gevoer. Uit waarneming het dit geblyk dat die meeste huise baie netjies was, selfs al was dit informele behuising. Ten tye van die onderhoude is een van hierdie informele huise bykans heeltemal verwoes in 'n brand. Dit blyk dat die meeste grootmoeders in haar eie, permanente huis woon.

- **Gesinsamestelling van die familiepleegsorggesin**

Deelnemers is gevra **hoeveel mense in die huis** woonagtig is. Die totale aantal inwoners per huis het gewissel van twee tot elf persone. In sewe (46%) huise was meer as ses persone woonagtig, wat die huis baie vol gemaak het. 'n Leemte in die studie is dat die oppervlakte van die huise nie vasgestel is nie.

- **Inwoners van die huishouding van die familiepleegsorggesin**

Uit die vraag hoeveel kinders die deelnemer in haar sorg het, is inligting verkry oor die **gesinsamestelling** van die familiegesin. Tabel 4.1 stel die gesinsamestelling van die familiepleegsorggesin voor. Die deelnemers is gevra hoeveel van die volgende persone woon in een huis: eie kinders, ander kleinkinders, familiepleegkinders en ander pleegkinders.

Tabel 4.1: Inwoners in die familiepleegsorggesin

Aantal kinders	1	2	3	4	5	Totaal
Eie kinders	4	5				9
Ander kleinkinders		4	1			5
Familiepleegkinders	10	4			1	15
Ander pleegkinders	1	1				2

(n=15)

Uit tabel 4.1 blyk dit dat in nege (60%) huishoudings die grootmoeders se **eie kinders** by haar inwoon.

Tien (67%) grootmoeders het elk toesig oor een **familiepleegkind**, terwyl vier (26%) grootmoeders toesig het oor twee familiepleegkinders. Een (7%) grootmoeder het toesig oor 5 kleinkinders.

As informele plasing pas vier (26%) grootmoeders elk twee **kleinkinders** op en een (7%) pas drie kleinkinders op. Daar is 'n ooreenkoms met die navorsing deur Wilson en Chipunga (1996:389) waar onderskei word tussen formele en informele pleegsorgplasings aangesien die huidige studie toon dat die vyf (33%) grootmoeders ook ander kleinkinders in informele pleegsorg onder hul toesig het.

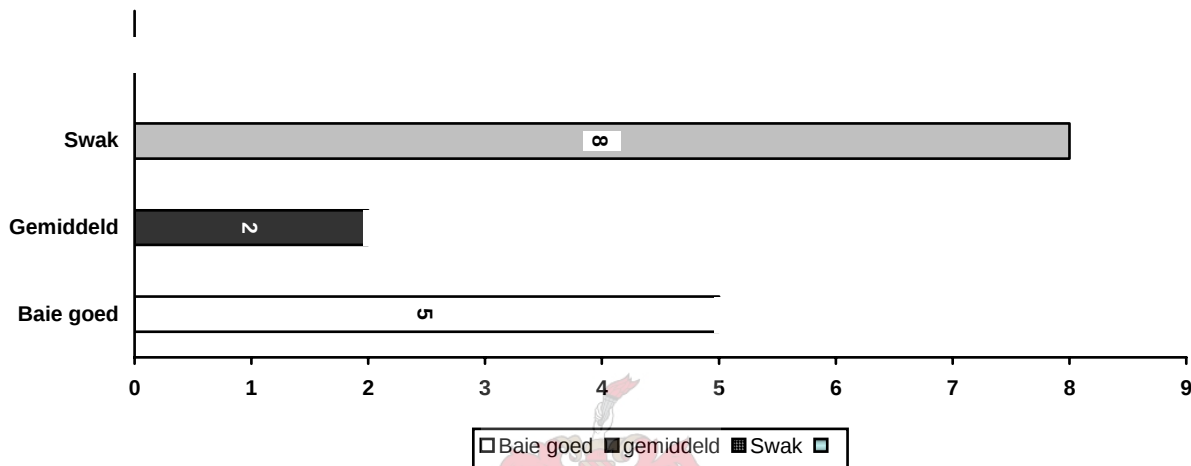
Tesame hiermee het twee (14%) grootmoeders nog **ander pleegkinders**. Die huidige navorsing verskil van die navorsing van Thomas en Mabusela (1991:121-131) wat noem dat 64% van die families twee of meer kinders in pleegsorg het.

National Policy on Families (Department of Social Development, 2004:15) se bevinding dat die swart en bruin gesin die gebruik van die uitgebreide gesin behou, moontlik om kulturele oorwegings, maar ook by gebrek aan voldoende behuising en as teenvoeter vir armoede, word bevestig aangesien die uitgebreide gesin kenmerkend is van die familiepleegsorggesin.

Die afleiding word gemaak dat die gesinsamestelling in die studie die uitgebreide gesin is.

4.3.1.7 Gesondheid

Deelnemers is gevra om hul gesondheid te beskryf. Die grootmoeders se gesondheidsprofiel word in figuur 4.6 weergegee.

n=15

Figuur 4.6: Gesondheid van die grootmoeders

Uit figuur 4.6 blyk dit dat die meeste grootmoeders (8 of 53%) se gesondheid **swak** is. Probleme wissel van asma, diabetes, hoë bloeddruk, artritis, hartprobleme en maagseer. Een (7%) is in 'n rolstoel omdat haar been geamputeer is weens diabetes. Een grootmoeder moet 'n operasie ondergaan. Twee (13%) deelnemers beskou hul gesondheid as **gemiddeld**, met klagtes van asma en hoë bloeddruk. Slegs vyf (34%) noem dat hulle **baie gesond** is. SANC (1987:94-97) bevind dat die pleegouer fisies, emosioneel en psigies gesond moet wees aangesien siekte 'n negatiewe invloed op die kind kan hê. Die teendeel word egter bevind in die studie aangesien die helfte van die grootmoeders (8 of 53%) noem dat hul gesondheid swak is. Daar is 'n mate van ooreenkoms met Everett (1995:241) se studie dat familiepleegmoeders se gesondheid nie na wense is nie. Dit blyk dus dat net meer as die helfte se gesondheid swak is, terwyl die ander helfte gemiddeld en baie goed is. Die afleiding word gemaak dat hoewel die grootmoeder se gesondheid nie goed is nie, dit nie 'n beperkende faktor vir pleegouerskap is nie.

4.3.1.8 Godsdienstverband

Om die godsdienstverband vas te stel, is die grootmoeders gevra aan watter kerk hulle behoort. 'n Groot verskeidenheid kerke is geïdentifiseer wat in tabel 4.1 weergegee word.

Tabel 4.2: Godsdienstverband

Zioniste Kerk	1
Anglikaanse Kerk	2
Suid-Afrikaanse Apostoliese Kerk	1
United/Methodist Church	1
Westland Church	1
Ou-Apostoliese Kerk	1
St Pauls Apostolic Faith Mission	2
Assembly of God	1
Church of Christ	1
Broeders van Vrede	1
Baptiste Kerk	1
AME Church	1
Methodist Church	1

(n=15)

Die rol wat godsdienst in die lewe van die grootmoeder speel, is ondersoek. Alle (15 of 100%) grootmoeders behoort aan 'n kerk. Die kerke wissel van tradisionele, georganiseerde denominasies tot charismatiese kerke. Die afleiding word gemaak dat godsdienstbeoefening en kerklidmaatskap vir die grootmoeder belangrik is.

Samevattend word 'n **profiel** van die grootmoeder as familiepleegouer in Kayamandi saamgestel. Die grootmoeder se ouderdom is meestal bo 51 jaar, sy is enkellopend, en het meestal slegs primêre skool bygewoon. Die meerderheid grootmoeders is werkloos. Verder is die grootmoeder, benewens van die pleegouertoelae, afhanklik van 'n ander staatstoelaag. Die meeste woon in hul eie, permanente huis. Net meer as die helfte van

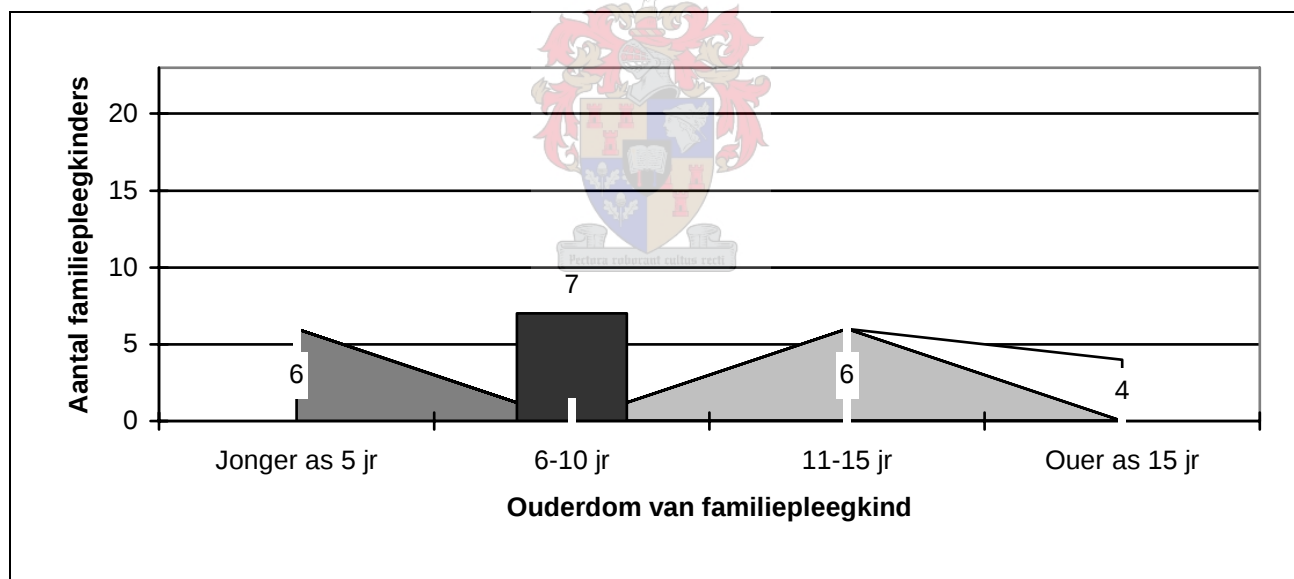
die grootmoeders se gesondheid is swak, terwyl godsdiens 'n belangrike rol speel in haar lewe.

4.3.2 Inligting oor die familiepleegkind

Min inligting is beskikbaar oor die familiepleegkind in Suid-Afrika. Die statistiek van die termynverslag van Kindersorg SA: Stellenbosch (April 2004 - Junie 2004) oor die studie-area Kayamandi is benut. Dit toon dat die pleegsorg-gevallelading van Kayamandi uit 102 gesinne bestaan waarvan 135 kinders in substituuksorg is. Hiervan is 75 kinders in familiepleegsorg. Die gebrek aan inligting in die literatuur maak dit moeilik om 'n profiel van die familiepleegkind vir Suid-Afrika saam te stel.

4.3.2.1 Ouderdom van die familiepleegkind

Drie-en-twintig familiepleegkinders is betrek by die studie. Die huidige ouderdom van die familiepleegkind is gevra. Die ouderdom van die kleinkind word in figuur 4.7 voorgestel.

N=23

Figuur 4.7: Ouderdom van die familiepleegsorgkind

Uit figuur 4.7 blyk dit dat die familiepleegkind se ouderdom egalig versprei is onder 15 jaar. Daar is 'n mate van ooreenstemming met die navorsing van die Komitee van Onderzoek na Pleegsorg (Departement van Gesondheid en Welsyn, 1990:43) wat bevind het dat 29% van kinders in pleegsorg by hul grootouers woon. Gibson (2002a:341-353) se navorsing dat 3.3 miljoen kinders onder die ouderdom van 18 jaar

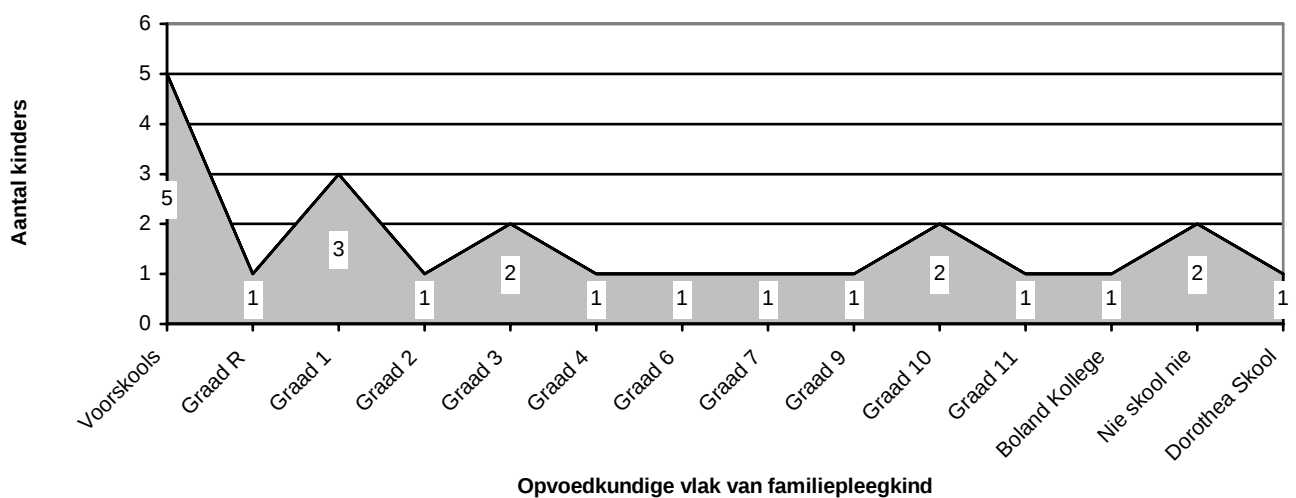
by hul grootouers woon, stem ooreen met die studie. Netso is daar slegs 'n mate van ooreenkoms met bevindings van die National Policy on Families (Department of Social Development, 2004a) dat tot 14% van kinders jonger as ses jaar in staatssubstituutsorg in Suid-Afrika is, aangesien die huidige studie toon dat 26% van die familiepleegkinders jonger as 5 jaar is. Die afleiding kan gemaak word dat die familiepleegkind se ouderdomme egalig versprei is onder die ouderdom 15 jaar. Hierteenoor is die helfte van die grootmoeder se ouderdom meestal bo 51 jaar, dus 'n groot ouderdomsgaping tussen familiepleegmoeder en familiepleegkind.

4.3.2.2 Geslag van die familiepleegkind

Daar is gevra of die familiepleegkind manlik of vroulik is. Dit blyk dat nege (39%) seuns is, terwyl 14 (61%) meisies is. Die meeste familiepleegkinders in die studie is dus vroulik.

4.3.2.3 Opvoedkundige vlak van die familiepleegkind

Die vraag is gevra wat die kleinkind se opvoedkundige vlak is. Figuur 4.8 stel die skolastiese verspreiding voor van die 23 familiepleegkinders wat betrokke was by die studie.

n=23

Figuur 4.8: Opvoedkundige vlak van die familiepleegkind

Vyf (78%) kleinkinders is voorskools. Tien (43%) familiepleegkinders is in die primêre skool, terwyl vier (18%) op hoërskool is. Een kind (4%) woon die Boland Kollege by om 'n kwalifikasie gelykstaande aan graad 12 te verwerf, terwyl twee (9%) nie skool bywoon nie. Een (4%) kind lei aan FAS en woon die Dorothea Skool by. Daar kan afgelei word dat meer as die helfte van die familiepleegkinders in die primêre skool is. Eweneens het 53% van die grootmoeders primêre skool bygewoon en kan sy moontlik die kleinkind behulpsaam wees met skoolwerk.

4.3.2.4 *Probleme wat die familiepleegkind ervaar*

Die grootmoeder is gevra om probleme wat die familiepleegkind ervaar te identifiseer. Die probleme is weergegee in tabel 4.3. Deelnemers mag meer as een kategorie afmerk.

Tabel 4.3: Probleme wat die familiepleegkind ervaar

Probleme	n	%
1. Gedragsprobleme by die skool	2	9%
2. Drank- of dwelmmisbruik	1	4%
3. Ongehoorsaamheid / dissiplineprobleme	3	13%
4. Fisiese gestremdheid	2	9%
5. Emosionele probleme	4	17%
6. Ontwikkelingsprobleme	3	13%
7. Gesondheidsprobleme	4	13%
8. Leerprobleme	5	21%
9. Geen	5	21%
Totaal	30	

(n=23)

* Deelnemers mag meer as een kategorie afmerk.

Uit tabel 4.3 het deelnemers aangetoon dat vyf (21%) familiepleegkinders geen van die bogenoemde probleme ondervind nie, terwyl van die kleinkinders tot vier verskillende probleme ervaar. Leerprobleme word die meeste ondervind (5 of 21%), terwyl vier (17%) kleinkinders emosionele en gesondheidsprobleme ervaar. Drie (13%) kleinkinders

ondervind elk ongehoorsaamheids- en ontwikkelingsprobleme. Fisiese gestremdheid, dissiplineprobleme en gedragsprobleme word elk deur twee (9%) kleinkinders ervaar.

Dit toon 'n mate van ooreenkoms met die navorsing van Roe en Minkler (1998/1999:25-32) wat bevind dat kinders wat by hul grootouer woon, aan beduidende gesondheidsprobleme, byvoorbeeld asma, verswakte immuniteitstelsel en andere ly, aangesien hulle voorgeboortelik blootgestel was aan alkohol of verdowingsmiddels. Netso word Cuddeback en Orme (2002:879-910) se navorsing bevestig dat pleegkinders in gewone pleegsorg gedrags-, emosionele-, ontwikkelings-, of gesondheidsprobleme ervaar as gevolg van hul geskiedenis van verwaarlosing of mishandeling, familie-armoede en geestesprobleme by die ouers. Die afleiding kan gemaak word dat familiepleegkinders leer-, emosionele, gesondheids-, ontwikkelings- en dissiplineprobleme ervaar as gevolg van verwaarlosing of blootstelling aan alkohol op 'n vroeë stadium.

4.3.2.5 Dissiplinerings van die familiepleegkind

Die vraag is gevra hoe die deelnemer die dissipline van die kleinkind hanteer. Verskillende maniere van dissiplinering word genoem. Deelnemers het soms meer as een opsie genoem. Drie tendense kom na vore.

- **Vra die welsyn om betrokke te raak en met die kind te praat (2 of 13%)**

"Ek sal na die welfare gaan en hulle vertel die kind raak nou bietjie stout."

Die welsynsorganisasie word genader vir leiding.

- **Vra familie of die kerk om met die kind te praat (4 of 26%)**

"I will ask the family and the neighbours to talk to them; the mother also talks to them."

"Dissipline is 'n bietjie moeilik omdat die wêreld so verander het. Dis baie moeilik partykeer. My dogter help ook baie."

"I will grow into discipline; I will ask my son to help me if she doesn't want to listen."

"I ask the church members to talk to her, it helps a lot."

Naby familie en/of kerklede word gevra om te help met dissipline.

- **Hanteer die dissipline self (5 of 33%)**

"I'm shouting at them, I can't beat them. But they listen; but I shout, I shout!"

"Ek praat eers hard met hulle.....dan môre slaat ek hulle..."

"I beat him and I shout a lot..."

"I beat her with a shoe...I tell her the social worker will take the money away...."

...is nog klein..sal haar pak gee as dit nodig is...

"When she get older I will discipline her.....I would not let her do what she wants."

" I will take him and sit him down to talk to him."

" If they misbehave, I will show them how to behave...."

(n=15)

Dissiplinerings word toegepas deur te raas, skree, pak te gee of met die kleinkind te praat daaroor.

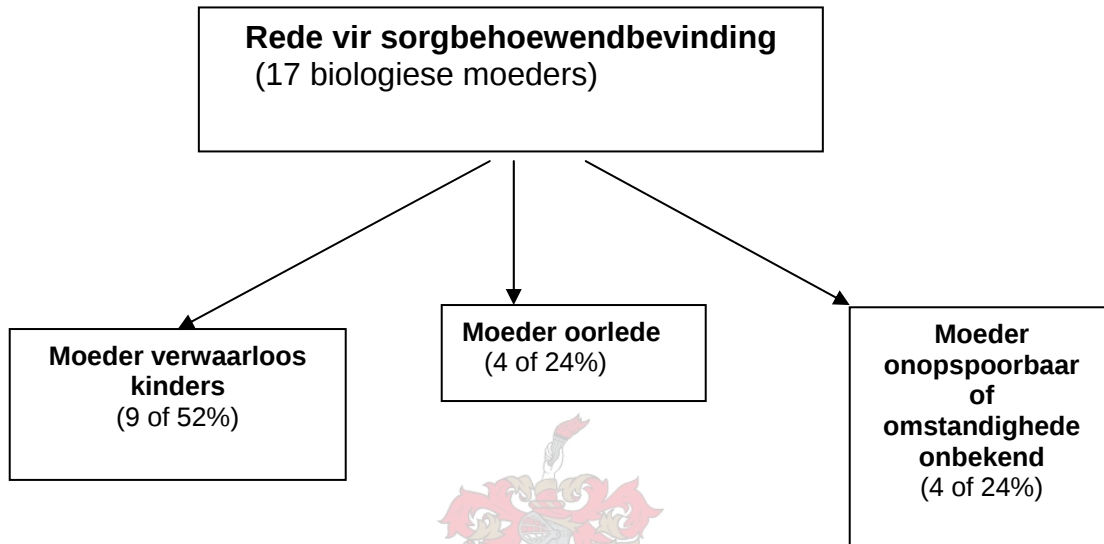
Van die grootmoeders maak van verskeie opsies gebruik. Die maniere van dissipline is om gebruik te maak van familie, die kerk, die welsynsorganisasie of eie dissipline. Eie dissipline wissel van praat, raas en skree, tot 'n pak slaag. Selfhantering (5 of 33%) van dissipline word die meeste toegepas. Daar word ook onsekerheid uitgespreek oor dissiplinering, aangesien een (7%) noem *"I will grow into discipline"*. Die afleiding kan gemaak word dat hulpbronne waarmee die grootmoeder bekend is, naamlik die familie, welsynsorganisasie en kerk gevra word om te help met dissiplinering, anders pas hulle self dissipline toe.

Uit die resultate van die ondersoek blyk dit die **profiel van die familiepleegkind** in die studie as volg te wees: die meeste is meisies, die ouderdomsverspreiding is egalig tussen 0 en 15 jaar, en die meeste kinders is in primêre skool. Sekere probleme, naamlik leer-, emosionele, gesondheids-, ontwikkelings-, en dissiplineprobleme word ervaar as gevolg van verwaarloosing of blootstelling aan alkohol op 'n vroeë stadium.

4.3.2.6 Aanleidende omstandighede tot familiepleegsorgplasings

Antwoorde op die vraag watter omstandighede aanleidend was tot die kleinkind se sorgbehoewendheid, is weergegee in tabel 4.4.

Tabel 4.4: Aanleidende omstandighede tot sorgbehoewendheid

n=17

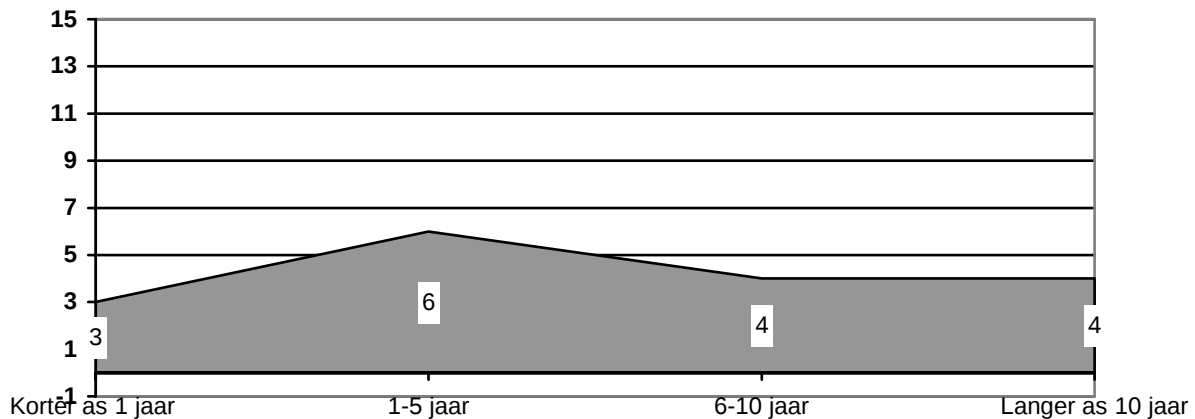
Hoewel vyftien grootmoeders betrek is, het twee (13%) deelnemers elk toesig oor kleinkinders uit twee verskillende ouerhuise; vandaar die totaal van 17 biologiese moeders. Die studie toon dat nege (52%) biologiese moeders hul kinders verwaarloos het. 'n Totaal van vier (24%) moeders is oorlede. Van hierdie vier (24%) sterf drie (18%) weens siekte terwyl hulle by die grootmoeder gewoon het. Een (7%) sterf in 'n ongeluk. Twee (12%) is onopspoorbaar nadat hulle die kinders by die grootmoeder gelos het en vertrek het na Johannesburg, terwyl twee (12%) se omstandighede onbekend is.

Bogenoemde bevindings toon 'n ooreenkoms met die Hersiene Kinderwet (SA Law Commission, 2002:714) se klassifikasie van twee tipes pleegsorg in Suid-Afrika. Eerstens word kinders as gevolg van mishandeling, verwaarloosing of verlating deur hul ouers in pleegsorg geplaas. Hierdie is die tradisionele omstandighede wat lei tot pleegsorg. Tweedens, in gevalle waar die biologiese ouer oorlede is of nie in staat is om die kind te versorg nie, word die familie wetlik aangestel as pleegouer.

Die huidige studie stem ooreen met literatuur (Fein et al. 1990:42; Brown & Bailey-Etta, 1997:65-83; Department of Social Development, 2002-2003:39) wat toon dat in beide die VSA en Suid-Afrika aanleidende faktore soos armoede, MIV/vigs, misbruik van middels, onvoldoende behuising en geweld lei tot die verwaarlosing van kinders. 'n Gebrek aan sosiale ondersteuningshulpbronne kan ook die rede wees waarom daar nie in die kind se basiese behoeftes voorsien word nie en die kind se veiligheid bedreig. Hierdie navorsing toon 'n ooreenkoms met Thomas en Mabusela (1991:121-131) se standpunt dat daar gebruik gemaak word van informele pleegsorg. Verder is daar 'n ooreenkoms met die navorsing van Dorsey et al. (2002:<http://www.findarticles.com/cf-dls/mOMJT/2-13/93610978/> print:jhtml) wat aandui dat die bejaardes die rol as ouer aanvaar aangesien die biologiese ouers of na die stede trek agter werk aan, óf aan MIV/vigs ly. Ander literatuur (Gleeson en Philbun 1996:22; Gibson, 2002a:341-353) beaam die siening dat familiepleegsorg gesien kan word as 'n manier om beskermingsdienste aan 'n kind te verleen binne die familie, terwyl kulturele kontinuïteit behou word, omdat die kleinkind in verskeie gevalle voor sorgbehoewendheid reeds by die grootmoeder gewoon het. Kolomer (2000:87), SANC (1987:9) en die Departement van Gesondheid en Welsyn (1990:29) se standpunt dat die trauma van verwydering versag word deurdat die kleinkind die familie alreeds ken, word beaam deur die navorsing aangesien 15 (65%) uit die 23 kinders alreeds by die grootmoeder gebly het voor die pleegsorgplasing. Die afleiding kan gemaak word dat die kleinkinders sorgbehoewend bevind is omdat die biologiese moeder oorlede is of die kleinkind verwaarloos is.

4.4 DUUR VAN FAMILIEPLEEGOUERSKAP

Die vraag is gevra hoe lank die deelnemer al 'n familiepleegouer is. Figuur 4.9 gee 'n skematiese voorstelling van die reaksie hierop.

n=17

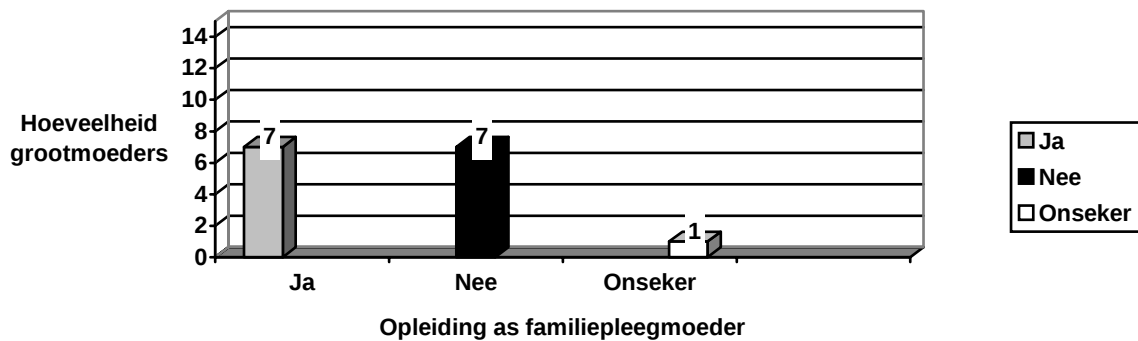
Figuur 4.9: Duur van familiepleegouerskap

Uit figuur 4.9 kan afgelei word dat die aantal jare wat die familiepleegkind in pleegsorg was, egalig versprei is vanaf minder as een jaar tot langer as 10 jaar, met 'n effense verhoging in die tydperk een tot vyf jaar. Hierdie verhoging dui 'n ooreenkoms aan met die bevinding van ASSA 2000 Aids and Demographic model of the Actuarial Society of South Africa (2004) dat MIV/vigs-infeksies sowel as die sterftes hieraan in die Wes-Kaap alleen tussen 2002 en 2005 vier keer vinniger as die bevolkingsaanwas gestyg het aangesien die oorsaak vir sorgbehoewendheid in die studie meestal die gevolg is van die afsterwe van die biologiese moeder.

Daar is ook 'n ooreenkoms met die Jaarverslag van die Departement Sosiale Ontwikkeling (2002-2003:39) dat daar 'n merkbare toename in die toekenning van pleegsorgtoelae tussen April 2000 en April 2003 is. Netso bevestig die Termynverslag van Kindersorg SA: Stellenbosch (April 2004 – Junie 2004) dat daar 'n groeiende behoefte aan pleegouers is as gevolg van die afsterwe van biologiese ouers. Dit blyk dat die duur van die familiepleegsorgplasinge in die studie egalig versprei is van nuwe plasinge tot langer as 10 jaar, met 'n effense verhoging vir die tydperk een tot vyf jaar.

4.5 OPLEIDING AS FAMILIEPLEEGOUER

Die vraag is gevra of die deelnemers enige opleiding as familiepleegouer ontvang het. Hul reaksie word in figuur 4.10 weerspieël.

n=15

Figuur 4.10: Opleiding as familiepleegouer

Op die vraag of die grootmoeders enige opleidingsgeleentheid bygewoon het ter voorbereiding as familiepleegouerskap, het sewe (46%) bevestigend geantwoord, sewe (46%) het 'nee' geantwoord en een (8%) was 'onseker'. Dit blyk dat die persone wat 'nee' geantwoord het, die kleinkinders al vir 'n langer periode in pleegsorg gehad het. Die moontlikheid bestaan dat aangesien agt (53%) van die pleegsorgplasings ses jaar of langer as 10 jaar is, opleiding as pleegouer eers later ingestel is of die grootmoeders vergeet het dat hulle wel die opleiding bygewoon het. Daar is 'n ooreenkoms met SANC (1987:66) se mening dat die familiepleegouers voorbereiding vir pleegsituasie moes ontvang het. Die afleiding word gemaak dat die Kindersorgorganisasie die grootmoeders oplei ter voorbereiding vir familiepleegouerskap.

Op die vraag wat die aard van die opleiding was, het die helfte van die deelnemers aangetoon dat dit die opleiding van Kindersorg SA: Stellenbosch was. Hierdie opleiding staan bekend as *Parenting skills training*. 'n Leemte in die studie is dat die gereeldheid van die opleiding nie vasgestel is nie.

4.6 NA DIE FAMILIEPLEEGSORGPLASING

4.6.1 Kontak tussen familiepleegouer en maatskaplike werker ná pleegsorg-plasing

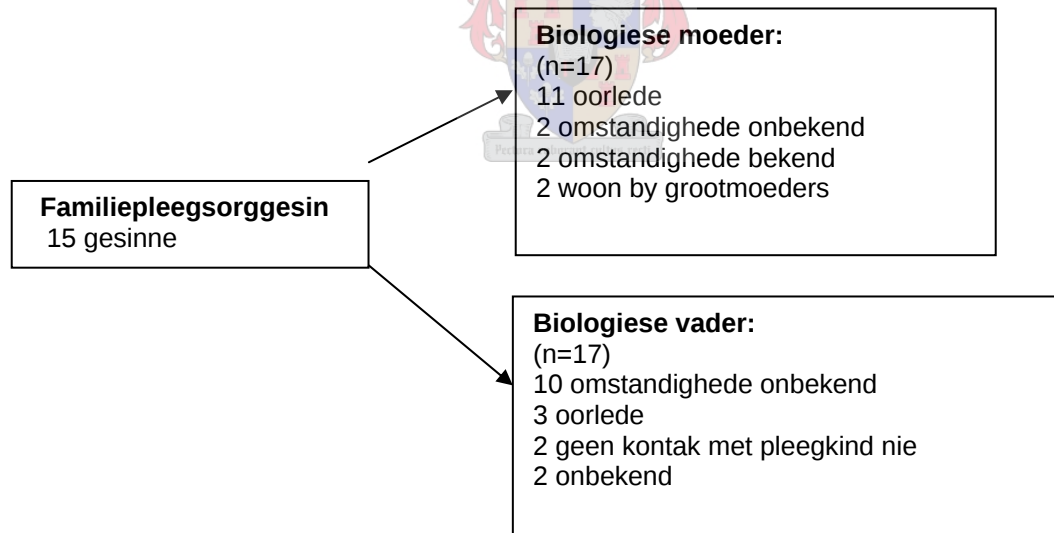
Al 15 (100%) deelnemers reageer positief op die vraag of daar samewerking tussen haar en die maatskaplike werker is. Die kontak met die maatskaplike werker is

periodiek. Die deelnemers besef wel dat indien dienste benodig word, dit hulle vry staan om die werker te kontak. Die ooreenstemming met Dubowitz et al. (1993:154-155) se bevinding dat daar onvoldoende toesig en ondersteuning vir beide die pleegouer en pleegkind is, kan nie bevestig word nie aangesien die gereeldheid van kontak met die werker nie ondersoek is nie, maar slegs of kontak wel bestaan. Dit is 'n leemte in die studie dat die duur van die kontak nie ondersoek is nie. Dit blyk dat daar wel kontak is tussen die maatskaplike werker en die grootmoeder, maar die gereeldheid daarvan is onbekend.

4.6.2 Kontak tussen die familiepleegsorggesin en die biologiese gesin

Deelnemers is gevra of daar kontak is met die biologiese ouers. Die kontak met die moeders word bepaal deur haar omstandighede ná die pleegsorgplasing. Daar is bevind dat sedert die sorgbehoewendbevinding van die kleinkinders, die omstandighede van die biologiese ouers verander het. Tabel 4.5 gee 'n skematiese voorstelling hiervan.

Tabel 4.5: Omstandighede van die biologiese gesin na die familiepleegsorgplasing

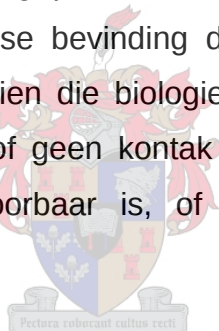

(n=15)

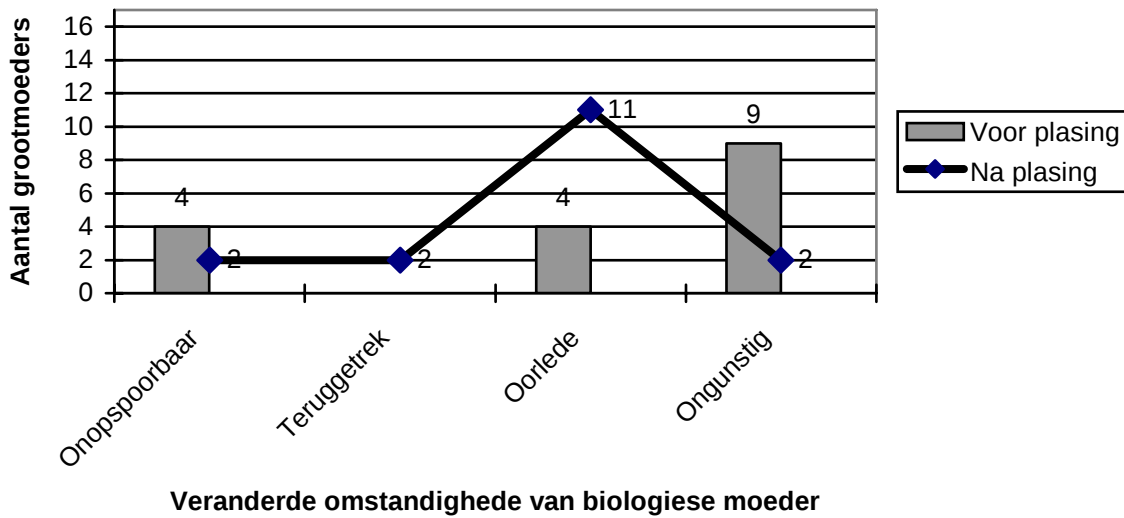
Uit die ondersoek het dit geblyk dat kontak met die biologiese familie na die pleegsorgplasing beperk is. Daar is geen kontak met 13 (76%) van die biologiese gesinne nie. In 11 (65%) gevalle is die **biologiese moeder** oorlede, terwyl twee (12%) biologiese moeders se omstandighede onbekend is. Twee (12%) biologiese moeders

woon weer in dieselfde huis as die kleinkind. Verder swerf een moeder (6%) in Khayelitsha, terwyl 'n ander (6%) in Jamestown woon. Omstandighede van beide (12%) van hierdie moeders klink ongunstig. Dis nie bekend of rekonstruksiedienste aan die moeders gelever word nie. Hierdie inligting bevestig die statistiek van die organisasie wat daarop dui dat meeste van die biologiese ouers oorlede of onopspoorbaar is (Kindersorg SA: Stellenbosch Termyn verslag: April 2004 – Junie 2004).

Die omstandighede van die biologiese moeder het dus verander deurdat nog ses (40%) biologiese moeders sedert pleegsorgplasing oorlede is. Die studie beaam die Komitee van ondersoek na pleegsorg van kinders (Departement van Gesondheid en Welsyn, 1990) se bevinding dat permanensiebeplanning voor die verwydering van die kind uit die ouerhuis behoort te begin, aangesien die meeste biologiese moeders oorlede is en daar reeds besef is dat die familieplasing permanent sal wees. Netso is daar 'n sterk ooreenkoms met SANC (1987:66) se bevinding dat permanente plasings veral van toepassing in Suid-Afrika is aangesien die biologiese ouers óf oorlede is óf die kind verlaat het. Dit blyk dat daar min of geen kontak met die biologiese moeder nie, is aangesien sy oorlede of onopspoorbaar is, of dat terugplasing in die ouerhuis onmoontlik is.

Die **biologiese vader** se betrokkenheid is minimaal. In tien (58%) gevalle is die vader se omstandighede onbekend, in twee (12%) gevalle leef die vader nog, maar is daar geen kontak tussen vader en kind nie, terwyl die vader in drie (18%) gevalle oorlede is. Twee (12%) vaders is onbekend. Gevolglik is die kans op rekonstruksiedienste en terugplasing by die biologiese ouers skraal. Die bevindinge toon 'n ooreenkoms met Brown en Bailey-Etta (1997:65-83) se navorsing dat daar 'n afname is in die terugplasing van kinders by hul biologiese ouers, aangesien meeste van die biologiese ouers oorlede of onopspoorbaar is. Dit blyk dat die biologiese vader meestal afwesig is. Die veranderde omstandighede van die biologiese moeder **voor** pleegsorgplasing teenoor **na** pleegsorgplasing word opsommend en vergelykend in figuur 4:11 voorgestel word.

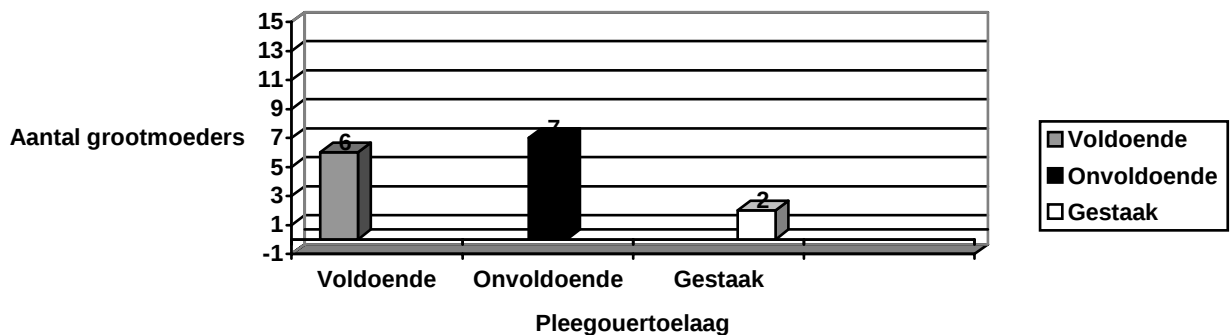
n=17

Figuur 4.11: Veranderde omstandighede van biologiese moeder

Samevattend blyk dit dat omstandighede by die biologiese moeder ongunstig is vir terugplasing aangesien die moeder oorlede of onopspoorbaar is. Die biologiese vader se betrokkenheid by die kind is minimaal.

4.7 PLEEGOUERTOELAAG

Die vraag is gevra of die pleegouertoelaag in die familiepleegkind se behoeftes voorsien. Die reaksie van die deelnemers word weergegee in figuur 4.12.

Figuur 4.12: Pleegouertoelaag

Volgens sewe (46%) grootmoeders voldoen die toelaag in die behoeftes van die familiepleegkind, maar sy spesifiseer dat die familiepleegkind nog klein is (6 jaar en jonger), terwyl ses (40%) geantwoord het dat die toelaag onvoldoende is; teenoor twee (14%) grootmoeders wat nie meer 'n toelaag ontvang nie.

As rede waarom die toelaag te min is, voer die deelnemers van die volgende redes aan:

- *"I want to save money in the bank for his education."*
- *Die kind wil op 'n skooltoer gaan, die geld is nie genoeg nie.*
- *Die geld is te min om die chrèche te betaal en kos te koop.*
- *..... nog geld is nodig vir klere en die skool; hy is 'n tiener.*
- *The grandchild is HIV positive, so medical tests have to be done. We have to go to Red Cross Hospital on a monthly basis. The taxi is expensive.*

Die grootste behoefte vir 'n groter toelaag blyk opvoedkundig van aard te wees.

Die bevindings beaam Davidson (1997:502-510) se studie oor diensbehoefte van die familieversorger wat noem dat aspekte wat na die plasing aandag geniet, byvoorbeeld 'n tekort aan finansies is; maar ten spyte hiervan word die familiepleegkind nog versorg. Die afleiding word gemaak dat die pleegouertoelaag voldoende is terwyl die familiepleegkind nog klein is, maar dat die toelaag later nie altyd kan voorsien in alle behoeftes nie, byvoorbeeld opvoedkundige behoeftes.

4.8 PERMANENSIEBEPLANNING

Onderzoek is ingestel of die familiepleegkind permanent by die grootmoeder kan woon. Drie opsies is gegee, naamlik dat die kleinkind permanent kan aanbly, nie permanent bly nie, of dat die deelnemer onseker is oor die permanentheid van die plasing. Alle grootmoeders (100%) het onvoorwaardelik 'ja' geantwoord op die vraag of die kleinkind permanent by haar kan woon. As motivering het sommige genoem dat daar geen ander familie beskikbaar is om na die kind om te sien nie. Tog het verskeie (3 of 20%) genoem dat die plasing permanent kan wees solank hulle gesond is. Ander (4 of 26%) het die wens uitgespreek dat hulle hoop die plasing is permanent en een (7%) deelnemer het genoem dat sy en die familiepleegkind 'n baie goeie verhouding het en daarom hoop die kind permanent daar kan woon. Daar is 'n ooreenkoms met die bevindings van

Swanepoel (1999:14) en Scannapieco en Hegar (1996:567) dat die meeste familieversorgers bereid is om die familiepleegkind te versorg totdat hy/sy selfversorgend is.

Die bevindings van die studie beaam navorsing van Maluccio et al. (1980:517; Fein et al. 1990:2; SA Law Commission, 2002:715-716) wat noem dat hoewel pleegsorg 'n tydelike maatreël is, dit meestal lei tot permanente plasings. Verder word onderskei tussen langtermyn-pleegsorg wat uitloop op permanente pleegsorgplasings teenoor pleegsorgplasings wat uit die staanspoor permanent is, soos beskryf deur Thoburn (1990:5, 7, 23). Hierdie navorsing bevestig dat vier (24 %) gevalle uit die staanspoor permanente plasings was. Hierteenoor het nog sewe (4%) gevalle later permanente plasings geword, aangesien die biologiese moeder oorlede is en die vader onopspoorbaar is. In twee (11%) gevalle is omstandighede by die biologiese moeder nog steeds ongunstig en blyk dit dat hierdie familiepleegsorgplasings ook permanent van aard is. Dit blyk dat die meeste familiepleegsorgplasings permanent is.

4.9 DIE GROOTMOEDER SE LEEFERVARING AS FAMILIEPLEEGOUER

4.9.1 Huidige stand van sake van die grootmoeder as familiepleegouer

Die respons van die grootmoeder op die vraag om **hul lewe te beskryf nou dat hulle na hul kleinkind omsien**, is positief sowel as negatief. Van die deelnemers het positiewe en negatiewe response gegee.

Die **negatiewe** response is:

- *"Now that I get older it is sometimes difficult to take care of him."*
- *"It is really difficult to take care of the child.....Sometimes I even think of killing myself because I am so depressed. But I love her....But sometimes I can't cope (child is HIV positive)."*
- *"Kyk die kinders het FAS.....hulle is moeilike kinders, jy moet baie geduld hê."*
- *"Omdat hulle nog klein is, moet daar skoongemaak word agter hulle..... as hulle siek is, is ek die enigste een wat opstaan vir hulle....ek is 'n weduwee."*
- *"I am sick and the child is small. When I don't have the power to raise the child anymore I will go to the social worker for help."*

- *"It wasn't nice but I couldn't do anything else.....now I have to sit down and look after the child."*

Die studie toon dat onder andere ouderdom en gesondheid van die grootmoeder struikelblokke is in die versorging van haar kleinkind.

Op 'n **positiewe** noot ervaar sommige grootmoeders hul lewe tans as volg:

- *"I used to char but now I have to stay home. There is no problem to stay home because I love the child."*
- *"I don't see it as difficult because I see them as my own children."*
- *" Daai kinders vat ek net soos my eie.....ek weet nie hoe my lewe anders sou gewees het nie."*
- *"The children is bigger now, they help in the house. The mother also help in the house and the grant also helps. It is not difficult now."*
- *"Dis nie 'n probleem nie.....noudat ek sieker is help die grootste een my baie met die huiswerk."*
- *"... dis vir my baie lekker want sy kan vir my sê ouma het jy al jou pille gedrink, ouma kan ek vir jou tee maak...."*

Die grootmoeder sien die kleinkind as haar eie en die kind is ook 'n hulp in die huis. Dit is dus 'n aanwins om die kleinkind in haar huis te hê.

Daar kan afgelei word dat hoewel die grootmoeder se gesondheid en ouderdom struikelblokke in die versorging van die kleinkind is, die hulp van die kleinkind 'n aanwins in haar huis is.

4.9.2 Verskil in opvoeding tussen die pleegkind en eie kinders

Daar is gepoog om vas te stel of die deelnemer die kleinkind anders grootmaak as haar eie kinders. Alle grootmoeders (100%) het geantwoord dat hulle die kleinkinders op dieselfde wyse grootmaak as hul eie kinders. Een (7%) het genoem dat aangesien die biologiese moeder terug is in die huis, sy nie meer so betrokke is by die kleinkind se opvoeding nie. Reaksies ter toeligting was as volg:

- *"....I would not like to reprimand her. I think because she is a grandchild there is a softer spot. With my own children I wouldn't allow this much, but because she is my grandchild, I'm much too lenient."*
- *"Ek is seker te oorbesorg oor die kinders...."*
- *"Ek is meer op haar as wat ek op my dogters was."*
- *"Ek het hulle grootgemaak net soos ek my eie kinders grootgemaak het....maar dis swaar by die nuwe Suid-Afrika want die kinders sê nou hulle het hul eie reg...met die eie kinders het jy geslaag maar as jy nou slaag gaan jy hof toe...."*

Die reaksies wissel van oorbesorgdheid tot uitermate streng. Uit bogenoemde kan afgelei word dat die grootmoeders poog om die kleinkind op dieselfde manier as haar eie kind op te voed. Dit is belangrik om daarop te let dat die familiepleegkinders in die meeste gevalle nog klein is en dat die verskillende lewensfasies van bejaarde grootmoeder teenoor die kleinkind onder 15 jaar, die opvoeding van die kleinkind ook kan beïnvloed.

4.9.3 Lewensbeskouing van die grootmoeder

Op die vraag hoe die grootmoeder gedink het die lewe op hierdie ouderdom sal wees, is uiteenlopende antwoorde gekry. Deelnemers kon meer as een antwoord gee. Die response verskil van positiewe tot negatiewe ervarings.

Positiewe ervarings

Vir **twee** (13%) grootmoeders is die versorging van die kleinkind geen probleem nie, aangesien die biologiese moeder weer terug is in die huis en weer haar rol as moeder vervul.

Drie (20%) kan hulle nie indink hoe dit sou wees sonder die kleinkinders nie.

Vier (26%) het genoem dat aangesien die gesin reeds by haar ingewoon het, die aanpassing om die versorging van die kleinkind oor te neem, nie so groot was nie.

Een (7%) grootmoeder noem dat aangesien haar dogter nie na die kind kon kyk nie, sy die situasie verkies soos dit tans is en dit nie anders sou wou gehad het nie.

Die afleiding kan gemaak word dat die positiewe reaksie toe te skryf is aan die sterk familiegebondenheid wat moontlik by die informele plasing by die uitgebreide gesin ontstaan het, voor sorgbehoewendheid.

Hierteenoor beklemtoon **twee** (13%) van bogenoemde grootmoeders die sterkte van godsdiens in hul lewe, naamlik "*.....ek was nog altyd iemand wat lief was om te gaan bid, die lewe het nie veel verander nie.....*" en "*I don't know how my life would have been. God knows; I don't question Him.*" Hieruit is dit duidelik dat die kerk deel is van die grootmoeder se leefwêreld.

Negatiewe ervarings

Twee (13%) deelnemers het erken dat dit moeilik is met die kleinkinders: "*....dis moeilik met die FAS kinders....ek het gedink dat ek op hierdie ouderdom al bietjie kan begin rus sodat die kinders iets vir my kan doen, maar dit werk nie so nie.*" Die ander grootmoeder noem dat sy baie werksgeleenthede verloor het aangesien die kleinkind MIV positief is en meer persoonlike versorging nodig het "*....I have a lot of qualifications but I'm not doing anything with it. The child is too young to leave.....you see how depressing it is.*" Bogenoemde toon 'n duidelike ooreenkoms met Kolomer (2000:89) se bevindings oor die rolveranderings van die grootmoeder van onafhanklike, werkende wese, na die rol van ouer.

Twee (13%) grootmoeders het geantwoord dat aangesien hulle hul besigheid moes staak om na die kleinkind om te sien, hulle moontlik vandag nog hul eie besigheid sou bedryf het.

Uit bostaande blyk dat die rolverandering van grootmoeder na primêre versorger moeilik is, aangesien die grootmoeder reg is om te rus. Eweneens is die verlies aan werk weens die rolverandering 'n negatiewe ervaring wat lei tot depressie.

(n = 15)

*Deelnemers kon meer as een antwoord gee

Dit blyk dat die lewensbeskouing van die grootmoeder as familiepleegouer meestal positief is as gevolg van familiegebondenheid. Tog dra die veranderde rol van grootmoeder na primêre versorger by tot angstigheid en depressie.

4.9.4 Die rol van die familiepleegouer

Op die vraag hoe die deelnemer haar rol as familiepleegouer sal beskryf, word positiewe en negatiewe response verkry. Die reaksies word in tabel 4.6 voorgestel.

Tabel 4.6: Reaksie oor die rol as familiepleegouer

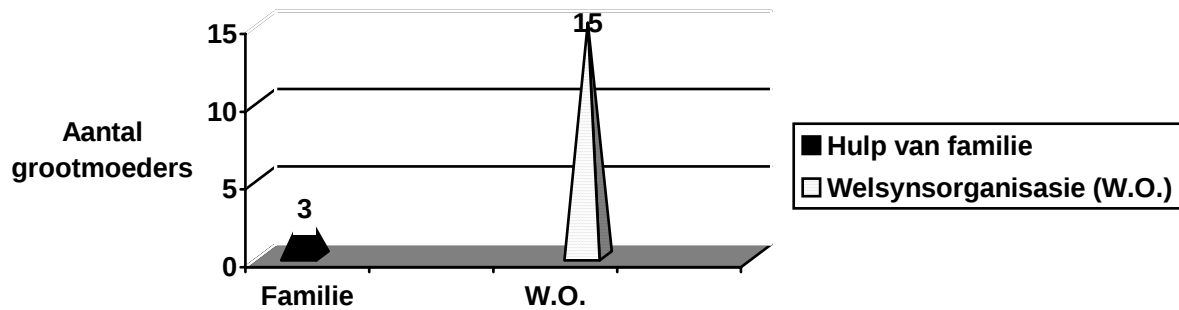
Dis 'n moeilike rol 4 (27%) grootmoeders	- <i>The problem is that I feel sick, now I worry about him when I'm sick;</i> - <i>very depressing but I still love the child;</i> - <i>ek is soms moedeloos maar plek-plek is hulle 'n genot;</i> - <i>to be a foster mother is difficult, now it is better.</i>
Dis nie so moeilike rol nie 11 (73%) grootmoeders	- <i>Daar is niks moeilik nie;</i> - <i>it is company for me;</i> - <i>if you believe in God everything you do is easy, so it is not difficult to look after the children;</i> - <i>the mother helps me.</i>

(n=15)

Die huidige navorsing toon 'n ooreenkoms met Kolomer (2000:89) se bevindings oor rolveranderings, aangesien gemengde gevoelens - byvoorbeeld onsekerheid, konflik, oorbelading, en angstigtheid - kenmerkend is van die grootmoeder in die rol van primêre versorger. Dit blyk dat die veranderde rol van die familiepleegmoeder gekenmerk word deur botsende gevoelens.

4.9.5 Hulp in die versorging van die familiepleegkind

Figuur 4.13 word gebruik om die vraag te illustreer of die grootmoeder van bystand van die welsynsorganisasie en/of familie in die versorging van die kleinkind sal gebruik maak. Meer as een antwoord kon gegee word.

n=15

* Deelnemers kon meer as een antwoord gee

Figuur 4.13: Hulp in die versorging van die familiepleegkind

Al 15 (100%) grootmoeders het geantwoord dat die welsynsorganisasie genader sal word vir hulp. Slegs drie (20%) deelnemers het gesê dat van familie se hulp gebruik gemaak sal word. Dit blyk dat die grootmoeders meer staatmaak op 'n formele bron, naamlik die welsynsorganisasie, as op die informele bron, naamlik die familie.

- **Tipe hulp**

Die grootmoeder is gevra om die verlangde hulp te spesifiseer. Tabel 4.7 toon die response van die grootmoeder. Meer as een opsie opsie kon genoem word

Tabel 4.7: Tipe hulp verlang

Informele bron/familie	n	Formele bron/ W.O.	n
Voorsien voedsel	1	Ouerleiding	1
Help met huishouding	2	Berading	2
Finansiële hulp	1	Finansiële bystand	4
		Dissiplinerig	6
		Dwelminligting	1
		Ondersteuning	3
Totaal	5		17

(n=15)

*Deelnemers kon meer as een antwoord gee.

Die grootmoeders verlang meestal hulp van die formele bron, naamlik die **welsynsorganisasie**. Leiding met dissiplinering (6 of 40%) word meestal gevra, gevolg deur finansiële bystand (4 of 27%). Daarna volg 'n behoefte aan ondersteuning (3 of 20%), berading (2 of 13%), ouerleiding (1 of 7%) en dwelminligting (1 of 7%). Dit blyk dat die grootmoeder 'n behoefte het aan ondersteuningsdienste wat dissiplinering, ouerleiding en berading insluit. Finansiële bystand word ook benadruk.

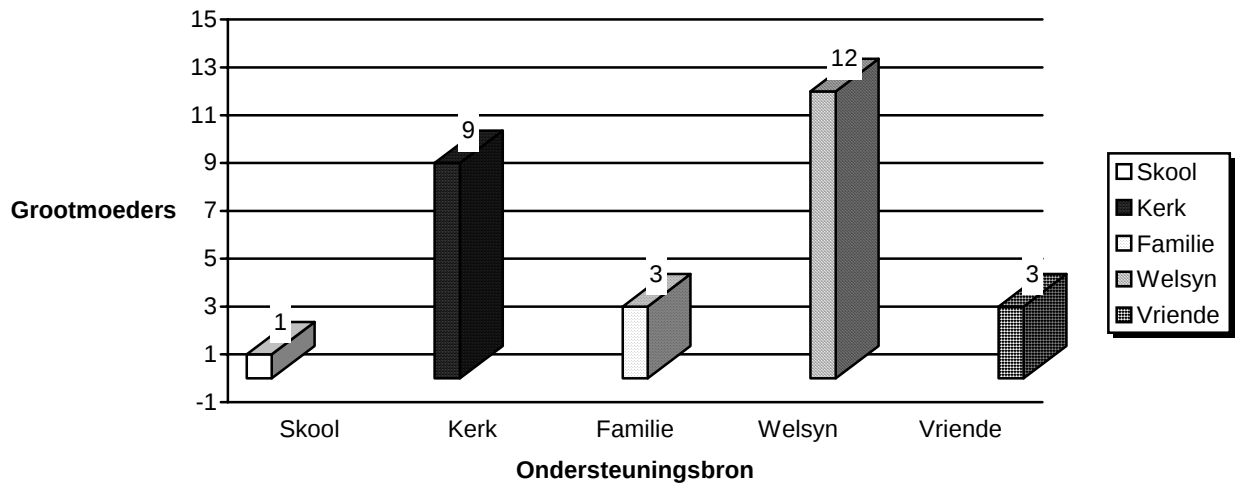
Hierteenoor is hulp van die **familie** meestal gemik op fisiese behoeftes, byvoorbeeld voedsel. Die afleiding kan gemaak word dat die tipe hulp wat die grootmoeder benodig, spesifiek betrekking het op die rolverandering wat familiepleegsorg meebring.

4.9.6 Die houding van die gemeenskap

Tydens die ondersoek wou die navorser vasstel of die gemeenskap se houding teenoor die grootmoeder verander het vandat sy die familiepleegmoeder is. Al 15 (100%) grootmoeders het gesê dat daar geen verandering in die gemeenskap se optrede teenoor hulle is nie. Die gemeenskap het meestal geweet die biologiese moeder van die familiepleegkind is siek en het hulp van die grootmoeder gekry, of die kleinkinders is in die grootmoeder se huis gebore, of die kleinkinders het hulp benodig en die grootmoeder het ingetree. Dit blyk dat die gemeenskap geen vooroordeel toon teenoor familiepleegsorg nie, aangesien die uitgebreide gesin steeds die gebruik is.

- **Ondersteuning in gemeenskap**

Die deelnemers is gevra om ondersteuningsbronne in die gemeenskap te identifiseer. Verskeie opsies, byvoorbeeld die kerk, skool, vriende en andere, is genoem. Die tipe hulpbronne wat deur die grootmoeder gebruik word, word deur figuur 4.14 voorgestel.

(n=15)

*Deelnemers kon meer as een opsie merk.

Figuur 4.14: Ondersteuningsbron

Die deelnemers noem dat die familiepleegkind nog klein is en daarom word die **skool** tans nie as hulpbron gesien nie. Die grootmoeders maak meestal staat op die hulp van die **kerk** (9 of 60%) en die **welsyn** (12 of 80%). Die belangrikheid van die kerk as ondersteuningsbron kom na vore uit van die reaksies van deelnemers op die vraag of die pleegouertoelaag voorsien in die behoeftes van die pleegkind: *"It is enough, it is a gift of God,"* of, as reaksie oor haar rol as familiepleegmoeder *"if you believe in God, everything you do is easy..."* Hierteenoor word **vriende** (3 of 20%) en **familie** (3 of 20%) minder belangrik geag as die ondersteuningsbron.

Die *National Policy for Families* (Department of Social Development, 2004:11) se bevinding word bevestig dat armoede bydra tot die gebrek aan hulpbronne in gemeenskappe, om gesinne te ondersteun. Die genoemde dokument bevestig verder dat die verdwyning van ubuntu tot groot druk lei op welsynsorganisasies wat onvoldoende hulpbronne het om komplekse gesinsprobleme aan te spreek. Die afleiding kan gemaak word dat die grootmoeder meer op die formele hulpbronne, naamlik die kerk en die welsynsorganisasie, steun as op die familie en gemeenskap.

4.9.7 Probleme van die grootmoederversorger

Ten einde die deelnemer se leefervaring as familiepleegouer vas te stel, is spesifieke probleemareas, soos bevind in die literatuurstudie, geïdentifiseer. Die deelnemer is gevra watter van die volgende sy ervaar. Tabel 4.8 dui die bevindings aan. Deelnemers kon meer as een opsie kies.

Tabel 4.8: Probleme van die grootmoederversorger

Ervaringe	Nee	Ja	Nie van toepassing	Totaal
Onsekerheid oor versorging	9	2	4	15
Konflik oor dissiplinering	10	1	4	15
Angstigheid oor eise	9	3	3	15
Depressie	9	1	5	15
Mislukking	10	1	4	15
Geen van genoemde ervarings	6	9		15

n=15

* Deelnemers kon meer as een opsie kies.

Een deelnemer (7%) noem dat sy angstig is oor haar rol as familiepleegouer aangesien beide pleegkinders FAS het. Dit laat haar soms moedeloos voel. Die literatuur bevestig dat nuwe uitdagings en verhoudings van die ouerskaprol drastiese veranderings meebring. Hierdie veranderings lei tot depressie, isolasie en angstigheid (Gibson, 2002a:341-353; Cox, 2003:127-130; Lawrence-Webb et al., 2003:137-138). Netso ervaar 'n ander deelnemer (7%) depressie en angstigheid oor die eise van ouerskap en onsekerheid oor die rol, aangesien die kleinkind MIV positief is. Hierdie deelnemer se reaksie toon 'n duidelike ooreenkoms met Roe en Minkler (1998/1999:25-32) se bevinding dat die grootmoeder 'n gevoel van isolasie en skaamte ervaar oor hul kinders se status as MIV/vigs pasiënte. Nog een (7%) deelnemer moet 'n operasie ondergaan en sy is bekommerd oor wie na die kleinkind sal kyk as sy in die hospitaal is of wegval. 'n Ander deelnemer (7%) is bekommerd dat sy sal sterf en niemand na die kind kan kyk

nie. Albei (14%) hierdie deelnemers het geen ander familie nie. Gevolglik beaam die studie die bevindings van Ingram (1996:553, 558; Roe & Minkler, 1998/1999:25-32; Everett, 1995:242; Beeman & Boison, 1999:315-338; Gibson, 2002a:341-353) dat die gevoel van morele verpligting teenoor familie 'n groot rol speel aangesien familie verkies dat die kinders nie by vreemde mense moet opgroei nie.

Nege (60%) grootmoeders noem dat hulle geen van die genoemde probleme ervaar nie. Een (7%) van hulle noem dat sy 'n goeie ondersteuningstruktuur het, naamlik, familie, kerk en gemeenskap. 'n Ander (7%) deelnemer noem dat die biologiese moeder haar rol weer oorgeneem het, so sy bekommer haar nie meer oor die kleinkind nie, terwyl twee (13%) deelnemers noem dat as hulle hulle nie oor die kleinkind ontferm het nie, die kind sekerlik al dood sou gewees het. Die afleiding kan gemaak word dat net meer as die helfte van die grootmoeders geen van die genoemde probleme wat die veranderde rol wat die kleinkind se versorging meebring, ervaar nie. Die minderheid van die grootmoeders ervaar depressie, angstigheid en onsekerheid as familiepleegouer.

4.10 SAMEVATTING

Die empiriese studie het ten doel gehad om inligting aan maatskaplike werkers te verskaf oor die ervaring van grootmoeders as familiepleegouer. Samevattend blyk dit dat die leefervaring van die grootmoeder as familiepleegouer gekenmerk word met botsende gevoelens van liefde vir die kleinkind tot depressie oor die verantwoordelikheid as ouer. Gevolgtrekkings en aanbevelings oor die empiriese studie word in hoofstuk vyf aangebied.

HOOFSTUK 5

GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

5.1 INLEIDING

Die doel van hierdie hoofstuk is om gevolgtrekkings en afleidings te maak oor die grootmoeder se ervaring van familiepleegsorg in Kayamandi. Literatuur oor hierdie onderwerp in Suid-Afrika is beperk en die studie poog om in die leemte te voorsien. In hierdie hoofstuk word die gevolgtrekkings voortspruitend uit hierdie navorsing geformuleer en aanbevelings gemaak.

Hierdie aanbevelings sal riglyne aan maatskaplike werkers verskaf oor grootmoeders se ervaring van familiepleegplasings in Kayamandi. Om hierdie doelstelling te bereik, is die eerste twee doelwitte in hoofstuk twee en drie beskryf, terwyl die grootmoeders se ervaring van familiepleegsorg in Kayamandi, Suid-Afrika, in hoofstuk vier beskryf is.

5.2 GEVOLGTREKKINGS

Die gevolgtrekkings is op die empiriese studie gebaseer. Die grootmoeder as familiepleegouer is ondersoek. Eerstens is na 'n profiel van die grootmoeder gekyk. Daarna is die twee ander komponente van familiepleegsorg, naamlik die familiepleegkind en die biologiese ouer, ondersoek. Verder is daar na die grootmoeder se leefervaring van familiepleegsorg gekyk.

5.2.1 Profiel van die grootmoeder

Die ouderdom van die grootmoeder is meestal bo 61 jaar. Die gevolgtrekking kan gemaak word dat die grootmoeder in die bejaarde lewensfase is. Verder is die grootmoeder meestal enkellopend. Sy beskik oor 'n lae opvoedkundige vlak en die meerderheid deelnemers het nie primêre skool voltooi nie. Sy is werkloos, wat haar afhanklik maak van 'n ander inkomste. Die bron van inkomste is grotendeels 'n staatspensioen wat tesame met 'n pleegouertoelaag ontvang word. Gevolglik kan sy nie 'n hoë lewenstandaard handhaaf nie en leef die familiepleegkind moontlik nog steeds in armoede. Die grootmoeder woon meestal in haar eie permanente huis, wat sy deel met

haar uitgebreide gesin. Hierdie multi-generasie-gesin bestaan uit eie kinders, familiepleegkind/ers (wat ook haar kleinkind is), ander kleinkinders wat informeel in haar sorg geplaas is, en soms nog ander pleegkinders, met ander woorde die huise is oorbewoon. Hoewel die grootmoeder se gesondheid nie goed is nie, is dit nie 'n beperkende faktor vir familie-pleegouerskap nie. Die gevolgtrekking word gemaak dat die grootmoeder 'n meelewende kerklidmaat is.

5.2.2 Profiel van die familiepleegkind

Die familiepleegkind se ouderdom is egalig versprei en meestal onder 15 jaar. Die meeste van die kleinkinders in die studie is vroulik. Die grootste groep familiepleegkinders is in die primêre skool, met 'n groot groep wat voorskools is. Die gevolgtrekking word gemaak dat die familiepleegkind 'n laerskoolkind is in die voorskoolse, middelkinderjare- en adolessente lewensfase. Die familiepleegkinders het leer-, emosionele-, gesondheids-, ontwikkelings-, en dissiplineprobleme as gevolg van verwaarloosing of blootstelling aan alkohol op 'n vroeë stadium, met ander woorde die versorging van die kleinkind stel hoë eise aan die grootmoeder as gevolg van hierdie probleme. Vir handhawing van dissipline maak die grootmoeder gebruik van die welsynsorganisasie, kerk en familie. Die gevolg is dat sy van bronne gebruik maak waarmee sy bekend is. Andersins pas sy self dissipline toe deur te praat, raas of pak slae te gee, met ander woorde omdat die kinders nog jonk is, is hierdie metodes nog effektief.

5.2.3 Aanleidende omstandighede tot familiepleegsorgplasing

Die aanleidende faktore vir sorgbehoewendheid is dat die biologiese moeder oorlede is of die kind verwaarloos is. Gevolglik stem die aanleidende faktore ooreen met die kinderswet. Die duur van die pleegsorgplasing is egalig versprei van onlangs tot langer as 10 jaar met 'n effense verhoging in die tydperk vanaf 2000-2005 (1 tot 5 jaar). Die gevolgtrekking word gemaak dat familiepleegplasing langtermynplasing is. Verder is die helfte van grootmoeders opgelei deur Kindersorg SA: Stellenbosch as voorbereiding vir hul rol as familiepleegouer. Gevolglik is die grootmoeder ingelig oor die eise en verwagtings van familiepleegouerskap. Hoewel daar kontak is tussen die maatskaplike werker en die grootmoeder, is die gereeldheid hiervan onbekend. Die gevolgtrekking

word gemaak dat daar nie gereelde ondersteuningsdienste aan die grootmoeder gelewer word nie. Hierteenoor is daar min of geen kontak met die biologiese moeder, aangesien sy oorlede of onopspoorbaar is. Dieselfde kan van die biologiese vader gesê word, aangesien hy meestal onbekend of onopspoorbaar is. Met ander woorde terugplasing van die kleinkind in die ouerhuis is onwaarskynlik en gevolglik is familiepleegsorgplasings permanente plasings. Die meeste grootmoeders ontvang 'n pleegouertoelaag wat tans voldoende is, aangesien die familiepleegkind meestal jonger as 15 jaar is. Die gevolgtrekking word gemaak dat die pleegouertoelaag slegs in die kleinkind se basiese behoeftes voorsien.

5.2.4 Die leefervaring van die grootmoeder as familiepleegouer

Hoewel die grootmoeder se gesondheid en ouderdom struikelblokke in die versorging van die kleinkind is, is die kleinkind se hulp 'n aanwys in haar huis. Gevolglik is haar leefervaring as familiepleegouer gekenmerk deur teenstrydighede. Verder maak die grootmoeder die kind op dieselfde wyse as haar eie kinders groot en wissel die opvoeding van uitermate streng tot oorbesorg. Met ander woorde die grootmoeder se opvoeding berus op ouer metodes, die geslaagdheid en toepassing hiervan op 'n kind van 'n ander generasie word bevraagteken. Die veranderde rol van grootmoeder na primêre versorger dra by tot depressie en angstigheid, maar familiegebondenheid met die kleinkind maak haar lewensbeskouing meestal positief. Net meer as die helfte van die grootmoeders ervaar geen probleme wat die veranderde rol as versorger van die kleinkind meebring, terwyl die minderheid van die grootmoeders depressie, angstigheid en onsekerheid ervaar. Die gevolgtrekking word gemaak dat die rol as primêre versorger gekenmerk word deur botsende gevoelens. As hulp in die versorging van die kleinkind maak die grootmoeder staat op die welsynsorganisasie en die kerk, in plaas van familie. Gevolglik geniet formele bronne as hulpbron voorkeur. Die tipe hulp wat die grootmoeder verlang is ondersteuning in die rol as familiepleegouer. Finansiële bystand is ook 'n behoefte. Met ander woorde die tipe hulp wat familiepleegsorg meebring het spesifiek betrekking op die rolverandering **van** grootouer **na** primêre versorger. Die gemeenskap toon geen vooroordeel teenoor die grootmoeder as familiepleegouer nie, wat tot die gevolgtrekking lei dat die uitgebreide gesin steeds in gebruik is in die gemeenskap.

5.3 AANBEVELINGS

Op grond van die empiriese studie is gevolgtrekkings gemaak op grond waarvan aanbevelings gemaak word wat as riglyne deur maatskaplike werkers gebruik kan word.

5.3.1 Die grootmoeder as familiepleegouer

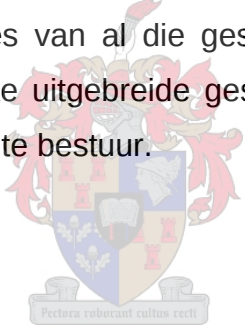
Dit word aanbeveel:

- Dat 'n ondersteuningsprogram spesifiek vir grootmoeders wat familiepleegouers is, ontwikkel word wat gerig is op begrip van die behoeftes van die pleegkind in die bepaalde lewensfase.
- Dat die welsynsorganisasie in samewerking met kerke gereelde ondersteuningsgroepe vir die familiepleegouer aanbied.
- Dat lede van die uitgebreide gesin betrek word by die ontwikkeling van 'n gevalleplan waarvan sterktes van al die gesinslede geïdentifiseer, leemtes en behoeftes binne die betrokke uitgebreide gesin aangespreek en lede bemaagtig word, om hierdie proses self te bestuur.

5.3.2 Die familiepleegkind

Dit word aanbeveel:

- Dat ondersteuningsgroepe begin word vir die familiepleegkind met die hulp van vrywilligers, ouer familiekinders of ander skoolkinders om leerprobleme aan te spreek.
- Dat ondersteunende dienste as voorkomende dienste aan die familiepleegkind gelewer word aangesien die meerderheid van die familiepleegkinders tans nog jonk is en nie groot probleme ervaar nie.
- Dat probleme van die kleinkind deur die welsynsisteem in samewerking met ander dissiplines - byvoorbeeld onderwysers, skoolsielkundige en klinieksuster - aangespreek word.

5.3.3 Die leefervaring van die grootmoeder as familiepleegouer

Dit word aanbeveel:

- Dat maatskaplike werkers spesifiek aandag gee aan die veranderde rol van grootmoeder na primêre versorger in die opleiding as familiepleegouer.
- Dat maatskaplike werkers die opleiding as familiepleegouer opvolg met deurlopende opleidingssessies. Hier kan van vrywilligers gebruik gemaak word by inligtingssessies oor relevante onderwerpe en spesifieke probleemareas vir die grootmoeder.

5.4 RIGLYNE VIR VERDERE NAVORSING

By die gebrek aan literatuur oor die grootmoeder as familiepleegouer, word daar aanbeveel dat verdere navorsing gedoen word oor hierdie onderwerp. Onderwerpe wat ondersoek kan word, is die verskillende lewensfases (naamlik bejaarde teenoor jonger kind) in familiepleegsorg, die ontwikkeling van diensleweringprogramme spesifiek vir die grootmoeder as familieversorger, en die rolsverandering van grootmoeder na primêre versorger.

5.5 SAMEVATTING

Die literatuurstudie en empiriese studie het gedien as riglyn vir die afleidings en aanbevelings soos uiteengesit in hierdie hoofstuk. Die verkennende studie soos uiteengesit in die vyf hoofstukke, is voltooi. Die grootmoeders as respondente het die studie moontlik gemaak deur die voltooiing van die vraelyste en sodoende is die doelstelling en doelwitte van hierdie studie bereik.

BIBLIOGRAFIE

ALLEGRIITI, I. & GRAY, M. 2005. Mamphela Ramphele and Xhosa culture: some insights on culture, self-determination and human rights for South African Social Work. **Social Work/Maatskaplike Werk**, 41(2):131-142.

ALTSHULER, S.J. 1999. Constructing genograms with child in care: Implications for casework practice. **Child Welfare**, 78(6):777-790.

ASSA 2000. **AIDS and Demographic model of the Actuarial Society of South Africa**. [Intyds:] <http://www.assa.org.za>. 8 Augustus 2004.

BABBIE, E. & MOUTON, J. 2001. **The practice of social research**. Kaapstad: Oxford University Press.

BEEMAN, S. & BOISEN, L. 1999. Child Welfare Professionals' attitudes toward kinship foster care. **Child Welfare**, 78(3):315-338.

BENADE A. 2002. **Inleiding tot Kinder- en gesinsorgdienste: Studiegids**. Stellenbosch: Departement Maatskaplike Werk.

BENNEDICT, M.I.; ZURAVIN, S. & STALLINGS, R.Y. 1996. Adult functioning of children who lived in kin versus nonrelative family foster homes. **Child Welfare**, 75(5):529-549.

BERRIDGE, D. 2003. Child care. **Research Matters**, 16:17-23.

BLYTHEWAY, B. 2003. Everyday living in later life. **British Journal of Social Work**, 33(7):980.

BROWN, A.W. & BAILEY-ETTA, B. 1997. An out-of-home care system in crisis: Implications for African American children in the child welfare system. **Child Welfare**, 76(1):65-83.

COOK, J.F. 1995. A history of placing-out. The orphan trains. **Child Welfare**, 74(1):181-197.

COX, C.B. 2003. Designing interventions for grandparent caregivers: The need for an ecological perspective for practice. **Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services**, 84(1):127-134.

- CRONJE, J.I. 1996. The role of social work management in the empowerment of communities and clients. **Social Work/Maatskaplike Werk**, 32(1):37-45.
- CUDDEBACK, G.S. & ORME, J.G. 2002. Training and services for kinship and nonkinship foster families. **Child Welfare**, 81(6):879-910.
- DANZY, J. 1996. Philadelphia's collaborative process for building a responsive agenda for kinship care. **Child Welfare**, 75(5):651-662.
- DAVIDSON, B. 1997. Service needs of relative caregivers. A qualitative analysis. **Families in Society**, 78(5):502-510.
- DEMOCRATIC ALLIANCE. [Intyds]: <http://www.da.org.za/da/site/eng/news/article.aspID=4283> [22 Maart 2005].
- DEPARTEMENT VAN GESONDHEID EN WELSYNSDIENSTE 1990. **Verslag van die komitee van ondersoek na pleegsorg van kinders**. Pretoria: Staatsdrukker.
- DEPARTMENT OF SOCIAL DEVELOPMENT 2002-2003. **Annual Report**. Pretoria: Departement van Sosiale Ontwikkeling.
- DEPARTMENT OF SOCIAL DEVELOPMENT 2003. **Fact sheet: Social grants beneficiaries. Press briefing by Minister Zola Skweyiya**. [Intyds:] <http://www.welfare.gov.za/media> [16 Maart 2004].
- DEPARTMENT OF SOCIAL DEVELOPMENT 2004a. Final Draft. **National Policy on Families**. [Intyds:] <http://www.welfare.gov.za> [31 Oktober 2004].
- DEPARTMENT OF SOCIAL DEVELOPMENT 2004b. **Service Delivery model for Developmental Social Services**.
- DEPARTMENT OF SOCIAL WELFARE SERVICES IN SOUTH AFRICA 1998/1999. **Annual Statistics Report**. Pretoria: Fromeset Printer.
- DEPARTMENT OF WELFARE 1998. **Information guide for social workers on the practical application of the Child Care Act 74 of 1983, as amended; and regulations**. Departement van Welsyn: Kaapstad.
- DEVORE, W. & SCHLESINGER E.G. 1996. **Ethnic-sensitive social work practice**. Boston: Allyn & Bacon.

DE VOS, A.S. 1998. **Research at grassroots – a prime for the caring professions.** Pretoria: J.L. van Schaik.

DE VOS, A.S.; STRYDOM, H. FOUCHE, C.B. & DELPORT, C.S.L. 2002. **Research at grassroots** (2nd ed). Pretoria: J.L. van Schaik.

DORSEY, S.M.; RODRIGUEZ, H.D. & BRATHWAITE, D. 2002. **Are things really so different? A research finding of satisfaction, illness and depression in rural South African elderly.** [Intyds]: <http://www.findarticles.com/cf-dls/mOMJT/2-13/93610978/print:jhtml> [24 Februarie 2004].

DUBOWITZ, H.; FEIGELMAN, S. & ZURAVIN, S. 1993. A Profile of kinship care. **Child Welfare**, 72(2):153-169.

ENCYCLOPAEDIA OF SOCIAL WORK 1994. (19th ed) Vol. 1. Washington D.C.: NASW Press.

ENGELBRECHT, L.K. 2003. **A Strength perspective on teaching and learning.** Department of Social Work, University of Stellenbosch.

EVERETT, J.E. 1993. Child foster care. **Encyclopaedia of Social Work** (19th ed) Vol 1. Washington, D.C.: NASW Press.

EVERETT, J.E. 1995. Relative foster care: An emerging trend in foster care policy and practice. **Smith College Studies in Social Work**, 65(3):239-254.

FEIN, E.; MALUCCIO, A.N. & KLUGER, M.P. 1990. **Long term foster family care: Trends and issues.** Washington: Child Welfare League of America, Inc.

FEIN, E.; MILLER, K.; OLMSTEAD, K.A. & HOWE, G.W. 1984. The roles of the social worker in permanency planning. **Child Welfare**, 63(4):351-359.

GEBEL, T.J. 1996. Kinship care and non-relative family foster care: A comparison of caregiver attributes and attitudes. **Child Welfare**, 75(1):5-18.

GIBSON, P.A. 2002a. Care giving role affects family relationships of Africa American grandmothers as new mothers again: A phenomenological perspective. **Journal of Marital and Family Therapy**, 28(3):341-353.

GIBSON, P.A. 2002b. African American grandmothers as caregivers: Answering the call to help their grandchildren. **Families in Society**, 83(1):35-43.

GLEESON, J.P. & PHILBUN, C.M. 1996. Preparing caseworkers for practise in kinship foster care: The supervisor's dilemma. **The Clinical Supervisor**, 14(1):19-34.

GOVERNMENT OF SOUTH AFRICA 1983. **Child Care Act No 74 of 1983**. [Intyds:] http://www.acts.co.za/child_care/33_Custo.htm [22 Maart 2004].

GOVERNMENT OF SOUTH AFRICA 1996. **Child Care Act No 96 of 1996**. Pretoria: Staatsdrukker.

GOVERNMENT OF SOUTH AFRICA 2003. **Children's Bill. [Bill 70 of 2003 (Reintroduced)]**. [Intyds:] <http://www.socdev.gov.za/Legislation/2004/children's%20Bill/B70-03.pdf> [22 Maart 2004].

GRAY, M. 1996. The importance of community development. **Social Work/Maatskaplike Werk**, 32(3):193-204.

GRAY, M. 2002. Dancing to the beat of our own drum. **Social Work/Maatskaplike Werk**, 38(4):xx-xxi.

GREEN, S. 2003. Poverty. **Social Work/Maatskaplike Werk**, 39(2):ix-xi.

GRINNELL, R.M. (Jr) 1988. **Social work research and evaluation** (3rd ed). Illinois: F.E. Peacock Publishers.

GRINNELL, R.M. & WILLIAMS, M. 1990. **Research in social work. A primer**. Illinois: F.E. Peacock Publishers.

HACSI, T. 1995. From indenture to family foster care: A brief history of child placing. **Child Welfare**, 74(1):162-180.

Handleiding vir gesinsherenigingsdienste [S.a]. Stellenbosch: Departement Maatskaplike Werk.

HEGAR, R.L. & SCANNAPIECO, M. 2000. Grandma's babies: The problem of welfare eligibility for children raised by relatives. **Journal of Sociology and Social Welfare**, 27(3):153-172.

INGRAM, C. 1996. From last resort to first choice. **Child Welfare**, 75(5):550-565.

JACKSON, S.M. 1996. The kinship triad: A service delivery model. **Child Welfare**, 75(5):583-599.

KINDERSORG SUID-AFRIKA: STELLENBOSCH 2004. Korrespondensie, 5 April.

KOLOMER, S.R. 2000. Kinship foster care and its impact on grandmother caregivers. **Journal of Gerontological Social Work**, 33(3):85-102.

LAWRENCE-WEBB, C.; OKUNDAYE, J.N. & HAFNER, G. 2003. Education and kinship caregivers: Creating a new vision. **Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services**, 84(1):135-142.

LEASHORE, B.R. 1994. African Americans Overview. **Encyclopaedia of Social Work** (19th ed). Vol. 1. Washington, D.C.: NASW Press.

LOMBARD, A. 1996. Developmental social welfare in South Africa: A theoretical framework. **Social Work/Maatskaplike Werk**, 33(2):162-172.

MALAKA, D.W. 1982. **Foster care and fostering of Black children in an urban situation**. Pretoria: Universiteit van Suid-Afrika. ([Microfiche] Ph.D. study)

MALUCCIO, A.N.; FEIN, E.; HAMILTON, J.; Klier, J.L. & WARD, D. 1980. Beyond permanency planning. **Child Welfare**, 59(9):515-530.

MARSHALL, K. 1991. The foster child: The forgotten party? **Adoption and Fostering**, 15(3):20-25.

MCDONALD, P.S.; BURGESS, C. & SMITH, K. 2003. A support team for foster carers: The views and perceptions of service users. **British Journal of Social Work**, 33(6):825-832.

McMILLEN, J.C. & GROZE, V. 1994. Using genograms in child welfare practice. **Child Welfare**, 75(5):307-318.

MDUNGE, T. 2005. **New roles for grandparents and the role of social service departments**. Paper presented at the ASASWEI Conference, 6 & 7 September. Stellenbosch.

MILLS, C.S. & USHER, D. 1996. A kinship care case management approach. **Child Welfare**, 75(5):600-619.

MINISTRY FOR WELFARE AND POPULATION DEVELOPMENT 1997. **White Paper for Social Welfare**. Pretoria: Staatsdrukker.

MOKGOSI, A.S. 1997. **Kinship foster care in Vosloorus**. Johannesburg: Randse Afrikaanse Universiteit. (M.A.-tesis)

NEL, L.J. 1994. **Permanensiebeplanning: 'n Onderzoek na die problematiek rondom die toepassing daarvan**. Port Elizabeth: Universiteit van Port Elizabeth. (M.A.-tesis)

OSEI-HWEDIE, K. 2005. **Afro-centrism: the challenge of social development**. Paper presented at the ASASWEI Conference, 6 en 7 September. Stellenbosch.

OSMAN, W.A. 2003. **Community development in Kayamandi**. Stellenbosch: Universiteit van Stellenbosch. (M.A.-tesis)

PADGETT, D.K. 1998. **Qualitative methods in social work research: Challenges and rewards**. California: Thousand Oaks.

PALMER, S.E. 1995. **Maintaining family ties. Inclusive practice in foster care**. Washington: Child Welfare League of America Inc.

PERRY, C. 2000. **Presenting a thesis. A structured approach to presenting thesis: Notes for students and their supervisors**. MCB UP Ltd and the Adamastor Trust – A publishing partnership. Author Workshop Resource. Johannesburg: Emerald Intelligence.

RHODES, K.W.; ORME, J.G.; COX, M.E. & BUEHLER, C. 2003. Foster Family Resources, Psychosocial Functioning and Retention. **Social Work Research**: 27(3): 135-150.

ROE, K.M. & MINKLER, M. 1998/1999. Grandparents raising grandchildren: challenges and responses. **Generations**: 22(4):25-32.

ROSSOUW, P.M. 2004. **Term Report: April 2004 – June 2004**. Stellenbosch: Kinderen Gesinsorgvereniging.

SA LAW COMMISSION 2002. **Review of Childcare Act. Discussion Paper**. Pretoria: SA Law Commission.

SCANNAPIECO, M. & HEGAR, R.L. 1996. A Non-traditional Assessment Framework for Formal Kinship Homes. **Child Welfare**, 75(5):567.

SCANNAPIECO, M. & JACKSON, S. 1996. Kinship Care: The African American response to family preservation. **Social Work**, 41(2):190-196.

SCHWARTZ, A.E. 2002. Societal values and the funding of kinship care. **The Social Service Review**, 76(3):430-459.

SINCLAIR, I. & WILSON, K. 2003. Matches and mismatches: The contribution of carers and children to the success of foster placements. **British Journal of Social Work**, 33(7):871-878.

SOCIAL WORK DICTIONARY 1999. 4th edition. Baltimore: Victor Graphics.

SOUTH AFRICAN NATIONAL COUNCIL FOR CHILD AND FAMILY WELFARE (SANC) 1987. **A Guide to Foster Care Practice in South Africa**. Johannesburg: South African National Council for Child and Family Welfare.

STATISTICS SOUTH AFRICA. 2004. **Community Profiles**, Census 2001. Pretoria: SSA.

STEENKAMP, W.L. 1988. **Substituutsorg vir kinders, met besondere verwysing na pleegouerbegeleiding – 'n Empiriese ondersoek**. Stellenbosch: Universiteit van Stellenbosch. (Ph.D.-graad)

STELLENBOSCH GAZETTE 2004. **Kindersorg soek dringend pleegouers**. Koerant artikel, 23 Maart.

STRYDOM, H. 2003. Qualitative perceptions of aging of a specific group of Black males. **Maatskaplike Werk Navorsing Praktisyn**, 15(3):302-322.

SWANEPOEL, J.M. 1999. **Experiences of kinship foster parents**. Grahamstad: Rhodes Universiteit. (M.A.-tesis)

THOBURN, J. 1990. **Successes and failure in permanent family placement**. Hanys: Gower Publishing Co Ltd.

THOMAS, A. & MABUSELA, S. 1991. Foster care in Soweto, South Africa: Under assault from a politically hostile environment. **Child Welfare**, 70(2):121-131.

THORNTON, J.L. 1991. Permanency planning in kinship foster homes. **Child Welfare**, 70(5):596-601.

TOERIEN, M. 2001. **Die benutting van gestaltspelterapie op die aanpassing van die middelkindjare-kind in 'n kinderhuis**. Pretoria: Universiteit van Pretoria. (M.A.-tesis)

UNITED NATIONS OFFICE FOR THE COORDINATION OF HUMANITARIAN AFFILIATION. IRIN News. [Intyds] [http://www.irinnews.org/report.asp? Report ID=44067](http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=44067) [24 Sept 2005]

VAKTAAL KOMITEE VIR MAATSKAPLIKE WERK 1995. **Nuwe woordeboek vir maatskaplike werk. Hersiene en uitgebreide weergawe**. Kaapstad: CTP Printers.

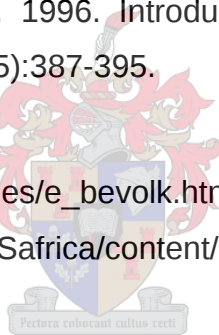
WHITTAKER, J.K. & MALUCCIO, A.N. 2002. Rethinking "Child Placement": A reflective essay. **Social Service Review**, 76(1):108-134.

WILSON, D.B. & CHIPUNGA, S.S. 1996. Introduction for Child Welfare League of America (CWLA) **Child Welfare**, 75(5):387-395.

XHOSA: SOUTH AFRICA [Intyds]:

http://www.southafrica_travel.net/pages/e_bevolk.html en

<http://webs.waffors.edu/mandlovenb/Safrica/content/Xhosa.html> [12 Augustus 2004].

BYLAE A**UNIVERSITEIT VAN STELLENBOSCH****DEPARTEMENT MAATSKAPLIKE WERK**

Respondent No _____

Onderhoudskedule oor die ervaring van die grootmoeder as familiepleegouer

Voltooi asseblief die volgende vrae:

1. Demografiese inligting oor die grootmoeder as familiepleegouer**1.1 Ouderdom**

41-50 jaar		51-60 jaar		61+ jaar	
------------	--	------------	--	----------	--

1.2 Huwelikstatus

Ongetroud		Getroud		Weduwee		Geskei	
-----------	--	---------	--	---------	--	--------	--

1.3 Opvoedkundige vlak

Geen		Primêre skool		Graad 8		Graad 10		Graad 12		Ander	
------	--	---------------	--	---------	--	----------	--	----------	--	-------	--

Indien ander, spesifiseer

1.4 Huidige werk

Vrywilliglik werkloos		Deeltyds		Seisoenaal	
Gedwonge werkloos		Voltyds		Eie onderneming	

1.5 Bron van inkomste

Salaris	
Ouderdomspensioen	
Ongeskiktheidstoelaag	
Onderhoudstoelae	
Pleegouertoelaag	
Ander inkomstes	
Geen pleegouertoelaag	

Spesifiseer ander

1.6 Behuising

1.6.1 Tipe van behuising

Eie woning		Huur woning		Woon by familie	
------------	--	-------------	--	-----------------	--

1.6.2 Aard van behuising

Informele behuising	
Baksteen huis	

1.6.3 Totale aantal persone woonagtig in huis _____

1.7 Gesondheid

Baie goed		Gemiddeld		Swak	
-----------	--	-----------	--	------	--

Indien swak, spesifiseer

1.8 Godsdienstverband

.....

2. Inligting oor die familiepleegouer

2.1 Situasië van die pleegouer

2.1.1 Hoe lank is u al 'n familiepleegouer?

Korter as 1 jaar		1-5 jaar		6-10 jaar		Langer as 10 jaar	
------------------	--	----------	--	-----------	--	-------------------	--

2.1.2 Het u enige opleiding as familiepleegouer ontvang?

Ja		Nee		Onseker	
----	--	-----	--	---------	--

Indien ja, spesifiseer die aard van die opleiding

2.1.3 Na die pleegplasing

	Ja	Nee	Motiveer respons
Werk u en die maatskaplike werker saam met mekaar?			
Is daar kontak tussen die pleegkinder(ers) en die biologiese ouers?			
Is daar kontak tussen u en die biologiese ouers?			

2.1.4 Pleegouertoelaag

Kan u met die pleegouertoelaag in die familiepleegkind(ers) se behoeftes voorsien?

Ja		Nee	
----	--	-----	--

Indien nee, verduidelik

.....

.....

2.2 Aard van plasing

2.2.1 Permanensie beplanning

Kan die familiepleegkind(ers) permanent by u woon?

Ja		Nee		Onseker	
----	--	-----	--	---------	--

Indien nee of onseker, hoekom nie?

.....

.....

3. Inligting oor die familie pleegkind(ers)

3.1 Hoeveel kind(ers) is onder u sorg?

Familiepleegkind(ers) (U kleinkind)

1	2	3	4	5	6+
---	---	---	---	---	----

Ander pleegkind(ers)

1	2	3	4	5	6+
---	---	---	---	---	----

Eie kind(ers)

1	2	3	4	5	6+
---	---	---	---	---	----

Ander kleinkinders

1	2	3	4	5	6+
---	---	---	---	---	----

3.2 Huidige ouderdom van die familiepleegkind(ers):

	Onder 5 jaar	6 – 10 jaar	11 – 15 jaar	Ouer as 15 jaar
Kind/ers				

3.3 Geslag van familiepleegkind(ers)

	Manlik	Vroulik
Kind/ers		

3.4 Opvoedkundige vlak van familiepleegkind

Kind 1	
Kind 2	
Kind 3	
Kind 4	
Kind 5	
Kind 6	

3.5 Is daar enige van die volgende probleme wat u met die familiepleegkind(ers) ervaar?

1. Gedragsprobleme by die skool
2. Drank of dwelmmisbruik
3. Ongehoorsaamheid /dissiplineprobleme
4. Fisiese gestremdheid
5. Emosionele probleme
6. Ontwikkelingsprobleme
7. Gesondheidsprobleme
8. Leerprobleme
9. Geen probleme

Kind 1	
Kind 2	
Kind 3	
Kind 4	
Kind 5	
Kind 6	

4. Inligting aangaande die ervaring van die grootmoeder as primêre versorger

4.1 Watter omstandighede het daartoe gelei dat u die primêre versorger geword het van u kleinkind(ers)?

.....

.....

.....

.....

4.2 Beskryf u lewe noudat u na u kleinkind(ers) omsien.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.3 Hoe verskil die manier waarop u u eie kind(ers) versorg het van hoe u nou u kleinkind(ers) versorg?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.4 Hoe het u gedink u lewe sal wees op hierdie ouderdom?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.5 Rol as familiepleegouer

4.5.1 Hoe sal u die rol as familiepleegouer beskryf?

.....

.....

.....

.....

.....

4.5.2 Wat sal help om die versorging van u kleinkind(ers) te vergemaklik?

Hulp van familie		Hulp van die welsynsorganisasie	
------------------	--	---------------------------------	--

Spesifiseer die verlangde hulp van familie en vriende:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Spesifiseer die verlangde hulp van die welsynsorganisasie

.....

.....

.....

.....

.....

Ander aspekte:

4.5.3 Watter van die volgende ervaar u as familiepleegmoeder?

	Ja	Nee	NVT
Onsekerheid oor hoe om u kleinkind(ers) te versorg?			
Konflik oor die dissiplinering van u kleinkind(ers)?			
Angstigheid oor die eise wat ouerskap aan u stel?			
Depressie aangesien u reg was om af te tree?			
Gevoel van mislukking omdat u u kleinkind(ers) moet oppas?			
Geen van bogenoemde			

4.6 Houding van die samelewing

4.6.1 Hoe tree die gemeenskap teenoor u op omdat u u kleinkind(ers) moet grootmaak?

.....

.....

.....

4.6.2 Van wie ontvang u ondersteuning in die gemeenskap?

Skool	
Kerk	
Familie	
Maatskaplike werker	
Vriende	
Ander	

5. Hantering van die kleinkind(ers)

5.1 Hoe hanteer u die dissipline van die familiepleegkind(ers)?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

BAIE DANKIE VIR U SAMEWERKING

BYLAE B**UNIVERSITY OF STELLENBOSCH****DEPARTMENT OF SOCIAL WORK**

Respondent Number: _____

Interview schedule with the grandmother about her experience as family foster parent

Please complete the following questions:

1. Demographical information about the grandmother as family foster parent**1.1 Age**

41-50		51-60		61+	
-------	--	-------	--	-----	--

1.2 Marital status

Unmarried		Married		Widow		Divorced	
-----------	--	---------	--	-------	--	----------	--

1.3 Level of education

None		Primary school		Grade 8		Grade 10		Grade 12		Other	
------	--	----------------	--	---------	--	----------	--	----------	--	-------	--

If other, specify

1.4 Present employment situation

Voluntarily unemployed		Part time		Seasonal work	
Unemployed		Full time		Own business	

1.5 Source of income

Salary	
Old age pension	
Disability grant	
Social support grant	
Foster care grant	
Other income	
No foster care grant	

If other, specify

1.6 Accommodation

1.6.1 Type of accommodation

Privately owned house		Rental property		Live with family	
-----------------------	--	-----------------	--	------------------	--

1.6.2 Nature of accommodation

Informal house	
Permanent structure	

1.6.3 Total number of people living in the house _____

1.7 Health

Very good		Well		Poor	
-----------	--	------	--	------	--

If poor, specify

1.8 Religion

.....

2. Information about the family foster mother**2.1 Situation of the family foster parent**

2.1.1 For how long have you been a family foster mother?

Less than 1 year		1-5 years		6-10 years		Longer than 10 years	
------------------	--	-----------	--	------------	--	----------------------	--

2.1.2 Did you receive any training to become a foster mother?

Yes		No		Uncertain	
-----	--	----	--	-----------	--

If yes, specify what type of training

2.1.3 After the placement

	Yes	No	Motivate response
Is there a working relationship between you and the social worker?			
Is there contact between the foster child(ren) and the biological parents?			
Is there contact between you and the biological parents?			

2.1.4 Foster care grant

Do you manage to provide in the needs of the family foster child(ren) with the foster care grant?

Yes		No	
-----	--	----	--

If no, specify

.....

.....

2.2 Type of placement

2.2.1 Permanency planning

Could the family foster child(ren) stay with you indefinitely?

Yes		No		Uncertain	
-----	--	----	--	-----------	--

If no or uncertain, why not?

.....

.....

3. Section C: Information about the family foster child(ren)

3.1 How many children do you have in your care?

Family foster children (Your grandchild)

1	2	3	4	5	6+
---	---	---	---	---	----

Other foster children

1	2	3	4	5	6+
---	---	---	---	---	----

Own children

1	2	3	4	5	6+
---	---	---	---	---	----

Other grandchildren

1	2	3	4	5	6+
---	---	---	---	---	----

3.2 Present age of family foster child(ren):

	Less than five years	6–10 years	11–15 years	Older than 15 years
Child/ren				

3.3 Sex of family foster child(ren)

	Male	Female
Child/ren		

3.4 Level of education of family foster child

Child 1	
Child 2	
Child 3	
Child 4	
Child 5	
Child 6	

3.5 Do you experience any of the following problems with the family foster child(ren)?

1. Behavioural problems at school
2. Alcohol or drug abuse
3. Disobedience /discipline problems
4. Physical disabled
5. Emotional problems
6. Development problems
7. Health problems
8. Learning disability
9. No problems

Child 1	
Child 2	
Child 3	
Child 4	
Child 5	
Child 6	

4. Information about the experience of the grandmother as primary caregiver

4.1 What circumstances give rise to you becoming the primary caregiver of your grandchildren?

.....

.....

.....

.....

.....

4.2 Describe your life now that you take care of your grandchild(ren)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.3 How does taking care of your grandchild(ren) differ from taking care of your own child(ren)?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.4 How did you think your life would have been at this age?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.5 Role as family foster parent

4.5.1 How would you describe your role as family foster parent?

.....

.....

.....

.....

.....

4.5.2 What will help in taking care of your grandchild(ren)?

Help from the family		Help from the welfare organisation	
----------------------	--	------------------------------------	--

Specify the desired help from family and friends:

.....

.....

.....

.....

.....

Specify the desired help from the welfare organisation:

.....

.....

.....

.....

Other aspects:

4.5.3 Which of the following do you experience as a family foster mother?

	Yes	No	N.A.
Uncertainty about the care of your grandchild(ren)			
Conflict about the discipline of your grandchild(ren)			
Anxiety about the parenting demands of your grandchild(ren)			
Depression because you wanted to retire?			
Feeling of failure because you have to take care of your grandchild(ren)?			
None of the above mentioned			

4.6 Reaction of the community

4.6.1 How does the community treat you because you are the primary caretaker of your grandchild(ren)?

.....

.....

.....

4.6.2 From who do you expect support in the community?

School	
Church	
Family	
Social worker	
Friends	
Other	

5. Handling of the grandchild(ren)

5.1 How do you discipline the family foster child(ren)?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

THANK YOU FOR YOUR CO-OPERATION